

România literară

Săptăminal editat de
Uniunea Scriitorilor din
Republica Socialistă România

28

CONSTANTIN STERE

(Paginile 12—13)

IZVORUL

Dinamica unei societăți se ounoaște și după dinamica artei și culturii ei și a literaturii, în special, ca păstrătoare a tradițiilor umaniste în continuă innoire și prefacere și a idealurilor proprii poporului folosind aceeași limbă și exprimându-și idealurile într-un mod specific gândirii și sensibilității sale. Istoria literaturii fiecărui popor reprezintă un veritabil act de identitate, viu și pasionant, prin mărturiile și imaginile lui inconfundabile. Prin literatura scrisă, treutul, măreț, dramatic, pilduitor, trăiește alături de noi cu inepuizabila sa comoară de învățăminte, cu mindria faptelor săvârșite și cu acea gravitate a conștiinței pe care ne-o dă aprecierea unor experiențe de viață comune unui popor vorbind și judecând lu mea și judecându-se obiectiv și pe sine în graiul său unic în lume. Literatura este, așadar, o depozitară fidelă a existenței sociale. Rolul ei, pe lângă fiorul artistic pe care ni-l dă, — rolul ei, în înaintarea noastră în viitor, capătă cu vremea o dimensiune cu mult mai întinsă, o dimensiune etică și politică, vizibilă după mari perioade de timp în însăși trănicia operelor clasice, al căror nobil înțeles depășește uneori epoca în care ele au fost zămislite. Perspectiva unei astfel de literaturi, care să reziste timpului, care să satisfacă nevoia de frumos și de justiție socială și morală a contemporaneității și totodată să găsească limbajul prin intermediul căruia generațiile viitoare s-o înțeleagă fără dificultate, le-a înfățișat-o cu măreție oamenilor scrisului Forumul național al educației politice și al culturii socialiste, însuflețite momente ale Congresului nostru de la a cărui vibranță manifestare au trecut mai bine de treizeci de zile — zile de lucru harnic și de dăruire patriotică în toate domeniile construcției.

Subiectul literaturii noastre nu poate fi decît aceeași atentă urmărire a efortului general pe care poporul nostru îl face, cu abnegație și cu o conștiință exemplară, pentru dobîndirea unei vieți din ce în ce mai bune, materiale și spirituale, pe temeiul principiilor de neclintit ale politicii Partidului Comunist Român. Sîntem un vechi popor european. Vocația poporului nostru este una de pace și de construcție și de prietenie cu toate popoarele, fiecare păstrîndu-și nota distinctă și necesară, în acest concert de înțelegere umană, frățească.

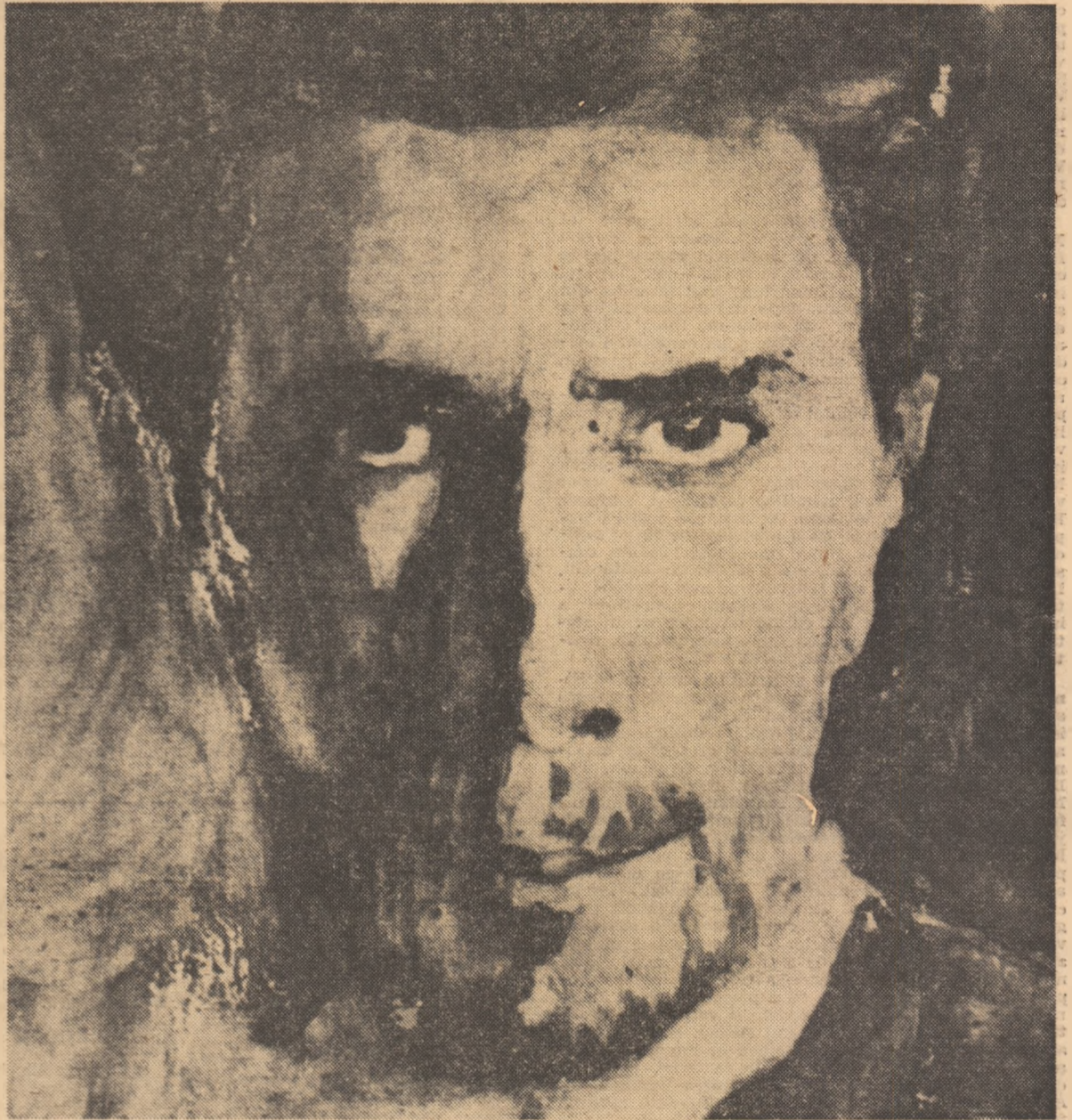
Ca aliată de nădejde a idealurilor politicii înalte, literatura are de jucat un rol decisiv în formarea unui om nou, a unui caracter nou, pe măsura sarcinilor, conștiințe, revenind cetățeanului, conștient și el de locul și de menirea sa în mijlocul unei societăți al cărei prim scop e de a-i dezvolta personalitatea, de nimic îngrădită, pentru binele întregii comunități. Congresul a adresat scriitorilor îndemnul de a fi la înălțimea strălucitului program de edificare morală a unei lumi fericite, visul de totdeauna al omenirii. O politică lucidă cere o literatură lucidă. O politică realistă nu poate tolera o artă idilică. O politică atît de luminată și o scrutare a esenței omenești atît de adîncă, reclamă o literatură luminată în aceeași măsură și inzestrată cu aceeași capacitate de pătrundere a înțelesurilor celor mai durabile, în desfășurarea procesului de construire solidă a societății pe care toți oamenii muncii, indiferent de cimpul lor de activitate, o înfăptuiesc zi de zi. Congresul ne-a cerut să fim apropiați de acești minunați oameni care făuresc societatea noastră dreaptă, să le fim frați buni și de nădejde, să scriem despre ei cu o mare exigență artistică, în spiritul adevărului, dar și cu acea căldură prezentă sub fiecare rînd tipărit, căldură convertită în mod fericit într-o autentică energie spirituală. Această apropiere frățească de cei mulți ce muncesc și de idealul lor pentru o existență demnă și de un ridicat nivel material și spiritual a fost totdeauna trăsătura de bază a marilor noștri înaintași ai literaturii, care cu talentul lor, cu sufletul lor și cu viața lor pasionată au fost alături de popor în toate etapele istoriei noastre. Congresul, în acest sens, putem spune că nu a făcut decît să reamintească ceea ce a și făcut posibilă, de fapt, însăși constituirea istoriei noastre literare, a nobilei noastre istorii literare, aducînd în prim plan elementele noi de progres, sarcinile specifice etapei actuale de dezvoltare.

Pentru aceasta, — ca să continuăm pe căi moderne și majore, literatura clasică pe care ne sprijinim, — trebuie mers la izvor, la sursa mereu vie a marilor literaturi de totdeauna — viața poporului ce te-a născut și care ți-a dat, ca om și artist, pecetea ta de nesters, în lume, experiența lui specifică, sensibilitatea lui specifică, felul său specific de a vorbi și gîndi.

La Congres, secretarul general al partidului nostru reamintea vorbele lui Leonardo da Vinci: „Acela care poate merge la izvor nu trebuie să meargă la ulcior”. Tovarășul Nicolae Ceaușescu reactualiza în mod vibrant cuvintele marelui umanist al Renașterii, în îndemnul însuflețitor adine întipărit în conștiința noastră:

„Renunțați deci, dragi tovarășii scriitori și artiști — dar și lucrători din alte domenii — să căutați sau să alerțați după tot felul de ulcioare care de care mai zălătuie, dar de cele mai multe ori cu o bătură fără gust, stătută și deci dăunătoare. Sorbiți apa limpede, răcoritoare și veșnic vie a izvoarelor patriei noastre socialiste”.

„România literară”

ȘTEFAN LUCHIAN: Autoportret

VACANȚA MARE

LA vacanța mare nu mă pot gîndi decît ca un elev, deși anii au trecut, și albia prin care au curs pentru mine se învecinează adesea mai mult cu austeră catedră decît cu banca scrijelată de amintiri, la vacanța mare nu mă pot gîndi decît de acolo, din banca în care o așteptam de pe la mijlocul primăverii. Vacanța mare, șir idilic de zile visat dintre teze și scoateri la răspuns; teritoriu liber al copilăriei, domeniu al proiectelor de excursii fantastice părăsite pentru și mai fantastice lecturi, pămînt al făgăduinței nebulos mereu în viitor sau trecut; vacanța mare, vară nostalgică și nesfirșită căreia utopicii francezi i-au dat un nume definitiv de singular...

S-ar putea scrie poeme întregi despre ea, dar, eliberată din panglicile și dantelele nostalgiei, fixată în fapt precis, trebuie să-mi amintesc vacanța mare ca pe o mereu dezamăgitoare iluzie. Așteptam săptămîni întregi să vină, o primeam și mă împodobeam cu toate promisiunile ei, apoi așteptam săptămîni întregi să treacă. Spațiul ei gol părea ideal din inghesuiala temelor și-a obligațiilor școlare, odihna ei totală apărea de neprețuit în oboseala sfîrșitului de an, dar, odată începute, zilele ei erau lungi și calde, somnolente, malul riului după care tinjiseam atîta își pierdea repede ineditul, frumoasele plecări în tabere se sfîrșeau cu dorul de casă, dorita vacanță se sfîrșea cu dorul de școală. Spre sfîrșitul lui august începeam să dau tircoale papetărilor, fermecată de mirosul lor de hirtie neincepută, de cerneala nedesfundată, de creioane neascuțite încă și de penițe noi. Mă aprovizionam cu

caiete și blocuri de desen, și repertoare, și radiere, și ascuțitori, și acuarele, și sugative, pentru întregul an, scoteam și începeam să-mi curăț și să-mi contemplan cu duioșie instrumentele azvirlite la începutul vacanței cu indiferență într-un sertar: atlasul vechi cu pete de cerneală, compasul moștenit, complicat cu inutile șuruburi și invidiat de toți băieții, penarul păstrat cu superstiție din clasa întâi, în capacul căruia cuibăream, ca pe un ecran, foaia albă a viitorului orar. Sfirșeam de îmbrăcat în hirtie albastră și etichetată ultimul carnețel și începeam să mă îngrijesc de uniformă exilată toată vara într-un colț de dulap și care, acum, își descoperea neîmbătrînitul farmec. Pentru că vacanța mare nu era numai acele reconfortante și formidabile trei săptămîni la munte sau la mare, nici numai vizitarea plină de delicii a bunicii, ci însuși sentimentul libertății deprins vară de vară, a libertății pe care trebuie să înveți să ți-o administrezi, a libertății care trebuie nu numai să nu lipsească, dar nici să nu prisoască vreodată.

O vacanță este atît de asemănătoare unui poem, încît o vacanță perfectă este la fel de imposibilă ca și un poem perfect. Marele lor farmec este că tindem necentenit înspre ele, fără teama că le-am putea atinge vreodată. Spun teamă, pentru că știu că mai greu de purtat decît un vis nerealizat este numai un vis realizat în întregime.

Ana Blandiana

România literară

COLEGIUL:

Ana Blandiana, Șerban Cioculescu, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Ion Horea, Nicolae Manolescu, Dărie Novăceanu.

DIRECTOR: George Ivașcu. Redactor șef adjunct: G. Dimislanu. Secretar responsabil de redacție: Roger Câmpăneanu.

Din 7 în 7 zile

Reunificarea Vietnamului sub steagul socialismului

INCUNUNARE a unei lupte eroice de peste trei decenii, proclamarea reunificării Vietnamului și a Republicii Socialiste Vietnam constituie un eveniment major al istoriei contemporane. El confirmă forța adevărului, atât de semnificativ în esența lui, pe care Ho Și Min, în fruntea Partidului Celor ce Muncesc din Vietnam, l-a sădit în inima unui popor de veche civilizație, dăruit totodată unei profunde revoluții cu caracter național și social. „Nimic nu este mai prețios decît independența și libertatea — spunea Ho Și Min — Vietnamul este o țară, vietnamezii sint un popor, riu-rile pot seca, munții se pot prăbuși, dar acest adevăr va rămîne veșnic”.

Semn al profundelor schimbări din acest secol al XX-lea, în care omenirea a intrat decisiv pe un nou făgaș al istoriei, revoluția declanșată în august 1945 și crearea Republicii Democratice Vietnam, — primul stat independent și suveran al muncitorilor și țăranilor din sud-estul Asiei — a izbutit, după trei decenii de luptă eroică, să-și atingă țelul său victorios. După eliberarea Saigonului, la 30 aprilie 1975, după ce ultimul soldat străin a trebuit să părăsească un pămînt pe care, oricît de monstruoase le-au fost mijloacele, invadatorii nu l-au putut cuceri, — după încheierea acestei epopei a rezistenței și a voinței de a fi ei însuși în propria țară, poporul vietnamez a pășit cu același elan revoluționar la opera de reconstrucție și, ca atare, mai întîi, la desăvîrșirea unității sale naționale. Adunarea Națională, ca forum reprezentativ al întregului popor vietnamez, a proclamat reunificarea țării și, totodată, Republica Socialistă Vietnam. Aceasta are astăzi o suprafață de 332 559 km.p., cu o populație de 50 de milioane locuitori, capitala, Hanoi, numărînd 1 343 000, orașul Ho Și Min (fostul Saigon), 3 400 000 iar Haifongul, 1 200 000 locuitori. Un stat puternic, cu multe bogății naturale, printre care importante zăcăminte petrolifere, o industrie ce va putea lua curînd un mare avînt, alături de o agricultură multilaterală (orez, porumb, trăs-tie de zahăr, bumbac, ceai, cafea ș.a.).

POPORUL ROMÂN, care a fost totdeauna un sprijinător de nădejde al măreței cauze vietnameze, vibrează astăzi din toată inima, salutînd ca pe un eveniment istoric de importanță internațională reunificarea Vietnamului sub steagul socialismului. E ceea ce se exprimă în telegrama adresată tovarășilor Le Duan, Ton Duc Thang și Fam Van Dong, de către tovarășul Nicolae Ceaușescu, a cărui contribuție „la stingerea focarului de agresiune și război, pentru o soluționare justă, în conformitate cu interesele legitime ale poporului vietnamez, cu imperativul lichidării politicii imperialiste de forță și dominație” a fost cu deosebire apreciată de către conducătorii vietnamezi. „Actul consfințit de Adunarea Națională — subliniază telegrama — este o expresie convingătoare a afirmării viguroase a voinței popoarelor — caracteristică majoră a lumii contemporane — de a-și hotărî destinele, fără nici un amestec din afară, de a folosi în interes propriu bogățiile lor naționale, de a promova relații internaționale noi, bazate pe încredere și respect, pe egalitate și avantaj reciproc. Poporul român, care s-a aflat alături de poporul frate vietnamez în lupta sa eroică și l-a acordat întregul său sprijin material, politic și diplomatic, salută cu căldură reunificarea Vietnamului. Avem convingerea fermă că, în noile condiții, relațiile frățeste de prietenie, solidaritate și colaborare dintre Partidul Comunist Român și Partidul Celor ce Muncesc din Vietnam, dintre Republica Socialistă România și Republica Socialistă Vietnam vor cunoaște o dezvoltare fructuoasă, în spiritul Declarației comune româno-vietnameze, semnată la București în anul 1975, în interesul celor două popoare, cauzei independenței, socialismului și păcii în lume.”

Din agenda internațională

LA BERLIN, au loc lucrările celei de a XXX-a sesiuni a Consiliului de Ajutor Economic Reciproc. Delegația Republicii Socialiste România este condusă de tovarășul Manea Mănescu, primul ministru al guvernului. LA ROMA, în prima sesiune a Parlamentului italian, Pietro Ingrao, membru al Direcțiunii P.C.I., a fost ales președinte al Camerei Deputaților, iar Amintore Fanfani, președintele Consiliului național al P.D.C., președinte al Senatului. LA MADRID, tot mai numeroși miniștri din vechiul cabinet și-au declarat refuzul de a face parte din noul guvern cu formarea cărui a fost însărcinat Adolfo Suarez, — fapt ce se consideră deosebit de semnificativ pentru evoluția procesului de clarificare politică din Spania. LA PORT LOUIS, conferința la nivel înalt a Organizației Unității Africane, reunind 48 șefi de stat și de guvern, și-a încheiat luni lucrările, adoptînd documente și rezoluții menite a extinde colaborarea economică și schimburile comerciale și a consolida unitatea în rîndurile O.U.A. În lupta pentru soluționarea principalelor probleme care stau în fața continentului african. LA ABIDJAN, în cadrul lucrărilor celei de a 61-a sesiuni a Consiliului Economic și Social al O.N.U. (E.C.O.S.O.C.), șeful delegației române a susținut, în expunerea sa, necesitatea instaurării unor relații internaționale noi, care să permită satisfacerea intereselor tuturor popoarelor. LA LISABONA, generalul Ramalho Eanes a fost proclamat oficial președinte al Republicii Portugalia.

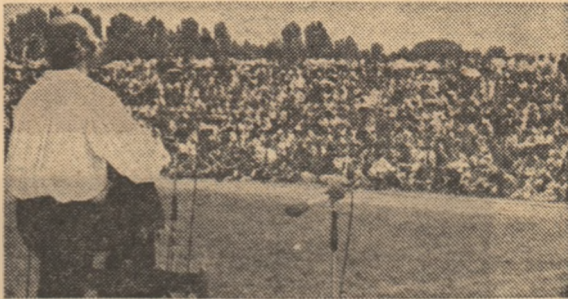
Cronicar

Viața literară

„Independența, suma vieții noastre istorice”

● După un popas la Casa sindicatelor din orașul Sibiu, expoziția itinerantă intitulată „Independența, suma vieții noastre istorice”, organizată de Muzeul Literaturii Române, va fi deschisă, începînd de la 15 iulie, la Muzeul județean din orașul Brașov. Expoziția cuprinde numeroase manuscrise, cărți de literatură, documente, fotografii inspirate din războiul nostru de independență. După popasul din orașul Brașov, expoziția va reveni la București și va fi prezentată la Ateneul Tineretului.

„La trecutu-ți mare, mare viitor!”

● Duminică, la Căldărași, în cinstea Centenarului Independenței de stat a României, a avut loc cea de-a doua manifestare-spectacol din suita de evocări istorice organizate de ziarul „Scinteia tineretului” în colaborare cu revista „Luceafărul” și redacția de tineret a Televiziunii Române sub genericul „La trecutu-ți mare, mare viitor”.

O nouă întîlnire a tinerilor cu istoria, care, ca și precedenta desfășurată în amfiteatrul dăcic de la Costești-Hunedoara, s-a bucurat de un mare succes.

Vasile Netea a „răsfoit” în prezența unei asistențe entuziaste — circa 8 000 de spectatori, tineri și vîrstnici — file din cronică milenară a Cimpiei Române, după care poezia lui Nicolae Stoian, Mircea Florin Șandru, Dorin Tudoran, Dan Verona și Mircea Dinescu au citit versuri dedicate patriei și partidului. Vibrantului

omagiu patriotic, s-au alăturat cu creații din fondul de aur al cîntecului românesc Corul Ansamblului artistic al U.T.C. și orchestra populară a Ansamblului „Doina” al Casei de cultură a studenților din București. Muzica și versurile s-au constituit într-un emoționant poem închinat patriei, muncii, demnității naționale. Actorii Emanoil Petruș, recitînd poezii din lirica patriotică, Mircea Diaconu, interpretînd un cîntec pe versuri populare, alături de programul prezentat de rapsodul Tudor Gheorghe, solistul de muzică populară Benone Sinulescu și interpretii de muzică folk Anda Călugăreanu, Mircea Vintilă — împreună cu Dan Tufaru —, Zoia Alecu și Adrian Antonescu au contribuit la asigurarea unei înalte tinute a spectacolului-evocare încheiat cu un moment muzical de succes susținut de formația „FFN” din București.

Asociațiile scriitorilor

Iași

● Asociația scriitorilor din Iași a inițiat în comuna Belcești o dezbateri în legătură cu problemele creației literare actuale. De asemenea, la Hîrlău și Cotrani au fost organizate acțiunile intitulate „Permanențe ale istoriei poporului român”. Cu sprijinul asociației, în comuna Cucuteni s-a desfășurat cea de-a 7-a ediție a tradiționalei manifestări de evocare istorică, sub ge-

nericul „Cucuteni 5000”. La aceste acțiuni au participat Ion Chiriac, George Lesnea, Ioanid Romanescu, Silviu Rusu și Horia Zilieru.

Cluj-Napoca

● Organizația de partid și plenara Asociației scriitorilor din Cluj-Napoca au ținut o sesiune din comună în cadrul căreia au fost dezbătute documentele Congresului educației politice și al culturii socialiste. După referatele

În spiritul înțelegerii de colaborare

● Au plecat în R.D. Germană, la Drezda, pentru a participa la cea de-a 13-a întîlnire a conducătorilor de uniuni de scriitori din unele țări socialiste: Virgil Teodorescu, președintele Uniunii Scriitorilor, Constantin Chiriță, secretar general, și Ion Hobana, secretar al Uniunii Scriitorilor.

● A plecat în Franța, la invitația Consiliului Internațional de filosofie și științe umanistice din această țară, criticul Valeriu Răpeanu.

● În cadrul înțelegerii de colaborare între Uniunea Scriitorilor din țara noastră și Uniunea Scriitorilor din U.R.S.S. au sosit la București Pavel Nilin, Hatak Nyazi și Tatiana Edmondova Ivașova.

● În cadrul înțelegerii similare cu Uniunea Scriitorilor din R.P. Polonă ne vizitează țara Danuta Bienkowska.

La cenaclul de lecturi dramatice

● Cenaclul de lecturi dramatice al Uniunii Scriitorilor va prezenta miine, vineri 9 iulie, orele 19, în sala mică a Teatrului „Ion Creangă” din str. Pictor Verona nr. 15, sub egida Consiliului Culturii și Educației Socialiste și a Comitetului Municipal de Cultură și Educație Socialistă, premiera spectacolului-lectură cu piesa polițistă „Glontul de la amiază” de Ilie Tănăsache, în regia lui Cornel Todoc.

prezentate de Ion Lungu și Grigore Zanc, au luat cuvîntul Káslóffy Aladár, I. D. Mușat, Ion Oarăsău, Mircea Popa și Mircea Zăciu.

Tg. Mureș

● Asociația scriitorilor din Tg. Mureș a organizat sesiuni literare în comunele Miercurea-Niraj și Vărgasa în cadrul cărora au citit din lucrările lor Hajdú Győző, Gagyí László, Markó Béla și Nagy Pál.

Dragoș Vrânceanu

a predat Editurii Eminescu volumul de eseuri *Materia literară și idealurile ei*, iar Editurii Albatros volumul *Versuri policrome*. Lucrează la o carte de impresii și amintiri intitulată *Jurnal italian*, pe care-l va preda Editurii Cartea Românească.

Maria Banuș

definitivează un volum de Teatru care va cuprinde piesele *Ziua cea mare*, *Magie interzisă* și alte două lucrări dramatice inedite: *Revelion și Conspirația copiii*. Lucrează la un roman intitulat provizoriu *Minotaur*.

Paul Everac

a terminat piesa istorică *Constandineștii*, în 22 de tablouri.

A predat Editurii Eminescu un volum de *Tablete*, iar cinematograful comedia *Balanța*. A încredințat Teatrului Național din București piesa *Acord*.

Romulus Rusan

are în curs de apariție la Editura Meridiane volumul de eseuri cinematografice *La început n-a fost cuvîntul*; sub tipar la Editura Eminescu volumul *O discuție la masa tăcerii și Alte convorbiri subiective*, interviuri cu mari personalități ale culturii românești din care mulți care l-au cunoscut pe Brăncuși. Termină, pentru Editura Cartea Românească, un amplu eseu, *America ogarului cenușiu*.

Miko Ervin

are la Editura Cartea Românească volumul de reportaje literare în limba română, *Omenie, noroc bun*. A predat Editurii Politice, în limba maghiară, volumul intitulat *Mărturie*. Lucrează pentru Editura Albatros și pentru Editura Eminescu la alte două volume de reportaje literare inspirate din faptele de eroism de pe marile șantiere ale țării.

Gh. Tomozei

are sub tipar la Editura Ion Creangă volumul de versuri pentru copii *Țara lui Făt Frumos*. A predat Editurii Univers talmăcirea unui volum de *Poeme de Robert Rojdestvenski* — în colaborare cu Valeriu Bucuroiu. Lucrează la volumele *Istoria unei amfore* (ce va fi încredințat Editurii Cartea Românească) și *Poema patriei* (pentru Editura Eminescu).

Petre SOLOMON

Scrisul vieții

Serisul vieții te îmbie să cauți frumusețea și te ajută să învingi moartea. Renunță așadar la odăile strimte și la vorba deșartă, plimbă-te pe cîmp, în pădure, fii un drumeț pururi mirat culegînd întrebări și răspunsuri — florile sălbatice ale Necunoscutului răsărite din țărîmul înalt al viselor învaluit de liniștea norilor fugari. Astupă-ți urechile să n-azi uruitul avioanelor, uită-te la păsări, ascultă cîntecul greierilor, fii propriu-ți zeu, fără alți zei în preajmă.

În românește de Petre Solomon

ZLATKO GORJAN, la 75 de ani

SCRIITORII din Iugoslavia vecină și prietenă au omagiat la 15 iulie pe un confrate al lor, care a împlinit 75 de ani de viață și 55 de ani de activitate literară. Poet delicat, animator cultural neobosit și mai ales talmăcător asiduu din literatura universală, Zlatko Gorjan și-a câștigat un bine meritat prestigiu în patria lui și peste hotare.

Născut la 15 iulie 1901 (veacul avea un an...) în localitatea Sremska Mitrovica, și-a făcut studiile în Bosnia și le-a continuat la Universitățile din Viena și Zagreb, unde s-a specializat în limbile romanice și în germană. Numele lui s-a impus de timpuriu datorită colaborărilor intense la numeroase ziare din Iugoslavia și din străinătate. El însuși a lucrat ca redactor la o serie de publicații și a editat o revistă de teatru, „Hrvatska pozornica” (Teatrul croat). Paralel cu această activitate publicistică, Zlatko Gorjan a desfășurat o tenace și rodnică muncă de talmăcător în limba germană al unor poeți croați, sîrbi, sloveni și macedoneni, și de traducător în limba croată al unor scriitori francezi, germani, englezi și americani. Numal la acest capitol — al traducerilor din literatura universală — activitatea lui Zlatko Gorjan însumează o sută și douăzeci de titluri, printre care „Ulise” de James Joyce, „Moby Dick” de Melville și „Omul fără calitate” de Robert Musil.

Pentru meritele sale în acest domeniu, Gorjan a fost ales în 1963 președinte al Federației Internaționale a Traducătorilor (F.I.T.), iar în 1966 a devenit unul din

Romanul istoric

INTIIA observație de la care vom porni este aceea că inspirația din trecutul istoric însoțește toate epocile de seamă ale literaturii noastre, alcătuind una din permanențele ei. Ceea ce este intrutotul firesc pentru un popor cu un trecut atât de bogat în fapte dramatice, a cărui istorie s-a constituit din zbucium, amenințări, războaie, cataclisme. Marii creatori ai literaturii române au fost permanent interesați de trecutul patriei. Într-un excepțional eseu istoric intitulat **Morminte**, Sadoveanu exprimă, în limbajul său unic, realitatea trecutului nostru istoric.

„Primăverile acestui neam au fost scurte; iernile lungi. Așa e rinduiala văzduhului Daciei; așa a fost rinduiala istoriei sale. Soare și viitor; bucurie scurtă, suflet schimbător. Holde bogate, grindină năpraznică. Credință în Dumnezeu vieții, cunoaștere a nestatorniciei materiale.

În aceste veacuri le-a fost dat pămîntului din Dacia să biruiască; dar de multe ori singele lor n-a avut răscumpărare. Din înfringeri și suferință a ieșit izbăvirea de acum. În aceste veacuri, deși erau blajini din fire și nu rîvneau la nimic al altora, destinul lor a fost să poarte arme.

Ajunși la acest popas de izbăvire, destinul lor e să meargă înainte întru duhul care-i călăuzește, ca să realizeze valori nobile pentru umanitate; dar destinul e să se apere încă”.

Voința de neînfrînt a neamului de a fi și de a dura, în condiții atât de vitrege, o civilizație materială și spirituală, a devenit una din temele de bază ale creatorilor de artă, mai ales ale scriitorilor. Specie cuprinzătoare, capabilă de a oglindi dimensiunile istoriei, romanul răspunde într-un grad înalt (după dramă, totuși, care deține avantajul spectacolului public) aspirațiilor artiștilor. De aceea, în ceea ce s-a numit „copilăria romanului românesc” întâlnim încercări semnificative de roman istoric, cum ar fi cele ale lui Ion Dimitrescu: **Radu Buzescu** (1858, reluat la două decenii sub titlul **Radu Buzescu sau Han Tătarul**); **V. A. Ureche**: **Logofătul Baptiste Veleli** (1855), sau **Al. Pelimon**: **Bucur, istoria fundării Bucureștilor** (1858), în timp ce **B. P. Hasdeu** dă prin **Ursita** (1864) întâia reușită a speciei din literatura noastră. Evident, aceste scrieri sînt puternic influențate de romantismul vremii, constînd în preferința pentru naturile bizare, predestinate (Iancu Moțoc, de pildă), în apetitul pentru senzațional sau aventură, ori în înclinația către moralizarea, fastidioasă, a cititorului. Puternic influențat de romantism este și **Geniu pustiu** al lui Eminescu, roman al revoluției de la 1848 din Transilvania, în timp ce dialoga **Din bătrîni** a lui Slavici, scrisă în pragul veacului nostru, se axează pe convingerile etice ale autorului, constînd în cumpătare și capacitate de înfringere a ispitelor ce ne inconjoară și care sînt gata să ne devoreze.

Dar adevăratul creator al romanului nostru istoric, cel care a dat demnitate acestei specii este Mihail Sadoveanu. Mai întii, prin numărul de cărți: **Șoimii**, **Vremuri de bejenie**, **Neamul Șoimăreștilor**, **Zodia Cănelului**, **Nunta domniței Ruxandra**, **Creanga de aur**, **Ucenicia lui Ionuț**, **Izvorul alb**, **Oamenii Măriei Sale**, **Nicoară Potcoavă**. Apoi, prin întinderea în timp a faptelor și evenimentelor evocate: începînd din vremea regelui Burebista și a dinastiei religioase a Deceneilor și pînă în vremea lui Vasile Lupu. Apoi, Sadoveanu este singurul scriitor din literatura noastră care a încetățenit, literar, tagma oștenilor, atât de îndrăgită în literatura europeană prin autori ca Walter Scott, Alexandre Dumas, Sienkiewicz, Alexei Tolstoi, Heinrich Mann sau Maurice Druon.

Jderii, Călimanii, Frații Potcoavă, Tudor Șoimaru, Bogdan și Ștefan Soroceanu, Cantemir-bei, Simeon Birnavă, Ghiță Botgros, Costache Morocine, Husein-aga, Ilie Turculeț, Alecu Ruset, Ștefan Meșter, Grigore Doda, Gogolea, Gheorghe Botezatu tătara, Ilia Alapin, Petrea Ginj, Pokotilo, Alexa Totîrnac, Neculai Strămurare, Cozmău Negrea, iată o adevărată armată de oșteni creați de Sadoveanu la un nivel de clasicitate, deși în scrierile anterioare inspirate din istorie, cu excepția lui Răzvan

al lui Hasdeu, nu întîlnim un oștean mai convingător. Aruncînd, pe de altă parte, o privire asupra prezenței domnitorilor în opera sadoveniană putem, de la început, formula o primă constatare: scriitorul și-a îndreptat întreaga simpatie asupra voievozilor cu dragoste de țară și, în mod special, cu dragostea pentru țărani: Unii dintre ei sînt, ca oameni, de o cruzime înfricoșătoare; cum este Tomșa, dar voievodul e absolvit prin faptul că era un „părinte” al răzeșilor. În schimb, domnitorii care spoliau țara și pe răzeși, cum sînt Duca, Petru Aron sau Ieremia Movilă, sînt priviți cu severitate, devenind personaje negative.

INCĂ o constatare: stingherit oarecum cînd ne zugrăvește chipuri de domni, deoarece aceștia intraseră în istorie și aspirația invenției era inhibată, scriitorul se revanșează atunci cînd prezintă personaje secundare din istorie sau inventate, dar care trec pe primul plan în literatură. Ionuț Jder este mai puternic, ca personaj literar, decît Ștefan cel Mare. Reușita romanelor istorice sadoveniene trebuie pusă în legătură cu eroii din „penumbra istoriei”, ca oștenii, cîțiva enumerați mai-nainte, și mai puțin în legătură cu voievozii. Demofilia marelui prozator își ilustrează o neașteptată față literară. Dacă am vrea să înlăturăm, prin absurd, desigur, întreaga creație sadoveniană, exceptînd romanele istorice, adică literatura sa care are drept eroi oștenii, Sadoveanu ar continua să ocupe același loc, monumental, în literatura noastră. Ceea ce este, credem, suficient pentru a le marca importanța, cu totul excepțională. Căci oșteanul sadovenian, în același timp viteaz și sentimental, înțelept și învățat, intransigent și tolerant, provenind din toate straturile sociale și avînd toate indeletnicirile: țărani, ciobani, pădurari, boieri, domnitori, lotri sau călugări, rezumă cu fidelitate universal întreg al literaturii sale, însăși umanitatea sadoveniană atât de profund românească.

În afara lui Sadoveanu, de departe senior de necontestat al romanului istoric românesc, numeroși alți scriitori au fost preocupați de zugrăvirea istoriei, și am cita, la început, pe Liviu Rebreanu, cu **Crăișorul Horia**, roman al răscoalei populare din Transilvania din 1787, ca și **Pirjolul** lui O. W. Cisek, inspirat de aceleași evenimente. Amîndouă aceste romane se remarcă prin atenția pe care o acordă, în egală măsură, problematicii naționale și sociale, atât de caracteristică realității transilvănene din epoca respectivă.

Ținînd seama de tradiția speciei, interesul acordat romanului istoric în literatura ultimelor trei decenii pare intrutotul firesc. Deși timpul scurs este, prin scurtimea lui, poate neconcludent, unele realizări remarcabile sînt în afara îndoielii și între ele trebuie citat **Un om între oameni**, epopee bildungsromanescă a anului revoluționar 1848 în Principatele române, mai ales în Muntenia. Cartea este neterminată și e probabil că autorul, atât de exigent cu propria-i creație, i-ar fi dat, în final, o formă mai rotundă și mai riguroasă; dar, chiar în varianta rămasă, această operă impresionează prin investigația pătrunzătoare, extinsă asupra tuturor categoriilor sociale și prin monumentalitatea personajului principal, Nicu Bălcescu. În categoria romanelor istorice putem introduce, fără ezitare, **Șoseaua Nordului** de Eugen Barbu ori **Delirul** lui Marin Preda, ca și alte cărți despre evenimentele din jurul lui 23 August 1944 scrise de autori ca Titus Popovici, Petru Vintilă, Haralamb Zîncă, Nicolae Jianu, ș.a.

Toate continuă și îmbogățesc tradiția romanului istoric românesc, caracterizat prin împletirea organică dintre problematica națională și socială, printr-un puternic simțămînt patriotic, prin atașamentul față de idealurile democratice, printr-o mare dragoste față de categoriile sociale fundamentale, prin respectul față de toate naționalitățile conlocuitoare. Credem că această tradiție, odată statornicită, poate deveni un nou stimul pentru scriitorii de astăzi, chemați să dea glas năzuințelor celor mai adînci ale poporului.

Pompiliu Marcea

EPURE ARGES : Cultura
(Din Expoziția anuală de pictură și sculptură, Sala „Dalles”, 1976)

La Eminescu

Incerc un zbor atît de grav
de parcă aerul mă înfioară.
Imi iau : un suflet,
o lună plină, dintr-un poem veghind o seară,
un tei,
un călător de moarte nepătat...
Să nu rămîn o umbră fără trup,
mă-ncumet și lumea minții i-o străbat.
Aripa-i mare și duce așa departe...
trec de o liniște,
de-o zodie cu țărnițele frămîntate
și dau de aștri sub fruntea tot mai albă
și mai înaltă.

Deși n-am vrut eu ochii lui,
ei imi sînt paznici laolaltă.
Doi feți-frumoși din lacrimi
peste pămînturi pline de miere
voind să vadă și să împartă
cerul instelînd dintr-o putere.
Și, iată, mai ucid o noapte
s-alint un număr înflorit.
Călin, aruncă-mă-n oglinzi,
să-mi apăr trupul ce-a plutit.

Valeria Deleanu

Poetul

Lut Mihai Eminescu

Asprime a pămîntului ce ne unește
Intr-o lungă călătorie nemăsurată,
De-a pururi prezentă sub bolta
Tinjînd, cu noi, spre eternitate.

Lumina venind din steaua depărtată
Ca o solie a biruinții
Și raza care întii străbate
Calea cea fără de moarte.

Poetul a rămas în veșnicie
Tinăr ca atunci cînd se numea M. Eminescu,
Poetul este cel mai frumos bărbat
În melancolia lui suverană.

Azi mă gîndesc la el
Și abrupt coboară cerul în mine,
Iar o mare se aude tot mai insistent
Cum se revărsă pe țărnițele sufletului meu.
Miine, cînd mă voi gîndi la el
Cerul va urca în nemărginire
Ca o tînguire a unui anotîmp.

Și azi, și miine, mereu,
Poate nu va trebui să mă gîndesc la el :
Cuvintele lui susură veșnic ca izvorul în zori,
Freamătă neauzite ca lumina,
Revărsînd o zi pe pămînt.

Grigore Scarlat

Umanismul activ al cronicarului

ÎN prima pagină, de la primele rânduri ale **predosloviei** cu care își deschide cea dintâi scriere istorică de mare întindere — **Letopisețul Țării Moldovei** — Miron Costin se deșteamnă „iubitului cititorului”, nevăzutul dar mereu căutatul, mereu invocatul său conlocutor și martor, și-i comunică motivul care l-a făcut să-și rectifice intențiile cu care se așezase să împlinescă anevoioasa muncă de istoric: „Fost-au gândul meu, iubite cititoriule, să fac Letopisețul țării noastre Moldovei din descălecatul ei cel dintâi, carele au fostu de Traian împăratul și urdzisăm și începutura Letopisețului. Ce sosiră asupra noastră cumplite acestea vremi de acum, de nu stăm de scrisori, ce de griji și suspinuri”.

Este prima referire la acel teribil complex de obstrucții, pe care Costin îl va reclama, obsesiv, de-a lungul întregii sale opere, folosind, de cele mai multe ori, aceeași împerechere de slove. Deocamdată „cumplitele vremi” îl împiedică să-și înceapă în liniște marea istorie a neamului său, acel „fel de scrisoare” pentru care „gîndu slobod și fără valuri trebuește” și îl obligă să dea — nu o scriere „provizorie”, cum observa nu de mult un cercetător — ci doar textul care i se părea absolut necesar: „Deci priimește, în această dată, atîta din truda noastră, cît să nu să uite lucrurile și cursul țării, de unde au părăsit a scrie Ureche vornicul”.

Să-l bănuim pe Costin, pe Costin — scriitorul, firește, (cum era tentat cineva) — că afișează în această precuvîntare o modestie oarecum afectată, în virtutea conturării unui „debut” care să atragă „înduioșarea cititorului”, sau să dăm crezare mărturisirii cu care Costin își începe scrierea? Am înclină către a doua presupunere, chemînd în sprijin nu numai elementele care configurau pe atunci niște vremuri involburate, potrivnice alcătuirilor de orice fel, ci mai ales ansamblul textelor costiniene, strălucită dovadă a sincerității și exemplară, mai ales, concretizare a unui crez nobil, a unui militantism activ, susținut de o credință adinc patriotică.

Apropierea de cultura și literatura barocă, în plină înflorire în răsăritul european al celui de-al XVII-lea secol, i-a revelat lui Miron Costin ideile fundamentale în legătură cu ceea ce înseamnă literatura (nu numai istoriografia) în accepția specifică a termenului. Cărturarul român va dovedi, în tot ceea ce va întreprinde (scrie epigrame, discursuri, memorii, poezie de meditație filosofică, epică, tratate istorice), o remarcabilă receptivitate și puțință de asemilare creatoare, mișcîndu-se în cadrele tuturor acestor specii cu o surprinzătoare libertate, dovedind maturitate științifică în afirmarea și argumentarea marilor adevăruri legate de trecutul neamului său și o stăpînire pleneră a mijloacelor literare.

Impactul baroc în cultura românească a secolului al XVII-lea a însemnat în primul rînd contactul cu Antichitatea clasică, relație decisivă pentru o cultură care din motive binecunoscute nu trecuse prin etapa renașcentistă (situația culturii române nu este, de altfel, singulară în Europa de est și sud-est). Barocul — curentul și stilul totodată — a realizat o preluare firească a celor mai multe dintre cuceririle Renașterii. Nu e vorba numai de asimilarea manierei de resuscitare a valorilor clasice, ci și de interpretarea lor în spiritul unei modernități acute. Au fost încorporate, în plan filosofic, în urma unor operații de „purificare”, ideile fundamentale ale teoriilor lui Platon și Aristotel și, în continuare, procesul acestei integrări a fost rafinat în sensul delimitării conceptelor celor mai adecvate contemporaneității.

În acest context, plină de importanță și semnificație rămîne aplecarea cronicarului spre istoria veche, spre scrutairea și descrierea trecutului, această „pasiune a începuturilor”, prin care istoria națională își caută și își găsește locul cuvenit în cursul evenimentelor lumii. Căutînd să deslușească trecutul celor care „au colonizat odinioară amîndouă Daciile de la valurile lui Traian, pînă ce vremea îndelungată i-a împărțit în trei”, istoria tuturor celor ce poartă „numele vestit de români (decî nimeni să nu se îndoiască că se trag de la Roma)”, Costin face și o operă de firească încunoștințare a celor care nu posedau aceste elemente și, în chip firesc, tonul pare ușor iritat (este iritarea normală a istoricului de bun simț și bună credință) de falsa ingenuitate a istoricilor care se făceau a nu ști ceea ce știau foarte bine...

Umanistul și literatul Costin, căruia cultura barocă îi revelase nu numai valorile perene ale Antichității („Antichitatea cea plină de spirit și înțeleaptă în născocirea ei”), ci și transferul lor, mereu în forme recristalizate, în timp și spațiu, alcătuiește, nu fără reținută mîndrie, din imagini sugestive, fresca unei „antichități românești”. Socotim absolut trebuitor ca, în cadrul mult discutatului umanism românesc, umanismul lui Miron Costin să fie particularizat și prin această notă de militantism, de evidentă sorginte patriotică. Antichitatea clasică este pentru cărturarul român și civilizația marilor popoare, în speță, grec și latin, dar, prin cel de-al doilea neam, și civilizația străbunilor săi, a căror limbă, transformată prin timp, o vorbește.

Vestigiile epocii înfloritoare — posedînd toate atributele fundamentale ale civilizației — îi stau pretutîndeni la îndemînă și Costin le prezintă revelîndu-le semnificația. „Șanțul Troian”, de pildă, nu este privit ca o instalație defensivă (Costin afișează un scepticism plin de bun simț: „...dar nu este de

IOANA KASSARGIAN: **Lupta cu apele**
(Din Expoziția anuală de pictură și sculptură, Sala „Dalles”, 1976)

crezut, căci atît de multe locuri cine le-ar putea ține întotdeauna”), ci ca un monument, așezat între celelalte izbuciri arhitectonice ale împăratului roman (pentru descrierea faimei căruia Costin nu ostenește înșirînd superlativ), adresat generațiilor viitoare spre „vecinică pomenire” („Mai de crezut sîntu aceia carii țîn că Traianu împăratul au săpat acestu șanțu în vecinica pomenire și veste...”). În viziunea celui care hrănea deseori nostalgia patetică a vechilor hotare ale țării, „șanțul” este gigantic. Stăvechea organizare a acestor pămînturi includea și incintele consolidate și fortificate, cetățile, spații de siguranță, dar și de stabilitate interioară. „Dachii cei vechi” sînt ziditorii bătrînelor urme, „ruine în multe părți abia de recunoscut”, romanii sînt întemeietorii celorlalte.

Ovidiu, al căru prim tîlmăcitor este, în **De neamul moldovenilor**, Costin, era, măcar în parte, un **poet de aci**, care i-a cunoscut pe oamenii locului, „au scris cîteva cărți, șezîndu la Cetatea Albă în urgie, în stihuri” și s-a stîns printre ei, respectat și iubit (un hidronim, zice Costin, i-ar conserva amintirea: „Și pre numele lui iește halta Vidovul la Cetatea Albă...”).

Și această enumerare ar putea, firește, urma. Mai important de subliniat ni se pare însă faptul că sensibilitatea literară nouă, odată instalată (fapt absolut remarcabil în planul opțiunilor

oamenilor de carte români), i-a îndemnat pe cărturari spre alcătuirea unor structuri literare încheiate și, totodată, a deschis căile pe care urma să pășească literatura română în drumul ei către contemporaneizare. Umaniștii noștri, în afara necesarului dialog intern, pe care îl poartă cu știutorii de carte dinlăuntru într-un efort susținut de comunicare a adevărurilor fundamentale (V. Cîndea), întreprind acum un la fel de necesar (ba poate chiar într-o măsură sporită) dialog cu străinătatea, cu învățații din alte țări, cărora trebuie să li se pună la îndemînă informații cît mai exacte, în primul rînd despre istoria veche a poporului român. Demersurile, diferite ca dimensiuni și sferă de cuprindere, ale unui Udriște Năsturel, Nicolae Milescu, Miron Costin sau Dimitrie Cantemir, nu pot fi interpretate plener decît din acest unghi de vedere. Descoperirile capitale pe care le fac, în plan istoric, umaniștii noștri din secolul al XVII-lea și de la începutul veacului următor și pe care se grăbesc să le comunice conașionaliilor și străinilor se află la originea puternicului patriotism ce animă paginile scrierilor lor, a acelei convingeri nobile, născută din umbrele resuscitate ale unui trecut de glorie și din nădejtile mereu vii ale unui prezent involburat.

Dan Horia Mazilu

Propoziții

Aceste miini se lovesc de garoafe
Această ploaie ascunde un cîntec
Această frunte așteaptă o mină
Acest cîntec așteaptă o privighetoare
Această inimă așteaptă un om
Acești umeri visează aripi
Aceste imagini așteaptă un poet
Acest diamant pîndește un geam
Acest monument așteaptă o cioară
Aceste rugăciuni așteaptă un dezastru
Ș.a.m.d.

Aici aproape

Cunosc o casă unde tăcerea e asemenea unei melodii
Unde fructele sînt un amestec de vis și realitate
Iar tu ești fructul cel mai aproape
Și cel mai greu de cules
Sau poate numai amintirea cronică
Distilată cu pleoapele obosite
Și atît de fragede
Ca floarea albă de cireș
A Poetului.

Seceriș

Strălucește o amintire aici aproape
S-ar părea o umbră, o fîntînă arteziană
Poate o danie de chihlimbar
O bucurie secretă
Cînd ceața se risipește
Și corăbiile își vestesc intrarea în port
Voi — buze prietenoase — fiți binevenite
Ochii cîntă
Mugurii așteaptă o comandă
Orizontul se dăruie cu flori
Să le culegem !

Sașa Pană

O viziune totalizatoare

EXCELENTA lucrare a lui N. Manolescu intitulată *Sadoveanu sau utopia cărții*, foarte apropiată de eseu prin raportul de colaborare stabilit cu cititorul și prin simplificarea aparatului referențial, nu se îndepărtează, totuși, excesiv de monografia de tip universitar. Probabil că absența unor monografii serioase în acest domeniu să-l fi silit pe critic la o narare cronologică a operei. Parcurgerea analitică îi dă posibilitatea de a stabili coerent o bună hartă a continentului sadovenian, cu piscurile dar și depresiunile sale, de a preciza, în cadrul unei lente și îndelungate evoluții, valorile trainice, a-i explica capodoperele, efectuând, fără inhibiții, o valorizare sistematică acolo unde existau doar schițe, intuiții, indicații. Dar această operație de sistematizare valorică n-ar fi fost posibilă fără o viziune totalizatoare asupra întregii opere. Pornind de la o serioasă analiză sociologică, încadrând scrierile în coordonatele epocii, dar preocupat permanent de „unicitatea măreață” a lui Sadoveanu în plan național și european, folosind observații și fulgerătoare schițe preexistente, N. Manolescu a reușit să creeze o viziune unitară, logică și originală asupra acestei vaste și tulburătoare opere. Aceasta constituie, cu siguranță, marea biruință a criticului.

„Orice sinteză conține riscul simplificării”, ne avertizează N. Manolescu. Lectura critică își asumă acest risc propunându-și a rezista la mirajul multiplicității, la amețitoarea vastitate a operei, la vraja stilului, la atracția artei, intenționând să demonteze pentru cititor mecanismul farmecului. Este riscul unei critici orgolioasă lucide ce refuză amețala metaforică și hagiografia în numele exactei înțelegeri și al precizei explicații. Am zice noi, conceptualizarea inefabilului. Distanțare și obiectualizare, raționalizare maximă a impresiilor, ne aflăm în fața unei nete diferențieri de geniu tutelar al deceniului său de debut. Evoluție, maturitate. Dar rezistența la vraja artei, raționalizarea impresiilor, constituie un act secund, elaborat, ce urmează primei etape de impregnare aproape osmotică, de îndelungă cufundare în adincul operei; altfel, actul critic ar fi macabră disecție a unui corp inanimat. Impresionează la N. Manolescu o prelungită, simpatetică și minuțioasă cunoaștere a vastei opere sadoveniene și numai din decantarea acestei cunoașteri autentice s-a reușit o sinteză armonioasă. Dintr-o aprofundată contemplare comunicativă, N. Manolescu s-a ridicat la actul critic: distanțare, sinteză, libertate a spiritului. Fiindcă, pentru a menține trează pasiunea pentru un mare scriitor este necesară nu numai explicitarea unicității sale, ci și îndreptarea reflectoarelor spre victoriile lui artistice. Fără a micșora deloc excelențele studiilor anterioare, datorate unor minți ce au evoluat odată cu Sadoveanu, menționăm că N. Manolescu s-a bucurat și de privilegiul posteriorității, acela de a contempla și cuprinde un fenomen încheiat.

De folos i-a fost criticului și îndelungata practică a cronicii literare, formă fixă ce obligă la concentrare și sinteză. Gîndirea lui N. Manolescu, rapidă, clară, rece, adesea tăioasă, emite idei cu mare frecvență, ordonate bine în cadrul unei demonstrații strînse. Aceste calități au contribuit la faptul că un volum de două sute treizeci de pagini să realizeze o sinteză clară, indet

demonstrată, și de o densitate de idei exemplară. Nu există aici pagini opace, amorfe, lălii, totul e scris cu nerv și intensitate, stilul scapără de sugestii mereu interesante, astfel încît densitatea compensează și depășește volumul. Eleganța formulării este o funcție a densității. Dacă luăm, de pildă, primul capitol — *Filosofia* — sau pe al cincilea, o analiză caracterizantă a evoluției romanului românesc, vom constata că ele se constituie în studii succulente, cu valoare autonomă ce vor deveni, inevitabil, texte de referință. Rezu-

implantindu-l temeinic pe Sadoveanu în epoca în care scriitorul s-a format și a scris, deducînd decalajul considerabil față de contemporanii interbelici, să descopere, în această distanțare chiar, cheia potrivită. Din altoiul umanismului răsăritean, cu pilpăiri mitico-fantastice, pe trunchiul iluminismului propriu secolului optprezece, raționalizînd Orientul într-un moment în care Occidentul se dezicea de rațiune, reinviînd balada, povestirea, basmul pentru a le introduce în structura închis unitară a epopeii, Sadoveanu tinde, demonstrează auto-

bia și spiritul se cumpănesc reciproc...*

Ideea centrală este aceea enunțată în titlu: *utopia cărții*. Ea apare încă de la primele pagini, se îndepărtează, se ramifică, revine îmbogățită cu nuanțe, pentru a se îndepărta și reveni iarăși ca un motiv delicat, persistent, ce susține o simfonie. Forța ei constă în faptul că e implicată în întreaga structură a studiului, acționează în psihologia scriitorului, în atitudinile lui sociale și chiar în formula artei sale, că ea se continuă de-a lungul întregii opere, ca formă a democratismului țărănesc a regăsirii în înaltul istoriei, împlinindu-se ca utopie a cărții, elaborare filosofică a tuturor filonanelor anterioare. Aflat în consens cosmic, bucurîndu-se de materialitatea diafană a lumii, implicat prin ființa sa în realitatea multiplă, Sadoveanu, realist liric, se află în neaderență cu societatea capitalistă, în toate consecințele ei. De aceea, acest „spirit liber și democrat”, va exprima simptomele unei „sensibilități în criză”. N. Manolescu descoperă „rădăcina utopiei” tocmai aici, „în contradicția dintre idealul de artă și semnificațiile sociale și morale ale lumii în care scriitorul trăiește și scrie, între o viziune comunitară și o societate diferențiată...”, în contradicția, deci, dintre o acceptare lacom senzorială a realului și respingerea unui tip de societate, adică de relații. De aceea, zice criticul, utopia socială și filosofică a lui Sadoveanu, crearea mentală a unui tip de relații ideal (și crearea mentală pentru el este literatura, Cartea), se realizează cînd idealului unei lumi omogene îi corespunde idealul unei arte omogene.

Îmbinînd spiritul de geometrie cu acel de finețe, N. Manolescu urmărește devenirea și împlinirea unui concept — utopia cărții — care este aceea a evoluției, în profunzime, a unei opere și a unui stil. Fiindcă, spune criticul, Sadoveanu, determinat de epocă, își asumă condiționările spre a le nega, devenind un scriitor tipic și totodată unul excepțional. Refuzînd panta artistică a vremii, din motive profunde și diverse pe care criticul le nuanțează, Sadoveanu și-a elaborat, din fuziunea unor structuri literare străvechi, o artă ce l-a îngăduit reinvierea unor lumi ideale, străvechi, mod pedagogic de a refuza consecințele capitalismului și, mai tirziu, ale fascismului. El și-a creat astfel o viziune expresivă excepțională, „situîndu-l pe marele prozator pe o poziție unică în literatura română și, nu mai puțin, în aceea europeană.” Definind cu precizie unicitatea lui Sadoveanu, N. Manolescu desfășoară elegante analize și descoperă categorii ajutoare, cum ar fi cele trei modele ale universului artistic, cele patru tipuri narative, distincția dintre publicul real și cel ideal etc., distincții ce interesează, de altfel, întreaga proză românească. Dar fiecare capitol ar merita o analiză deosebită. Aș dori doar să subliniez faptul că în intenția lui N. Manolescu, utopia este o reacție originală și creatoare, o fuziune dens sensibilă a legendei cu istoria, a simgeroasei cronici shakespeariene cu lăcomia senzorială, a meditației înțeleptului cu bucuria realului, cu beția de foșnete, culori și lumină. Prin coerență, claritate și finețe, Nicolae Manolescu a creat o carte demnă de preaiubitul nostru Mihail Sadoveanu.

Paul Georgescu

ION IRIMESCU :
Mihail Sadoveanu

(Din Expoziția anuală de pictură și sculptură. Sala „Dallies”, 1976).

marea lor, aici, ar constitui doar o schilodire, pentru că dacă orice sinteză conține riscul simplificării — noi am zice al alegerii — sinteza lui Manolescu, realizată prin renunțări, nu a simplificat nimic. Dimpotrivă. Ea se bazează pe o pluricauzalitate delicat convergentă, pe o dialectică în care efectele devin cauze și în care planurile demonstrației comunică necontenit, opera literară fiind ampla cutie de rezonanță în care auzim sunetul unic al unei întregi orchestre.

BAZA eseului este declarat sociologică, fapt plin de consecințe care — în raport cu studiul T. Maiorescu — înseamnă o împlinire. Conflictul social determină ideologia curentelor și școlilor literare iar, în linii generale, evoluția prozei. Arta lui N. Manolescu stă în aceea că

restituie, în imaginar, o societate ce reface un paradis pierdut. „Evoluția lui Sadoveanu implică astfel de contradicții continue, care-i formează autenticitatea și unicitatea”. „Visul lui Sadoveanu, spune mai departe Manolescu, este al unui om armonios într-o lume armonioasă”. Dar introducerea unei sinteze umaniste într-o societate capitalistă, de acumulare grosolană, omenește și estetic urită, se poate realiza doar prin intermediul utopiei, id est construcția mentală a unui model de conviețuire și existență umană: „Societate țărănească sau societate de filosofi — deopotrivă de armonioase, expresie a unei lumi întregi și a unui om moral. Sadoveanu este cronicarul melancolic al acestei societăți prudente, stabile, ceremonioase (...) el tinde spre apologia virstei eroice, dar și înțelepte, a umanității, în care sa-

Sonet

Nu tot ce-i pus în vers e poezie ;
e poezie Ființa, cînd iubești.
De-un timp, minunii tale megieș
tac milc, ca lumea să nu bănuie,
să știe.

În spațiu și durată tu nu ești
decît o neînțeleasă-alcătuire,
dar frumusețea mai presus de fire
de alte lumi posibile dă vești.

Pribeag, visam galioane-odinioară
plimbînd pe mări necunoscute-n veci
pe sub carcasa neagră o comoară.

Comoara mi-am aflat-o dar tu pleci
și-mi lași zălog ecurile stînse
prin lungi priveghi de arme,
reci și ninse.

Lapidară

Prin belșugul grinelor — cicoare
m-am legănat la țărmlumii plutitoare
să-mbrac în nimb de cintec, vers,
mireasmă,

încrîngăturile de var și protoplasmă,
scriind cu ființa un catren
din opera poetului etern.

De-acum surîd din lumea scufundată
nemuritorii scribi de altădată
cu brațele întinse în tăcere
la prag străfulgerat, de inițiere.

Semn de carte

Printre oameni grăbiți, printre copii și barzi
eu m-am oprit să frunzăresc prin zile
ca-ntr-un opuscul magic, compus de goliarzi
(păcatele să-și uite) — pe somptuoase file.

Ceasloave mișcătoare, trec oamenii pe străzi
iar Azi e-n fiecare îngustul semn de carte.
Felunci — aleargă norii pe ceruri după prăzi
— iată, s-a spart o venă pe firmament,
departe.

Precum izvorul firav ce-și pipăie un vad
înaintez cu teamă prin vis ; atît de pal, că
pe urmele fluide, apusul, punți de jad
așterne. Dintre trestii mă-îmbie o rusalcă.

Copaci prelungi agită cădelnițe de scrum,
sub tălpi azvirle neaua, scrișnînd, vitralii
sparte.

Ceasloave mișcătoare, trec oamenii pe drum
iar Azi e-n fiecare îngustul semn de carte.

Mihai-Dan Cantunari

Virgil Gheorghiu

1.

Din coastă-n coastă și din talpă-n gleznă
Mă fulgeră un junghi că gem în beznă.
Icnind iau uscătură de pe grind
Un prizărit și gingav foc s-aprind.

Fiindcă sint sleit, plin de căpuși,
Cu flori de vară veștedă, bacante,
Mă-mpresură-ntristate la culcuș
Cind horpăiesc fiertura mea de plante.

2.

Cu-ncetu-mi pierе teama de-a lucrurilor
Chiar Helios aprinsul spre-amurg va fi să
Precum se schimbă-n umbră lumina
La fel își taie vadul și viața-mi curgătoare.

Și fluture și mierlă, albină, mugur, frunză,
De prăbușirea-n tină nu poate să se-ascunză,
și orice-i ofilire cu innegrite urme,
Cindva a fost cintare și zbenquiri de turme.

3

Și blană și privire și putere
Bălane nimfe imi ținură-ncinse.
Le-am stăpinit fără de mingiierе
Și înfloream cînd le știam învinse.

Iubirea lor era ca o fîntînă
Cerînd necontenit un neam de ciuturi.
Chiar de voiam alături să-mi rămînă
Se scuturau de pleava de săruturi.

4

Am strîns în neuitarea de sub frunte
Alaiul blond al apei și pădurii.
Sînt frumuseți și-nalte și mărunte
Prin ariniș plimbîndu-și mindre nurii.

Pe una singură, tăcută, blindă
N-am dor s-o chem, în vis nu pot s-o ferec
Venea sfioasă, nu stăteam la pîndă
Și vălu-i strălucea în întuneric.

5

Sînt frate bun cu necuvîntătoare,
Și înțeleg a păsărilor limbă.
Chiar roiul viespilor înțepătoare
Pe pieptul meu în liniște se plimbă.

Cînd plaiurile-ncep să se albească
Vin la culcușul meu făpturi cumînți.
Rumegătoarele doresc să mă-ncălzească
Și-ntînd deasupra-mi răsufări fierbinți.

6.

O cremene de brațe în strînsori,
Un tremur, un sărut, o gifiere,
Lumină pală, trupul în storcire,
Aceasta-mi fuse bucuria-n zori.

De-ar fi urcat din dorul care moare
Și de pe buze-ntredeschise-n noapte,
Răcoarea și seninul unor șoapte,
Iar peste frunte, miini mingiietoare.

7.

Stîngeam cîntînd aleanuri și amaruri,
Stăpinelor din ape făceam daruri,
Umblind în zăpușeala de amiezi
La strîns de rădăcini cu dulce miez.

Cosițele visate noaptea-ntreagă
Le-ncununam cu florile răsuri,
Păstrînd pentru aleasa cea mai dragă,
Un rod ascuns din inima pădurii.

8.

Ce-am îndrăgit mai mult a fost pînditul
Cu goanele da surda, și nici de loc ivitul
Stîrnindu-mi feleşagul de răscolit prin văi
Cu tăbărit din bunget pe adîncituri în clăi.

Doream să am alături doar guri povestitoare
Cu temere de stringeri atotpremergătoare ;
Știam s-amin în taină truștile-asfințituri.
Iubit-am numai jocul, fugisem de sfîrșituri.

9.

Pe cît la hodinit glia mă cheamă,
Strîns sub săgeți de ploaie și de frig,
Pe-atît mă-ncercă poște vechi de cramă,
Și-s ros de-un gînd prin amintiri să strig.

S-ajung pe-un tărîm de ape insorite,
Și-n zori cu ochi măriți de priveghere,
Pe vâl de oreade-n vis găsit
Să-mi pot plimba iar lacoma vedere.

10

Centaurii silenii și satirii
M-au înțarcat. La butii nu dau cepuri
Imi spun blizit c-așa e legea firii :
Și să n-ating nici lișite nici iepuri.

Departе-i și ulcioru-ntins de Hebe,
Olimpice tainuri și nectar.
Voi clefăi doar minătărci și ghebe
Sugînd semințe dulci de coconar.

Desene de Janos Bencsik

„Visuri în vuetul vremii”

Alexandru Philippide

„Scrieri” (I)

(Editura Minerva, 1976)

IN EDITURA MINERVA a apărut recent volumul întâi de *Scrieri* ale academicianului Alexandru Philippide. Sub titlul generic de *Poezii* au fost adunate la un loc aproape toate versurile din culegerile cu titlul *Aur sterp* (1922), *Stinci fulgerate* (1930), *Visuri în vuetul vremii* (1939) și *Monolog în Babilon* (1967). Cele 114 poezii reprezintă o activitate poetică de aproape șase decenii, în decursul cărora poetul gânditor și artist nu s-a arătat doritor nici de a fi mereu prezent în competiția literară, nici de publicitate. A publicat la rare intervale, preocupat exclusiv de „grija expresiei”, de „relația conținut-expresie”, după cum mărturisește substanțiala *Prefață* la acest prim volum de *Scrieri*. Eram student când a apărut întâia culegere de versuri ale tinărului poet ieșean, *Aur sterp*. A fost un adevărat eveniment literar. Modernitatea tematică și a expresiei anunța ivirea unui poet menit să revoluționeze literatura contemporană. Ci-team și reciteam poeziile, apoi declamam frânturi de versuri memorabile, pe care și astăzi, după atâta amar de ani, le țin minte și mi le repet în gând sau le rostesc în singurătate cu voce tare :

„Ohe ! ohe ! corăbierii
Tăcerii !”
(Romanță)

„Oglinzi ! adinci firide fără fund,
În voi statui de stafii se ascund...”
(Astralis)

„...crinii
Goarna luminii !”
„...cu fruntea boltă
De revoltă...”
(Clopotele)

„Hau ! hai !...
Cum urlă-n vînt toți ciinii văzduhului !
ascultă...”
(Vint)

„Apusul roș se năruie în clăi
De purpură clocotitoare...”
(Pădure)

Sau versurile leit-motiv din *Preludiu de toamnă* :

„Pe stradă trece-un mort calic,
Vintul merge după dric.”

Rostirea corectă cere apăsarea asupra cuvintului *Vintul*, ca să se înțeleagă că această stihie, ea singură, constituie tot convoiul mortuar al unui sărac, singur pe lume, fără familie și fără prieteni.

Toamnele ieșene din *Aur sterp* sînt tot atît de memorabile ca și cele băcâoane din *Plumb* de Bacovia.

Era momentul cînd una din metaforele cele mai răspîndite începea cu sintagma :
„Mi-e sufletul...”

Păstrez amintirea citorva versuri de această factură :

„Mi-e sufletul în hrube-adînci boltit.”
(Lied)

sau :
„Mi-e sufletul o năruire de statui...”
(Cintecul nimănu)

ori :
„Mi-e sufletul în hrube-adînci boltit.”
(Veghe)

AUR STERP se construia astfel ca un poem unitar, de îndrăznețe experiențe verslibristice alături de versificația tradițională, de măiestrite simfonizări, cu o artă subtilă a aliterațiilor, de pendulări spectaculoase între izbucniri de revoltă și dureroase interiorizări, de imagistică nouă, profund personală, ca și accentul liric al noului poet, definitiv afirmat cu acest răsunător debut.

În al doilea volum de poezii, *Stinci fulgerate*, din 1930, se accentuează tendința individualistă, răspicat afirmată în acest vers lapidar, cu care se deschide poemul *Șchiță pentru un autoportret* :

„Lumea începe și sfîrșește-n mine.”

Ca și titlul culegerii, care sugerează nu știu ce revoluții cosmice, poetul se portretează în trăsături dure :

„Mi-am plăsmuit un suflet din țandări de bolid,
Aerian și aspru, cu nostalgii de vid...”
(Frontispiciu)

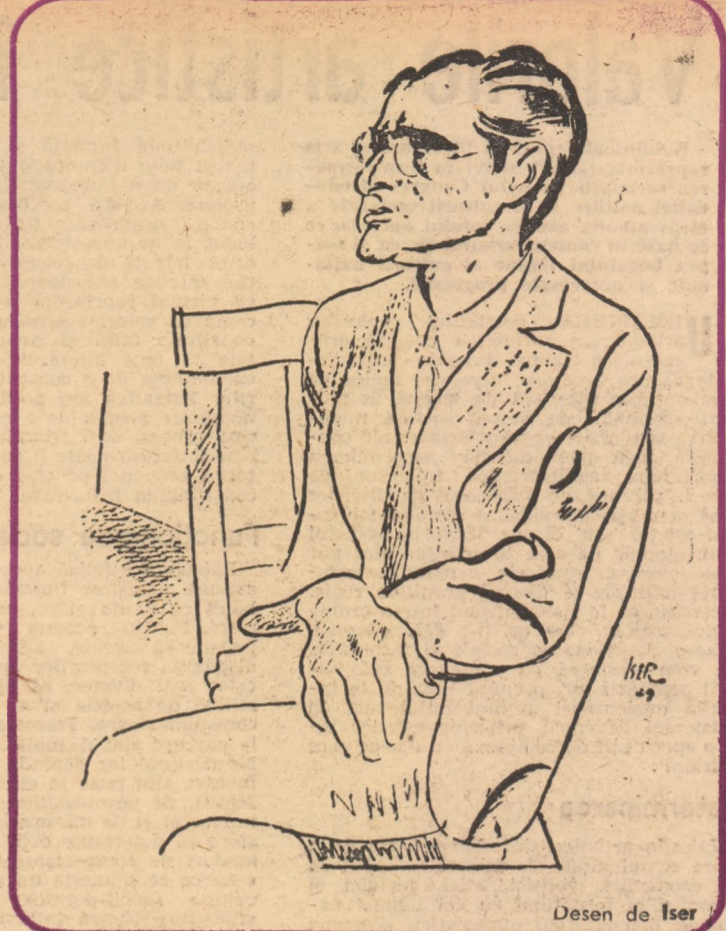
Apărut, într-adevăr, ca un bolid, în marasmul vieții literare imediat postbelice, poetul se simțea înstrăinat de timpul său. „Mi-s vremurile tot mai mult străine...”
(Pietrele)

Tot atît de spectaculoasă ca și numai aparenta sa adeziune la freneticele incer-

cări de reînnoiri ale expresiei poetice din *Aur sterp*, este declarația de „condamnare” a acestora, din poemul preliminar la culegerea *Visuri în vuetul vremii* (1939) :

„Silită poezie-a vremii noastre
Într-adevăr prea mult a vremii noastre
Și prea puțin a vremurilor toate,
Rugină nefolositoare
Sufletelor viitoare,
Te vîd în timpuri foarte-apropiate
Zăcînd printre unele demodate,
Mașină cu-ntribuinări uitate,
Mai nebăgată-n seamă în giulgiul tău de praf
Decît montgolferii sau primul hidroscaf !”

Poetul citadin, în *Cintec de noapte*, are viziunea apocaliptică a ridicării marilor clădiri zăbrelete, în patru labe, viziune careia îi răspunde, în ultimul său volum, *Monolog în Babilon*, răzvrătirea lumii vegetale, cotropind întreg universul. Cu aceste două din urmă cărți de poezie se accentuează și se precizează portretul moral al unui mare poet al viziunilor cosmice ilimitate, amintindu-ne, prin analogie, vas-

Desen de Iser

tele visări eminesciene din vremea antumelor.

Nici un alt poet contemporan nu se perindă cu atîta forță de imaginație pe meridianele tuturor timpurilor, nici unul nu ne înfățișează o atît de mare varietate de peisaje și de civilizații revoluate, nici unul nu știe să ne comunice stări sufletești atît de surprinzătoare, de la bucolicul virgilian la cele mai terifiante imagini ale unui univers în descompunere.

Poetul se consideră un „exilat în absolut”, adeptul unui „vers sever”, de necrutător control artistic, doritor să încerce

„Pe coarde vechi un sunet nou...”
(Pe poarta de corn)

Poet de largă respirație și de vaste viziuni, neîntrecut explorat al marelui cosmos și al vieții interioare, făuritor incomparabil de versuri gnomiche și de stihuriefigie, Alexandru Philippide a pus în circulație cîteva mituri lirice noi, în care omul contemporan se confruntă cu epoca sa și nu șovăie să-și împărtășească mesajul umanist.

Șerban Cioculescu

„Educația la timpul viitor”

PROBLEMELE educației „la timpul viitor” polarizează din ce în ce mai mult atenția nu numai a specialiștilor — pedagogi și psihologi —, ci și a celorlalți oameni, în diferitele lor ipostaze : elevi și studenți, părinți, politicieni, ciberneticieni, arhitecți, literați etc. Și nu este de mirare de îndată ce, pe de o parte, „educația este cea mai rentabilă investiție”, iar pe de alta, fluxul informațional crește în progresie geometrică, odată cu adîncirea și extinderea revoluției științifico-tehnice contemporane, în timp ce capacitatea omului de asimilare pare că nu se dezvoltă nici măcar în progresie aritmetică.

Mircea Herivan abordează probleme centrale ale educației contemporane încă în volumul *Meridiane pedagogice* (București, Editura Didactică și Pedagogică, 1973), sub forma unor convorbiri cu personalități renumite ale educației din peste douăzeci de țări din toate colțurile lumii. Spre deosebire de acest volum, *Educația la timpul viitor* este o lucrare sistematică asupra tendințelor contemporane ale învățămîntului, și subliniază acest aspect cu atît mai mult cu cît există încă un număr redus de lucrări care să ofere o perspectivă sintetică asupra educației viitorului. Autorul conturează educația viitorului într-un scenariu alcătuit din șapte modele posibile. Cum era și firesc, punctul de plecare al scenariului îl constituie modelul teoretic și filosofic : sint audiați și comentați Marx, Engels, Lenin, John Dewey, reformatorii americani John Holt și Paul Goodman, japonezul Shibusawa cu teza teoretică a „maximizării talentelor”, gînditori din țara noastră etc.

În continuare, autorul prezintă sistemul instituțional, bazele psihologice, conținutul educației, didactica și tehnologia, pentru a încheia cu problemele transformării mediului educațional. Deși fiecare din cele șapte eseuri este relativ independent, în intenția autorului ele au menirea de a crea deschideri variate — ca pe o spirală — spre o abordare a fenomenului educațional într-o perspectivă globală, vizînd două sisteme organice co-

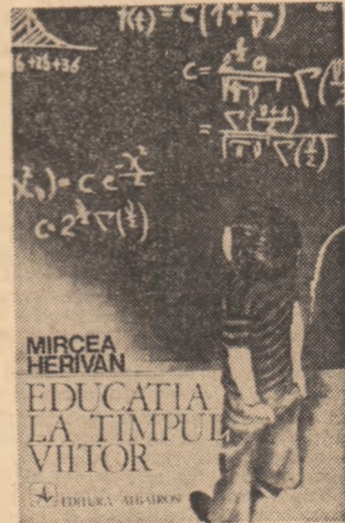
relate : societatea și întreaga viață activă a personalității umane. E ca și cînd autorul ar fi vrut să realizeze o simetrie a modului de abordare și expunere a problematicii cu educația permanentă — ce trebuie să se desfășoare pe întregul parcurs al vieții active a omului — impusă de epocile contemporane.

Întrebările fundamentale la care autorul oferă multiple răspunsuri, sau sugestii, uneori numai dileme, sînt acestea : Există o criză a educației ? Care va fi, mîine, soarta școlii ? Aceste două întrebări se multiplică mereu, cînd în forme mai mult sau mai puțin concrete, mai tăioase, cînd sugerînd o soluție optimistă, cînd o atitudine sceptică : Vom avea poliglofi la zece ani ? În era sateliților didactici va dispărea „profesia de profesor sau, dimpotrivă, ea va căpăta valențe noi, amplificate” ? Vor dispărea clasele ? Cum să integrăm computerele în procesul educativ ? Școli „fără ziduri” ? Care va fi rolul literaturii, în general al artelor, în școala viitorului ? etc. etc. În ce privește răspunsul la ultima întrebare enunțată se conturează, deocamdată, două precizări : „studii literaturii vizează dimensiunile estetice ale existenței umane sau experiența umană văzută estetic”. „Deci — continuă autorul — prin intermediul «răspunsurilor» literaturii nu putem avea o măsură a tuturor aspectelor unui psihic individual ; putem dispune însă de mult mai mult : de un instrument pentru studierea și particularizarea trăsăturilor naționale în procesul evoluției acestora”. Din cele spuse mai sus decurge cea de-a doua precizare : „literatura nu e un indiciu al stadiului universal de dezvoltare, așa cum sînt matematica și științele exacte, ci literatura din fiecare arie națională se referă la disponibilitățile estetice și culturale ale unei națiuni”.

Pornind de la constatarea că „școala este prima instituție care ia contactul cu viitorul, proiectîndu-și în prezent «producția» nu numai pentru deceniile imediat următoare, ci și pentru primele decenii ale secolului XXI”, Mircea Herivan

este interesat îndeosebi de „zonele fierbinți” ale procesului de restructurare a educației, fie că este vorba de problemele „cu scadență imediată” : renovarea conținutului unor discipline, perfecționarea tehnologiei didactice, modificarea mediului ambiant al educației, fie de cele cu însemnătate permanentă sau „scadență mai îndepărtată” : tendința obiectivă spre extinderea duratei învățămîntului general, calitatea sistemului educativ raportată la solicitările societății, pedagogia cibernetică ș.a.

Eseurile lui Mircea Herivan se constituie ca o dezbateră de idei, dobîndind ades un caracter polemic, explicit, sau numai implicit, lăsînd să transpară, în ansamblu, adeziunea autorului la noile experimente, metode, tehnici, dar fără a trece cu vederea limitele acestora, dificultățile care le însoțesc, posibilele consecințe negative. Astfel, considerînd cibernetica drept „un mod revoluționar de a concepe educația”, derivîndu-i definiția tocmai din dialogul *Gorgias* al lui Platon, subliniind rezultatul primordial al aplicării ciberneticii în școală : „lecția se transformă dintr-un moment al însușirii într-un mod oarecare al cunoștințelor, într-o etapă din procesul continuu al deprinderii elevilor cu procesul logic al gîndirii”, autorul dezvoltă totodată problemele esențiale ce decurg din situația pedagogică extrem de complexă creată de dialogul elev-computer : „a) Cum să organizăm materialul de studiu ? Există mai multe drumuri posibile și, dacă există, care e drumul optim ? b) Cum «să introducem» cursul în calculator ? Cu alte cuvinte, nu putem să-i cerem profesorului să fie un informatician cu înaltă calificare, ci dimpotrivă, limbajul calculatorului trebuie să fie suficient de bogat și de suplu pentru a reda perfect diferite nuanțe și aspecte ale procesului de învățămînt. c) Cum ținem seama de comportarea elevului ? Între altele, cum analizăm și ne luăm «răspunderea» pentru replicile elevului la întrebările calculatorului ? Să ne menținem la sistemul alegerii din mai multe răspunsuri posibile,

care, de altfel, poate fi practicat foarte bine și cu o mașină de învățat electro-mecanică, reprezintă o soluție de minimă rezistență. d) Care ar fi «configurația» ideală a unui învățămînt asistat de calculator ? Ce avantaje și, respectiv, inconveniente prezintă diferite tipuri de valori terminale ? e) În ce mod «evaluăm» rolul calculatorului ca instrument pedagogic — atît din punctul de vedere al științelor educației, dar și din punct de vedere economic ? Cu alte cuvinte : învățămîntul asistat de calculator e rentabil ?”

Educația la timpul viitor se citește cu interes contemporan. Autorul a adresat lucrarea în primul rînd tinerilor, dar ea poate fi parcursă cu folos de toate categoriile de cititori. Mircea Herivan a scris o carte care te ajută să ajungi mai ușor și mai repede la conștiința unei situații și a unui șir de probleme ce probabil se vor înmulți.

Traian Podgoreanu

Valorile artistice în socialism

Subliniind faptul că literatura și arta reprezintă factori activi în transformarea societății, recentul Congres al educației politice și al culturii socialiste a atras atenția asupra rolului operelor ce se nasc în contemporaneitate, ca și asupra bogatului tezaur al culturii naționale și universale progresiste.

URMĂRIREA destinului valorilor artistice în societatea noastră presupune o viziune dinamic-contradictorie asupra acestora, deoarece epoca pe care o trăim este atât de bogată în mutații, schimbări de funcții sociale, modificări existențiale și transformări ale conștiinței, încât este dificilă surprinderea momentelor caracteristice traseelor pe care le parcurg din momentul apariției lor până când își consolidează statutul lor social-estetic sau dispar. Datorită acestui fapt, etapele pe care le stabilim sînt pur metodologice, între ele existînd interfe-rențe multiple și lipsind granițele reale. Încercînd să le sistematizăm într-o ordine logic-istorică, ele ar fi: **determinarea, geneza, funcționarea socială și statutarea.** Le vom examina cu conștiința relativității separării lor, pornind însă de la intenția evidențierii mecanismului real al existenței devenirii valorilor estetice într-o epocă atât de complexă ca cea pe care o trăim:

Determinarea

Valorile artistice sînt determinate de o mare complexitate de factori începînd cu cei economici, politici, etici, juridici și filosofici și terminînd cu cei tehnici naționali, demografici, etnografici, ecologici și de altă natură. În toate aceste cazuri este vorba de o determinare *extrinsecă*, adică din afara ei, dar creația este influențată hotărîtor de factori *intrinseci*, specifici artistici, precum sînt legile proprii ramurii, genului sau speciei artistice respective, sistemul tradițiilor formale existente, limbajul și structurile ei individualizate. Nu se poate face o ierarhie între acești factori, dar se poate menționa că societatea în care trăim mărește complexitatea lor și înmulțește verigile intermediare, în timp ce, pe de altă parte, drumul independent și particularizat al fiecărei opere o sustrage adesea unei determinări prea directe. Omogenizarea socială este departe încă de a fi atinsă, astfel încît intervin medii diverse, straturile de cultură și nivele de sensibilitate multiplă, dar chiar în perspectiva unei dispariții (în cea mai mare măsură) a acestora, valoarea artistică nu va fi niciodată supusă nivelării și unificării pentru că prin aceasta și-ar pierde chiar existența specifică, unică, inimitabilă și irepetabilă. De fapt, în cazul valorilor estetice și în special al artei, determinarea se exercită în dublu sens: asupra creatorului la care poate genera anumite aspirații, idealuri și o stimulare a conștiinței sale artistice într-un anumit sens și asupra receptorului la care naște anumite nevoi, trebuințe și așteptări, materializate într-o sensibilitate artistică formată. Valoarea se va naște la întîlnirea acestor două serii (tipuri) de determinări astfel încît încrucișarea lor poate da naștere unor produse adesea greu previzibile, mai ales că sîntem obligați să introducem parametri individuali în discuție. Valoarea artistică este produsul unei individualități și se adresează unei individualități.

Geneza

Geneza valorilor estetice, a operelor de artă indeosebi își are punctul de pornire în creație, este un produs al acesteia, dar se constituie în valoare numai în măsura în care, în timp, este validată social. Într-o societate ca a noastră, rolul receptorilor artistice crește enorm. Întrucît cel ce participă la dialecticul proces de constituire al valorilor crește mult și chiar dacă în acest domeniu aprecierea nu este un rezultat al votului majorității, ea se integrează în ansamblul practicii sociale.

A — Creația artistică. Apariția artei este un proces intens individualizat, chiar și în așa-numitele arte colective (teatru, cinematograful), iar o societate al cărei tel principal este individul întîlnește la exprimarea cit mai complexă a acestuia cu ceea ce-l este propriu. Valențele sale creatoare dobîndesc posibilitatea de a se manifesta mai liber, îngrădirile venînd doar din partea unei lipse de omogenitate relativă a formației indivizilor și din partea barierelor pe care le pune diviziunea socială a muncii într-o anumită măsură. Diviziunea profesionalism-amatorism se menține încă cu insistență în artă, dar trebuie remarcat că spontaneitatea, libertatea, lipsa de obligații expresive cu care se exercită cea de-a doua îi acordă adesea un plus de farmec și prospețime, chiar în absența unei tehnici însușite. Noul în creație este stimulat prin elasticitatea tradiției, dar trebuie să observăm că inovația întîlnește întotdeauna un context axiologic format, ceea ce în orice caz îi îngreunează penetrarea în sfera de valori existentă.

B — Receptarea artistică. Deși pare că se face într-o lume intens socializată, ceea ce este evident o influențează, nu-și pierde nota personală. Un ideal social-estetic unitar al membrilor societății noastre nu exclude, ci, dimpotrivă, presupune un palier larg al preferințelor, intereselor și gusturilor receptorilor individuali, care — deși influențați de universul în care trăiesc — nu încetează (atunci cînd au o

sensibilitate formată și o conștiință artistică bine delimitată) să selecteze și să opteze între numeroasele valori ce li se propun. Aceeași receptare — făcută în condiții neadecvate (în alt context axiologic, în necunoașterea limbajului specific artei, frînata de conservatorismul formației estetice anterioare) poate nega ceea ce virtual reprezintă o valoare sau accepta ca valori autentice ceea ce de fapt constituie falsă și pseudoartă. O societate în care interesele sociale concordă cu tendința de a construi o scară a valorilor autentice are posibilitatea prin nemăsurate pirghii de a regla și corecta acest proces, deși triumful de moment al Kitschului nu poate fi uneori înlăturat datorită seducției pe care o exercită asupra conștiințelor neformate.

Funcționarea socială

Existența estetică a operei de artă presupune neapărat funcționarea ei socială, adică existența ei în, prin și pentru oameni. Pentru aceasta valorile artistice trebuie să circule, adică să fie puse la dispoziția receptorilor aparținînd mediilor celor mai diverse, să ajungă să fie asimilate de aceștia și să producă efectele corespunzătoare. Traseele pe care valorile le parcurg sînt de multe ori întortocheate, iar destinul lor depinde adesea de modul în care sînt puse în circulație, de canalul folosit, de permeabilitatea estetică a primitorului și de măsura în care ele sînt în stare să determine deprinderi, obișnuințe, moduri de comportament estetic, adică ceea ce se numește un stil de viață. Revoluția social-politică, alături de cea științifico-tehnică intervin aici în mare măsură, întrucît întreg aparatul instituțional, ca și condițiile efective de acces la cultură depind de ele. Vom analiza pe rînd aspectele principale ale funcționării sociale.

A — Circulația axiologică. Traseele pe care se mișcă operele în drumul lor de la creator la receptor și aria răspîndirii lor sînt reglate social de emițător, dar pe parcurs intervin numeroși alți parametri: o statuie sau un monument nu poate să circule, ci este vizitat, un muzeu presupune deplasarea nu doar fizică, ci și spirituală, un spectacol de teatru este legat de locul reprezentăției, un concert de posibilitățile și interesele ascultătorilor, astfel că cele mai puțin „determinate” arte în drumurile pe care le parcurg sînt cinematograful și arta transmisă prin intermediul televiziunii sau radioului (evident, libertatea de mișcare nu este nici aici absolută, iar uneori chiar condiția tehnică a acestor mijloace aduce o piedică obiectivă în calea alcătuirii unui anumit receptoriu). Trebuie apoi să privim circulația în funcție și de numeroși factori aleatorii care intervin, întrucît contactul cu arta este evident doar unul dintre modurile în care omul există.

B — Asimilarea valorilor. De la simplul contact cu operele care circula pînă la asimilarea lor este fără

îndoială un drum și adesea mai multe etape. Unele se opresc la stadiul curiozității și apoi sînt ignorate, altele, după un prim șoc, devin modă, cele mai fericite, după un timp, sînt selectate și considerate tradiție înscrise în manuale, tratate, colecții, în timp ce unele sînt azvirlite într-un fel de depozit spiritual din care întimplarea, neașteptate coincidențe sau o valoare deosebită le mai scoate. În cazul asimilării se presupune însă că valoarea intră în conștiință, după un temporar conflict se conformează scării ierarhice existente sau o răstoarnă, dar în orice caz devine un reper spiritual de neignorat. Adevărata destinație finală a unei opere o reprezintă ajungerea în acest stadiu capabil să producă efecte comportamentale.

C — Efecte social-estetice. Valorile — în măsura asimilării lor — determină atât pe plan cognitiv, cit și sub raport moral-politic și filosofic anumite efecte, în sensul că ele sînt modelatoare ale conștiințelor. Mai mult chiar — atunci cînd determină mutații în sensibilitatea estetică — apar alte preferințe, noi cimpuri de mișcare și oricum o atitudine estetică, dacă nu modificată, oricum cu un orizont îmbogățit. Este dificil să despărțim efectele propriu-zis estetice de cele extra-estetice, dar o asemenea distincție totuși există și pînă la urmă valorile trebuie judecate după urmele pe care le lasă în conștiință, după acțiunile pe care le determină și chiar după stilul estetic pe care-l configurează sub raport uman. Înțelegem prin aceasta un mod de trai în care esteticul intervine în mod obligatoriu, o situație în care considerențele utilitar-constructive sînt însoțite, iar uneori chiar depășite în valorizare de cele estetice. Ideea lui Marx după care omul creează „și după legile frumosului” poate fi înțeleasă aici ca „receptare după legile frumosului”, adică prezența acestei componente axiologice în toate planurile de valorizare.

Statutul estetic

Valorile artei au în mod firesc numeroase statute constituite socialmente, între care cel politic, etic, filosofic, antropologic-general nu pot și nu trebuie ignorate. Statutul estetic le este însă cel specific și el desemnează locul și rolul operei în contextul ramurii, genului sau speciei respective, măsura în care ea deschide o serie artistică nouă, se încadrează în cele existente și mai ales poziția pe care o ocupă în conștiința contemporanilor, ca și a epocilor următoare. Ne aflăm într-un moment în care valoarea a devenit un cristal social cu irizații în toate direcțiile și cînd destinul ei — niciodată previzibil pentru eternitate — pare a se fi stabilizat. Societatea noastră se străduiește să păstreze în acest tezaur imens tot ce omenirea a creat valoros și progresist.

Ion Pascadi

Ion Brăescu

MĂ LEGA de el, de mai bine de trei decenii, o prietenie care nu mai avea nevoie de vizite frecvente pentru a-și păstra, inalterată, calitatea. Ani de-a rîndul, mai întîi ca studenții, apoi colegii la aceeași catedră, am învățat, am muncit, am luptat împreună.

Cercetător de o reală probitate științifică, dascăl înnăscut, excelent organizator de școală, Ion Brăescu a parcurs, cu modestia și tenacitatea care-l caracterizau, treptele carierei didactice. Șef al catedrei de literatură franceză, multă vreme decan al Facultății de limbi române și orientale, Ion Brăescu se impusese de timpuriu, priu forța sa de muncă, devotament, competență și cinste, ca un cadru de bază al noii Universități, socialiste. Iubit și prețuit de studenți, ca și de colegi, s-a dăruit integral școlii, pe care a slujit-o cu abnegația, punctualitatea și

discreția din care sînt indeoxyte plămădiți marii profesori.

Omul merita să fie cunoscut: dincolo de aparențele timide și un comportament uniform, aflai în Ion Brăescu un om cald, generos, plin de umor, înzestrat cu un remarcabil echilibru sufleteș și cu o vocație a prieteniei. Văzindu-l cum muncea, cu pasiune și regularitate, pentru instruirea și formarea tinerelor generații, nu te puteai abține să și-l închipui octogenar, cîndva.

Dar iată că absurdul se furișează și destramă chiar și existența cea mai bine organizată: Ion Brăescu ne-a părăsit la 52 de ani. Dispariția lui lasă un mare gol în Universitatea din București și o mare durere în inima celor care l-au cunoscut și l-au prețuit.

Valentin Lipatti

Alexandru Bistrițianu

A ÎNCETAT din viață (la 3 Iulie 1976) un profesor, un literat, un om de o rară distincție, Alexandru Bistrițianu. L-am cunoscut în anii de excursii și caravane literare „pe urmele scriitorilor”, organizaționale de G. Călinescu; marele critic îl lubea și-l prețuia în mod particular pe colaboratorul său Al. Bistrițianu în care descoperise compensativ o inteligență așezată în tipare clasice, fără tumulturi spectaculare. Între 1954-1960, publicînd primele tomuri ale revistei „Limbă și literatură” și ocupînd funcția de secretar de redacție, l-am avut pe Al. Bistrițianu, într-un fel, „redactor-șef”, într-o redacție onorifică la ale cărei lucrări participau, printre alții, Tudor Vianu și Perpessicius. Tomurile de început ale seriei poartă ceva din distincția de literat parnasian, de profesor sever, dar îndrăgostit de jocurile libere ale literaturii, cu care ele-

gantul spirit al lui Al. Bistrițianu con-cepea munca literară.

Puțini știu că profesorul pe care-l omagiem azi, la această „mare trecere”, n-a fost numai profesor, ci și un scriitor prezent, mai ales în tinerete, în revistele literare, cu nuvele și povestiri, care, strîns în volum, ar oferi o incintă inedită și autentică.

Născut la 7 sept. 1911, la Tecuci (unde tatăl său era profesor de literatură română, remarcat ca dascăl și de N. Iorga); face liceul la Lugoj, unde pînă rînd sînt transferați. Ca elev înfîințează și redactează revista „Primăvara Banatului”, cu sprijinul prof. Aurel Peteanu. Licențiat în litere în 1933, funcționează cîva timp ca asistent (1933-35) al prof. Mihail Dragomirescu, ca profesor în învățămîntul mediu (1935-55), paralel (1942-1944) ca asistent al prof. N. Cartoian. După 1955 e, pe rînd, conferențiar universitar la Institutul de perfecționare a cadrelor didactice, la Institutul pedagogic (unde ocupă și funcția de decan), prorector al Universității din București,

Unitatea limbii române

● GÎNDURILE pe care le expun aici au fost prilejuate de apariția unui interesant *Compendiu de dialectologie română*, datorat Matildei Caragiu Marioțeanu și publicat de Editura Științifică și Enciclopedică. Autoarea, reputată specialistă în materie, prezintă întîi o largă introducere generală, în care studiază problemele teoretice ale dialectologiei, apoi o parte specială în care analizează pe rînd situația graiurilor dacoromâne, istroromâne, aromâne și meglenoromâne. Ceea ce izbește de la prima vedere este unitatea acestor graiuri. În fruntea volumului se află un citat din Sextil Pușcariu: „Toate trăsăturile caracteristice ale limbii române, tot ce deosebește limba română de limba latină pe de o parte și de celelalte limbi române pe de altă parte, se găsesc în cîteșpatru dialecte.”

Mi se pare că mai interesantă decît deosebirca față de latină este asemănarea dintre idiomiurile românești. Rolul esențial al limbii, de mijloc și de comunicare, face ca vorbitorii unei comunități să folosească aproximativ aceleași elemente, iar cînd se produc schimbări, ele se generalizează, pentru că alții oamenii ajung să nu se mai înțeleagă. Dacă însă vorbitorii se impart în grupuri depărtate unul de altul și nu vin în contact între ei, atunci limba se scindează, căci în fiecare regiune se produc alte schimbări și se ajunge la un moment cînd, dacă se întîlnesc ocazional, urmașii celor care au vorbit o limbă unitară și nu se mai înțeleagă între ei. Este situația pe care o găsim în țările apusene ale Europei: francezii, italienii, germanii, care nu cunosc limba literară, învățată la școală, nu se pot înțelege cu compatrioții lor care locuiesc la cîteva sute de km distanță.

S-a remarcat de multă vreme că la noi nu e așa, că nu există doi dacoromâni care să nu poată conversa între ei, chiar dacă ici și colo găsim diferențe de vocabular sau de gramatică. Lucrul a fost explicat ca un efect al păstoritului: umblînd cu turmele în lungul și în latul țării, oamenii au venit mereu în contact între ei și astfel fiecare dintre ei a avut ocazia să se familiarizeze cu inovațiile introduse de ceilalți, eventual să le adopte. Am arătat altă dată că nu socotesc suficientă această explicație. Fără să contest importanța păstoritului, socotesc că nu este singurul factor, și nici măcar cel mai important, pentru unitatea lingvistică. Este evident că nu toată populația țării se ocupa cu păstoritul și că păstorii nu rătăceau oriunde cu turmele, ci aveau anumite drumuri pe care se mișcau ritmic.

Trebuie să mai adăugăm, ca explicație a unității limbii, numeroasele năvăliri străine, care obligau oamenii la deplasări, fie și de scurtă durată dar totuși suficiente pentru a se stabili contacte cu cei din alte regiuni. Mai important mi se pare însă faptul că în răsăritul Europei feudalismul nu a fost atât de strict ca în apus. Țăranii nu au fost legați de pămînt decît relativ foarte tîrziu, și chiar și atunci legătura nu a fost atât de dură încît să împiedice deplasările. Că acesta este motivul principal al unității, se poate dovedi cu faptul că nici celelalte limbi răsăritene nu cunosc diversificări atât de adînci ca cele apusene.

Cartea Matildei Caragiu Marioțeanu îmi atrage acum atenția asupra idiomiurilor de la sudul Dunării. Nu se poate tăgădui că ele diferă destul de mult între ele și față de dacoromână; totuși, cu puțină silință, le putem înțelege și de asemenea un aromân și un meglenoromân nu se simt atât de străini unul de altul cit, de exemplu, un țaran din sudul Italiei de unul din nord. Se înțelege că la bază este aceeași limbă, româna comună, care, pînă acum vreo mie de ani era unitară. Au urmat apoi dislocări de populații și mai ales așezări de oameni care vorbeau alte limbi, ceea ce a întrerupt contactele normale. Se vede totuși că, pentru o bună bucată de vreme, legătura a existat, și acestea au dus la generalizarea unor inovații, la eliminarea altora, astfel că, timp de mai multe secole, diferențierea nu s-a adîncit. Deosebirile cele mai importante trebuie să fie relativ recente.

Al. Graur

lector de română în Franța (la Lyon) între 1966-1970. Era, în prezent, conferențiar la catedra de literatură universală și comparată, a Universității din București.

Al. Bistrițianu a colaborat la redactarea *Gramaticii limbii române*, a Academiei, a publicat studii legate de cultura bănățeană (V. Alecsandri și bănățenii; Doi scriitori bănățeni; Popovici-Bănățeanu și Victor Vlad Delamarina); e autorul (în colaborare) al unui curs universitar de introducere în literatură, în-cununindu-și activitatea cu susținerea doctoratului în filologie (în prețuia morții, 2 Iulie a.e.) cu teza, *Teorie și inspirație folclorică la predecesorii lui V. Alecsandri*. Era redactor șef al revistei *Limbă și literatură română pentru elevi*.

Acum, cînd Al. Bistrițianu a trecut „la margini de liniști”, unde „străbat fără sfat numai unii”, cum spunea Blaga, ne dăm seama că litera române a pierdut nu numai un exeget, dar și un cavalier.

Emil Manu

O POEZIE de notație și de atmosferă intelectuală scrie Paul Emanuel, aflat la a doua carte (**Astă-seară**), care-l situează între estetismul exotic și limfatic al lui Ion Vinea (**Mangalia**: „De-a lungul țărâmului dobrogean o stradă / de argilă pe mare, un strigăt al luminii din rocă, / într-un cimitir musulman cu fesuri de piatră lunară, / timpul e măsurat de ornicul Mării Negre / pînă departe unde luceafărul de seară îngină farul. / Ghiarii nasc visul din ape cînd luna le dă speranța / unui posibil serai... Dar / viața dinlăuntru nu poate fi o alta / ascult șoaptă de litanie turcă / în vreme ce un ciine ca un filosof rătăcește pe pajă, / se-nțește vîntul dinspre mare se clatină arborii pitici / plini de praf cînd un automobil îi surprinde / atît de prăpădiți ducînd în ramurile uscate economia lumii...”) și acela aristocrat și hieratic al lui Vladimir Streinu și A. E. Baconsky (**Corale I**: „Totul e negru. Numai zăpada afinată ce-nchipuie ingeri / căzuți și gulerul meu lord Byron sînt albe albe ca / hulubii și caii. Mi-am tras cizme înalte și-am plecat / prin pădure cu pușca pe umăr spre-o insomnie mai albă. / Sau spre altceva? Presimțeam o împlinire undeva, / un miros de corală caldă care subț nea se pîrguiește / prin șiretlicuri costisitoare, în bezna cea mai groasă, vai, / adesea. Și muta răbdare își scrie caligrafia umilă și / secretă după mari rătăcirii, cînd tîrziu de tot / apare în deplina dulceață așteptatul. Atunci veghea e / asemeni jericului spre zori: cenușă și noi / acolo sîntem / cu cizme înalte prin zăpada afinată...”). Baconskyene sînt mai ales pastelurile, picturi incerte, fumegoase, pătate de detaliile cele mai exacte, ascunzînd în tablouri voit imprecise o viziune clară, inteligibilă, aproape geometrică: „Se ghicea zodia nouă după / petecele de zăpadă opace, printre arborii, / din zone inconștiente răbufneau timide / ofertele cînturilor roșii. În obscuritate / eu am văzut firava corală de magnolie / era subț aceeași antică lumină”.

Paul Emanuel e un caligraf melancolic, transcriindu-și impresiile în grațioase stampe lirice, stins colorate, visătoare, de o laconică prețiozitate. Motivul tradiționalist („Fierbe vinul nou...”) se reordonează pictural: „Toamna / în chip de pasăre galbenă își pune ciocul în butelii. / Tu mergi pe-o serpentină abruptă, printre pietre dar / subț tine, / adoarme vîntul care împinge pinzele corăbierilor”. Imaginea e rafinată și căutată: „turnul galben al verii își lasă umbra tot mai lungă / iar eu mă ascund în tăcere, în regatul somnului”; sau: „amurgul nu are sfîrșit, palpită în ora lui de / aramă și incet, încet, se stinge un candelabru / prin ierburi bolnave de somn”. Vara și somnul din **Memoria** își face bucieme pretutîndeni ne întorc la solemnele viziuni arhaice din **Fluxul memoriei**. A. E. Baconsky fiind poetul căruia Paul Emanuel îi datorează deocamdată cel mai mult: „Dinspre umbre ce se prelungesc în altă umbră / ținuturile verii lasă-n urmă macul, somnul / turmelor pastorale. Memoria își face bucieme / pretutîndeni, ornament al acantei și gustul / vieții și măslina crudă: iată că o pierzi. // Apasă pe coline și-n colivii flancate neliniștea / păsărilor care au întîrziat prea mult solstițiul / exilat. Și filfiri răpuse-n azur de-un cartuș / necunoscut, nu adaugă și nu șterg adevăruri vechi / ce apasă frunzișurile prăfuite, navele care țin / comerț cu alte porturi de faimă fumurie. / Navigatorii mai visează pămînturi oculte, uită / somnul care le este singura avere și lumină / coboară sub vîntul de mare cu păianjenul / privirii hipnotizat în crucea miutei zări”. Oarecare fadoare abstractă și discursivitate livrescă pîndesc aceste versuri maiestuoase, ce se desfac în falduri grei, oboșiți, de catifea. Lipsește un accent mai dramatic (ceea ce creează impresia de monotonie a fondului), o preocupare mai vie pentru problemele umane concrete. Poezia suferă de un aer cam „metafizic” și distant.

Paul Emanuel, **Astă-seară**, Ed. Cartea Românească; Daniela Crăsnaru, **Spațiul de grație**, Ed. Eminescu; **Texte pentru Phoenix** (Șerban Foartă și Andrei Ujică), Ed. Litra, 1976.

SPAȚIUL DE GRAȚIE al Danielei Crăsnaru (și ea la a doua carte) este unul feeric, suav pictural, de friabilă lume adolescentină. Umbre, ape, fluturi, pleoape tandre și albe zăpezi se întîlnesc la tot pasul. Aerul se sfîșie ca mătasea veche, osia lumii e unsă cu miere, sufletul întornat se muzicalizează. Anatomia însăși e vegetală: „Dar iată, umbra se destramă dulce / și se-nlumină locu-n aer al / trupului meu cel dăruit de toamnă / cu sînge transparent și vegetal”. Poeta are, neîndoielnic, un instinct liric precis, dar și pricepere tehnică, ea construindu-și cu grijă poemul, lucrîndu-le ca pe o broderie de imagini. **Septembrie** e un astfel de poem, remarcabil, de o muzicalitate desăvîrșită, un mic tablou în care fiecare lucru cîntă, ca și vechile poezii (**Răsfrîngerile**) ale lui Cezar Baltag: „Pădurea de aramă, iat-o, aieva / Mai poate sufletul atîta frumusețe să-ndure? / Fără pas lunecînd, fără cuvînt, fără umbră / vietățile ei, în somnul lor să te fure. // Septembrie, cărările tale de rouă / le colind bolnav de pace și de atîta galben amar. / Transparent, transparent, în frîngii de sfială / zvîcnește sîngele rar // Gîndul urmează mișcarea frunzei de toamnă, / urmează culorii și umbrelor sale. / Septembrie, în templul tău fumegos / sufletul cunoaște doar legi muzicale! // E unsă cu miere osia lumii. / Pădurea de aramă / ne cheamă la ea și ne-mbie. / Acolo-n adînc e-o poartă albă / cu timpla aproape de veșnicie...” Plină de candoare și prospețime, poezia Danielei Crăsnaru e deocamdată prea cuminte, abuzînd de grația ei naturală pînă la sațietate.

INTR-UN **Antet** de pe coperta interioară a **Textelor pentru Phoenix** citim: „În cea mai mare parte «Textele» acestea (pentru Phoenix) îi aparțin ca unic autor al următoarelor (se dau titlurile) lui Șerban Foartă, secondat, acesta, la alcătuirea celorlalte

(se dau titlurile) de Andrei Ujică... Altminteri, o atare carte, canonică în spirit, s-ar putea lipsi de autori — drept care nici coperta nu-i numește; în litera ei, însă, ea nu e anonimă — drept care s-a ticluit acest **antet**.” Această cochetărie introductivă nu-i deloc străină de stilul cărții, fermecătoare sub toate aspectele (inclusiv acela grafic: datorat, de asemenea, autorilor). Exercițiul superior de literatură, **Textele pentru Phoenix** revelă doi poeți plini de inventivitate, cultivați, admirabili prelucrători de motive (pe care le găsim în poezia medievală franceză, la Miron Costin, Anton Pann, Ion Barbu, în folclor, cu alte cuvinte, aproape peste tot), scriind într-o limbă rafinată și neverosimilă, ce dă o surprinzătoare turnură modernă expresiei arhaice.

Invocația „la fiarele heralde / alde Pardosu, alde Irog-inorogu” reface stilul din **Viața lumii** a lui Miron Costin, cu mari desfătări de vocabular nichita-stănesciene: „A psevdofiarelor cînt viața-neviața, / care nu se trece ca, topită, gheața, / nu se risipește în văzduh ca ceața, / nice nu se rumpe ca, suptire, ața, / au se ovilește ca, bătrînă, fața; / căci, desboară,-mi sboară altfel decît rața, / ou' lor, pe lume nu-l clocește rața, / nici nu-mi pasc fineața-n toată dimineața; / ci-și păstrează pururi harul și verdeața, / taina și dulceața; / fîncă nici vieața nu le e vieața!” Filonul popular din **Istoria ieroglifică** („Fia-re cuminți / cu-o mie de dinți / cu coadă de pește, / cu ghiare la dește, / cu unghie de țap, / cu cap, făr'de cap, / cu blana ca stecla, / cu ochii ca stecla / cu ochii de vilc, / fiare cu tilc...”) e actualizat tot prin Nichita Stănescu, metrica în scară fiind însă barbiană din **Rit-muri pentru nunțile necesare**: „Și tot eu îi țin ison / păsării Calandrinon, / păsării de da ori ba, / ca și ție dumneata / Scarabee, / scara / mea...”. În **Cantafabule** regăsim folclorul savant din **După melci ori Domnișoara Hus**, mai cu seamă în invocații:

„Desprinde-te, astăzi, din var / cu pielea ta albă / cu solzi de argint curat, / ca și o scumpă salbă / din lefți de-argint scuturat! // Arată-te șarpe vîrar, / să te vedem pe pietre / și prin iarba pin' la briu, / cum șerpui printre pietre / și prin iarbă ca un riu!”. Se remarcă îndată finețea cuvîntului, răsucit cu vîrfurile degetelor în jurul unui lujer de sens: „Cît despre cea ce, pe nume,-i / un monocher, un unicorn, / lă-sîndu-se, de dragul unei / copile, prins; să-mi cînti din corn! // Cu sîni-n floare, ea, și dulce / adastă-mi-l sub un salcîm; / în goană vine el, să-și culce / frumosu-i cap, la ea, în sîn. // În poală capu-abia și-l pune, / că-mi și adoarme ca un prunc; / și vîntorul îl răpune, / răpune-mi-l acolo-n crîng...// Itac: pre cel ce, fiară, om nu-l / doboară, ni-l doboară somnul, / ca cum pre domnul / inorog!” **Zoomahia** are bogăția mai frustă din **Povestea vorbii** lui Anton Pann: „Numai că Pasărea, / 'n cîmp verde ca mazărea, / verde ca lacrima, / după canon; / ochiul ei fix / și-l întorșese / de la acestea ce: // se rătoiau, / se asturzeau, se cocostirceau, / se mult-egretau, / se inorogau. // Îl așteptau pe Finic!” Din contra, de un superb rafinament, în horbotă de imagini artificiale, macedonskiene, este arătarea de la urmă a păsării Phoenix: „Iată că se-n-toarce cel ce, singur, harul / are de-a renaște, curățit prin jarul / rugului extatic; cel hrănit cu-ambrozie / la Livan, de Duhu' pasărea cea roșie. // Iată că-l așteaptă-n cea mai albă sfiță, / cel ce-ngîna: Nu ne duce-ntru ispită! // Iese-i, la Iliopol, înainte-aprefțul, / cel-lui ce, de Duhu', e hrănit de-a dreptul // nouă ani de-a rîndul; pentru ca, la finea / lor, să mi se-așeze, cel hrănit din sinea / lui, pre ijerfelnic: să-și dea foc, să ardă / 'n repede văpaie de lumină'naltă!”.

Nicolae Manolescu

Arnold Hauser

Zăpadă tîrzie

(Editura Albatros, 1976)

● **MEMORIA** e o însușire a viețuitoarelor. La om, depășește instinctul, pentru a primi culorile sensibilității, rațiunii, eticii. Memoria face din clipă — timp; ea ridică îndărătul faptului brut ecranul duratei. Amintirile războaielor nu se sting odată cu ultima oră însingerată. Iar convertirea lor în literatură cere timp, uneori chiar îndelung. De n-ar fi să invoc exemplul clasic al campaniilor napoleonice, acel uriaș „război și pace” s-a scris abia după lungi decenii de la desfășurarea lor... Nu e de mirare, deci, că reverberațiile primei ciocniri mondiale au hrănit o întreagă literatură, iar cele ale ultimei inclestări mai alimentează și azi filioanele prozatorilor din țara noastră. În limba română, maghiară, germană, fiecare scriitor cu „ranița” lui de amintiri, de obsesii. În ultima culegere de schițe și nuvele intitulată de Arnold Hauser, după numele uneia din ele **Zăpadă tîrzie**, se întîlnesc două asemenea amintiri polare, două siluete opuse ca destin. Cea dintîi este a lui Wegener, „omul cu păcura”, antifascistul lichidat barbar, îngropat de viu, de niște soldați S.S., pe valea Prahovei, unde a copilărit autorul, printre petroliști. Episoadele narațiunii se succed ca într-un scenariu și soarta tragică a eroului e privită prin filtrul anilor și al maturității prozatorului. Cealaltă povestire s-ar putea intitula „Remușcarea”. Ea spune mult în puține file. Un funcționar german care poartă, din pricina unor tulburări de auz provocate de război, niște ochelari auditivi, e obsedat în subconștient de faptele pe care le-a săvîrșit ca soldat. Un scrum de țigară îi declanșează brusc remușcări atît de cumplite, încît aude aieva glasurile celor mistuiți în cuptoare. Halucinații? Poate. Năpădit de ele, își aduce aminte de medicul lagărului care, operîndu-l, l-a

prevenit (sau cel puțin așa i se pare) că i-a încrustat în ureche un minuscul magnet de recepție a vocilor victimelor, răpindu-l pentru totdeauna liniștea. Deznădămintul e fatal: funcționarul se sinucide, nemaiputînd suporta glasurile. Și totuși nuvela nu se cheamă „Remușcarea”. Arnold Hauser are alergie la exclamațiile patetice. De aceea și sfîrșitul acestei povestiri, ca și al altora din volum, e rostit în surdina: „Curînd, în mansardă se mută o pensionară. Făcînd curățenie, găsi scrumiera, și cum n-avea ce face cu ea, o folosi ca blid, să dea lapte pisicilor”.

Cu tușa lor discretă, cotidiană, nuanțată transpusă în românește de Mariana Șora, nu puține din schițele și nuvelele lui Arnold Hauser concntrează, pe o mică întindere, adevărate drame. Cum spunea Heine despre poezie: „Din mari dureri nasc cîntecele mici,” s-ar putea spune și despre dificultatea genului scurt al prozei.

Veronica Porumbacu

Romulus Lal

Epopeea

Transfăgărășanului

(Editura Scrisul Românesc)

● **DIN** ce în ce mai des în ultima vreme, critica ia în considerare relația dintre evenimentul istoric și literatura de ficțiune, încercînd teoretizări, analizînd scrieri în care fuziunea dintre aceste două elemente aparent incompatibile se produce într-un mod convingător. Ceea ce unică acele comentarii care consideră fructuos impactul evenimentului istoric cu ficțiunea literară este convingerea că rezultatul însumării unor fragmente de tip publicistic depășește nivelul unui simplu colaj eterogen, dacă autorul reușește să

traseze în mod convingător cîteva linii de forță ordonatoare. Nu numai romanele ale căror autori recurg în mod copios la documente istorice dovedesc că lucrurile stau astfel, ci și bunele cărți de reportaje, ce surprind aspecte semnificative ale istoriei recente sau imediate. În această din urmă categorie sîntem îndreptățiți să numărăm și cartea lui Romulus Lal.

Epopeea Transfăgărășanului reconstitue, transcriind de cele mai multe ori mărturiile unor participanți, etapele unei construcții pentru realizarea căreia ostașii forțelor noastre armate au dat nenumărate dovezi ale unui extraordinar eroism. Privite separat, multe dintre episoadele relatate pot să pară doar niște aventuri ale unor temerari constructori, obligați de duritatea mediului montan al Făgărașului la performanțe fizice senzaționale. Realitatea globală a cărții nu generează însă nici pe departe o atare impresie. Faptele eroice ale ostașilor constructori fac parte în primul rînd din categoria înfăptuirilor cu semnificație politică și morală. Abnegația fără margini a acestor tineri veniți din toate regiunile țării are mai ales sensul unui act patriotic. Înfrîngerea munte-lui înseamnă un triumf al României socialiste, o dovadă strălucită a vitalității poporului român, condus de partidul său comunist. Cuvintele rostite de către președintele Nicolae Ceaușescu la festivitatea de inaugurare a Transfăgărășanului sintetizează tocmai acest aspect: „Parcurgînd acest drum, privind piscurile înalte ale munților, ne dăm și mai bine seama ce a îmbărbătat întotdeauna și a păstrat treaz sentimentul național al poporului nostru, ce l-a îndemnat ca în cele mai rele timpuri să-și apere glia prin lupte grele. Aici s-au născut moșii și strămoșii noștri, aici este locul poporului român”.

Epopeea Transfăgărășanului reușește prin majoritatea paginilor sale să unifice episoadele relatate sub semnul generos al eroismului patriotic. Acest semn domină convingător cartea, în ciuda unor texte pur senzaționale, care mai apar din cînd în cînd.

Voicu Bugariu

Semnificația unui basm liric

CU UN TITLU grațios-sprințar evocând atmosfera compunerilor argeziene pentru copii, impodobită cu desene și ele stilizate în maniera umoristic-naivă a copiilor, tipărită la „Ion Creangă” în condițiuni grafice adecvate profilului acestei edituri, ultima carte a lui Ion Caraion *) poate risca să fie luată drept altceva decât este cu adevărat. Lucrul s-a întâmplat odinioară cu poemul *După melci* al lui Ion Barbu, înfrățit impropriu de editor cu planșele picturii M. Teșanu, care văzuse în aventura melcului desfăcut prematur din letargia hibernală numai o fabulă cu înțeles moral pentru cei mici.

Deosebirea este că aici formula prezentării e dorită chiar de autor care își impune performanța de a vorbi în limbajul basmului liric despre una din experiențele cutremurătoare trăite de umanitate în veacul nostru. El începe ca și cum s-ar pregăti pentru o poveste la gura sobei („Trebuie să vă spun cu adevărat! / Ce-auziți s-a întâmplat / Foarte de mult, cîndva...”), prevenind, însă, într-o dedicație-avertisment, că tot ce urmează e închinat amintirii celor care au făcut din vis o armă împotriva hitlerismului.

Inițiativa de mare curaj artistic a lui Caraion nu este că tratează alegoric o temă politică, dar că izbutește să cultive tonalitatea destinsă și neforțat-ingenună a basmului într-un teritoriu care îndeobște, prin natura lui, a încurajat cu totul alte moduri de abordare.

*) Ion Caraion, *O ureche de dulceață și o ureche de pelin*, cu ilustrații de Valentina Bardu, Editura Ion Creangă, 1976.

Problema nu e de ingeniozitate literară, ci de viziune. Tărîmul frumosului, al luminii și visării, al purității necorupte poetul și-l reprezintă asediat de cejurile venite dinspre împărăția cenușie a „căpcăunului-ciclop”, într-o proiecție care esențializează tranșant, ca în basm, înfruntarea dintre bine și rău. Pe canavaua clasicele opoziții poetul țese alegoria sa care aduce față în față două lumi etern necilabile prin chiar principiul structurator încarnat de fiecare. „Căpcăunul-ncirligării” (aluzie la zvastică) stăpînește peste o împărăție care este o emanatie a teluricului, a primitivității agresive și oarbe, ostilă prin vocație formelor spiritualului. De cealaltă parte, dimpotrivă, se deschide un ținut al reveriei și dezinteresării de contingent, adiat de undele spiritului, întors către o idealitate care cheamă poezia și încurajează visul. Iată, într-o frumoasă figurare, imaginea acestui eden încă neștiutor de amenințările care-l pîndesc: „Fiecare, fiecare / Cobora dintr-un proverb, / Dintr-un iamb, dintr-un troheu / Și-nchinîndu-se la mare, / Adora un fel de zeu / Dintr-un fel de depărtare. / Pîrguiți de gînd și roade / Pomii aplecați spre ei, / Le-agățau de-urechi cercei / Și, din trecere, broboade, / Șaluri de aromă-albastră, / Horbote-n iatac brodate, / Precum pasărea măiastră / I-nsoțea din mers, pe toate / Cărările / Din spate / Adia a faguri blînzi, / Iar din față veneau mînji / Ca să pască în căușul / Mîinii, smocuri de lucernă. / Nici nu se simțea urcușul / — Prin văzduhul ca

o pernă — / Pașilor de gumă parcă : / Pași de legănări de barcă. / Nici prea rece, nici prea cald, / Aerul mătăsos / Și cu mîini de herald / Așternea pe jos / Opal sau smarald / Și iz lin și amiros / De portocală. / Ai fi zis un fel de școală / Cu peretele deschis...”.

Dacă forăm către stratul ultim de semnificații al poemului, desigur că vom găsi, ca element de osatură ideatică, antinomia dintre spirit și materialitate, deja conturată din ce am spus pînă acum, dar ar fi să văduvim scrierea de unul din sensurile importante neobservînd cît de numeroase sînt trimiterile spre acele momente ale istoriei contemporane care au marcat epopeea luptei popoarelor împotriva hitlerismului. Discursurile de asmuțire la atac ale căpcăunului-ciclop („Se-auzea o voce / Peste ținutul întreg / Vorbea împăratul cu Neg, / Vorbea tare să disloce și munții de oțel / De pildă astfel : «Aleși între aleși, / Soli de popoare, / Puternici și deși / Ai acestui tărîm, / Ne-am adunat / La sfat, / Să hotărîm / Pe cine mîncăm, / Pe cine iertăm, / Pe cine cu cine certăm...»”), pornirea invaziei („Ce copite... Ce copite... / Tremură-n jur popoarele, / Am încîrligat soarele, / Încîrligăm norii, drumurile”), dezastrele provocate („Totul era schilod / Lăfăiau fumurile. / Vremea părea încîrligată / Și ea-n sine, dintr-o dată, / da în scrînciob un nerod / Cine să-l mai poată ține?”) și, în fine, stăvilirea prăpădului și zdrobirea „hirdrei” prin unirea în luptă a „glozelor de muți”, toate aceste episoade rescriu sugestiv istoria unei înfruntări in-

cărcată de senzori activizatoare. Admirabilă e imaginea asaltului final dat de victime, un val năpraznic care-i adună laolaltă pe vii și pe morți, izbucniți împreună să spele „resturile silei” : „Înviaseră toți morții / Îngropați și ne-ngropați. / Asaltau ușor porții / Alungații, cei plecați, / Ce pe care îi scăpase / Printre degete-ntîmplarea. / Surghiuniții fără case, / Spuma, piscurile, floarea / Semințiilor ascunse / În tot largul fără capăt / Al împărăției tunse / De iluzii / Toți în treapadă / Se-mbulzeau, care de unde, / Înceau văzduh și soare, / Coborau din galantare / Ori din raclele profunde, / Izbucneau în crucea zilei / Spălînd resturile silei, / Restul nopții, restul scribei / Din împărăția cirpei”.

Dincolo de aparențe, basmul liric al lui Ion Caraion este o scriere complexă, de originală formulă poetică, afirmînd un nobil și oportun mesaj umanist.

G. Dimisianu

Un roman de actualitate

TREI sînt personajele în jurul cărora construiește Corneliu Leu intriga romanului său *). Cel dinții este inginerul agronom Radu, ins de o intransigență și o loialitate exemplare, dotat cu calități deosebite în meseria pe care o practică, interesat ca gospodăria — sîntem într-un sat din preajma Bucureștiului — să prospere, muncind cu abnegație și pricepere. În ce privește înfățișarea — notează prozatorul — inginerul „avea trăsăturile comune, plăcute și sportive care în mod general atrag atenția”... Al doilea personaj de prim plan este Axente, președintele gospodăriei, ambițios și tenace, om al „relațiilor” pe care și le face și le cultivă dînd dovadă. În acest sens, de multă perspicacitate. Abil, Axente știe să iasă din orice încurcătură; cu vitalitatea sa neostoită el învinge toate piedicile, înălțînd obstacolele ce-i ies în cale. Agresiv și vulgar, Axente lucrează mai ales de pe poziții de forță; „lupta pentru putere” îmbracă la el forme nu dintre cele mai loiale, iar mijloacele folosite nu sînt nici ele dintre cele mai cinstite. Altfel personajul este destul de simplu, ușor de descifrat și mai ales lipsit de sofisticări eroilor de aceeași sorginte din cărțile altor prozatori... În tînărul inginer, președintele vede, bineînțeles, un virtual, un posibil pretendent la conducerea gospodăriei, încît conflictul dintre cei doi, atît de diferiți unul de celălalt, este firesc să izbuc-

nească. Cel de al treilea personaj care ocupă în carte de asemenea un rol preponderent este Vardaru, vicepreședintele U.J.C.A.P.-ului, căruia îi revine oarecum rolul de arbitru în confruntarea despre care am vorbit. Vardaru este însă, din păcate, un arbitru ușor derutat. Îl vom urmări făcînd eforturi susținute și impresionate de a nu fi părtinitor; cu toate astea, balanța înclină la un moment dat spre Axente, judecata sa devine nedreaptă, de unde și remușcările de mai tîrziu, precum și dorința, obsesivă, de a îndrepta cu orice preț eroarea comisă. Vardaru (personajul care îi reușește, după opinia noastră, cel mai bine lui Corneliu Leu) este un om politic cu o îndelungată și pozitivă experiență, dar în același timp el este și un fel de lup singuratic, cu o viață „privată” destul de sărăcăcioasă; de unde, poate, și incapacitatea sa de a înțelege iubirea dintre tînărul inginer și Voica, în judecarea căreia dă dovadă de o neavenită opacitate și rigiditate, scump plătită cu păreri de rău și frămîntări tardive...

Așadar, inginerul Radu și președintele Axente ajung să se urască (vezi titlul cărții), o ură mocnită ce izbucnește doar din cînd în cînd în străfulgerări de scurtă durată, dar care se declanșează cu toată furia, într-un moment cînd, la rîndul ei, natura își lese din matcă: apele stăvilărilor se revărsă cu furie, rupîndu-l în cele din urmă și producînd mari pagube; nu înainte însă ca atît de cumplită înfruntare dintre cei doi să aibă, în sfîrșit, loc: președintele și inginerul se bat în toată

legea sub privirile dezaprobatoare ale lui Vardaru care încearcă zadarnic să-i despartă punîndu-și viața în primejdie... Drept urmare a celor întîmplate, inginerul Radu este făcut el singur vinovat de pagubele aduse de viitură, spre marea satisfacție a lui Axente și spre marea nefericire a lui Vardaru care, după accidentare, se zbate doi ani de zile între viață și moarte într-o cameră de spital... Din păcate, spre sfîrșit, cartea capătă un iz prea accentuat melodramatic: goana vicepreședintelui U.J.C.A.P.-ului — evadat din spital și îmbrăcat într-o manta de împrumut — pe cîmp, cu mașina, după inginerul ce gonește la rîndul său pe o motocicletă, pentru a avea cu acesta o explicație, ni se pare a fi cam forțată, efectele dramatice realizîndu-se, din pricina asta, nu cu suficientă acuitate... O explicație între cei doi nu poate fi, de altfel, este de părere, pe bună dreptate, autorul cărții, decît tardivă, de vreme ce, între timp, inginerul, ajutat de credincioasa (vezi titlul cărții: *Prețul credinței...*) Voica, a reușit să depășească momentul de criză și existența sa a intrat din nou pe făgașul dorit. O foarte frumoasă poveste de dragoste e cea dintre tînărul inginer și Voica, personaj pregnant și de un farmec cuceritor. Să-l lăsăm pe Corneliu Leu să ne-o descrie: „Mergea singură printre cîmpuri. Imense, rotindu-și din toate părțile pămînturile negre în jurul ei, acestea parcă li însoțeau durerea. Mergea pe o cărăruie îngustă, lucind argintiu printre pămînt-

turile jilave, sub cerul cu nori deschiși, pe care nu-i spărsese încă nici un tunet. Era un fir în imensitatea aceea de cîmpuri și cer. Un fir împins de niște nebănuite vînturi într-o direcție necunoscută. Și numai dacă te-ai fi apropiat de ea, numai privindu-i chipul profilat pe cerul de cositor în încapăținată mișcare cu care înainta, îți dădeai seama că femeia aceea cu ochii îngustați în fața luminii difuze a primăverii și obrazul înăspriț în dîrzenia cu care înainta în curenții de aer ai cîmpiei avea de fapt o direcție”... „Cu mers hotărît, demn, înainta pe drumul pieziș al urmelor lăsate de tractoare, spre o direcție anume care în imensitatea aceea rotundă, lipsită de direcții, putea fi mai degrabă simțită decît știută...”

Antrenant la lectură, construit cu o mîină sigură, romanul lui Corneliu Leu — în ciuda unor momente de un patetism prea apăsător — ne face să ne reîntîlmim cu același prozator spontan și dezinvolt, cunoscut și din alte cărți.

Sorin Titel

*) Corneliu Leu, *Prețul dragostei, al credinței și al urii*, Editura Eminescu, 1976.

Rondurile de noapte

DE LA Rondul de noapte (1974) la Al doilea rond s-a petrecut în spiritul recalitrant și ofensiv al lui Mircea Iorgulescu un foarte vizibil proces de cumintire. Gesturile de adolescent teribil din primul volum au fost înlocuite cu mișcări mai calme, orgoliul de a se impune opiniei critice generale prin respingeri sarcastice și febrile a fost înlocuit de o energică și ambițioasă dorință de a cunoaște îndepăratele eroi vișii literare actuale. Dacă în **Rondul de noapte** se vedeau indecizii, porniri pătimase contestatate sau admirative, o ușurință juvenilă de a afirma sau nega fără inhibiții în fața obligației unei argumentări riguroase, în **Al doilea rond criticul** a devenit mai prudent, mai economic în ironii și elogi. Acolo, structura oarecum haotică a volumului era camuflată sub un fragil „principiu intern de organizare”, omisiunile ca și prezențele inutile ale unor autori erau justificate printr-o nebuloasă „nevoie de ordine și sistem”, fără a se indica undeva care este acel principiu intern și care sînt criteriile și coordonatele ordinii. Se bănuia, la baza selecției, încordarea naivă spre jocul șocant cu valorile consacrate, bucuria tinerească de a lrita cu orice preț. Aici, ni se oferă tot o „porțiune semnificativă”, nu un „tablou colectiv”, o selecție cu alte cuvinte din critica literară a perioadei de după război, dar fără sentimentul, trufia unui „sistem”. Plăcerea execuțiilor (unele inutile, cum era cazul capitolului dedicat lui Cicerone Theodorescu, altele, pe cit de spectaculoase în intenție pe atît de neargumentate, cum este cazul analizei romanelor lui Al. Ivăsiuc în care se nega „intellectul eroilor” acestuia, deși se recunoștea literaturii lui capacitatea de a conține sau de a sugera idei etc.) a scăzut simțitor, deși nu lipsese din **Al doilea rond** portretele schițate cu nervozitate (Al. Piru, Eugen Simion) sau cu amuzată detașare (Cornel Regman). Dacă există un criteriu sigur al criticii lui Mircea Iorgulescu acesta este, în general, cel al simpatiei-antipatiei, orientarea activității sale fiind dominată, cred, de o afectivitate capricioasă.

Totuși, dincolo de aceste deosebiri, între volume există multe elemente de continuitate, care indică profilul particular al criticului în peisajul publicisticii noastre literare actuale. Ceea ce mi s-a părut caracteristic este mai întîi contradicția dintre dorința de sistematizare a materiei în discuție și vocația unei critice statistative, expositive și mai puțin explicative. Deși

împarte activitatea critică desfășurată de la război încoace, în capitole — „Orientări critice postbelice”, „Fetele istoriei literare” și „Critici de azi” —, după un criteriu, s-ar spune, cronologic și intrucitva al metodelor critice, întreaga secțiune referitoare la critica literară are aspectul unui „fragmentarism”, al unei „succesuni plane de figuri individuale”. Prin enumerarea și analiza personalităților critice ale perioadei se intenționează „desprinderea unor linii de evoluție”, reliefaarea unei „procesualități”, dar în premisele și concluziile ei această încercare repetă în fond sistematizările istorice deja existente. Din cele două volume publicate pînă acum nu mi se pare frapantă și originală viziunea de ansamblu pe care o are Mircea Iorgulescu asupra dezvoltării literaturii noastre postbelice; mai interesantă, mai proprie îi este criticul privirea de aproape a scriitorilor și a cărților, examinarea mecanismelor interioare ale unei activități literare distincte, logica sau contradicțiile unui program, sesizarea principiilor coordonatoare și a lacunelor unor opere. Pe spații mai mici, criticul își poate exercita cu eficacitate spiritul de ordine, spre care aspiră, și meticulozitatea, intuiția fondului de originalitate a lucrărilor pe care le comentează, ca și a erorilor de viziune sau de metodă literară a autorilor lor.

Acest al doilea volum este merit să completeze tabloul istoric întreprins în primul, cu secțiunea referitoare la critica literară și cu câteva noi „revizuri lirice” și analize ale raportului dintre epic și social, dintre povestire și discurs romanesec. Selecția urmează, probabil, același „principiu intern” incert, expus în preambulul primului volum, unde era invocată compoziția celebrului tablou al lui Rembrandt, de la care se împrumută și titlul, și anume plasarea în prim plan a unor personaje și în fundal a altora, după capriciul autorului.

Cred că textul referitor la critica literară, cu toate omisiunile (nu dintre cele mai neglijabile), este cel mai interesant, deși din lectura foiletonistică, foarte bogate și consecutive, a lui Mircea Iorgulescu, răs-pîndită în reviste ca „România literară”, „Argeș”, „Luceafărul” sau „Convorbiri literare”, impresia mea era că proza este mediul în care criticul se simte cel mai bine.

Spun că această secțiune a tabloului întreprins de Mircea Iorgulescu în cele două „ronduri” ale sale mi se pare cea mai

interesantă pentru că, pe lângă câteva analize foarte judicioase ale demersului unor critici actuali, există și câteva observații de ansamblu, pertinente și nu numai circumstanțial adevărate. De pildă, cea referitoare la predominanța criticii în cimpul literar al ultimilor ani explicată foarte exact prin creșterea firească a valorii intelectuale a literaturii contemporane, prin maturizarea „culturală” a literaturii noastre. Criticul pornește de la constatarea că, fără a fi „conștiința de sine” a literaturii, critica este genul ei de maturitate, cea care indică o unitate a activității literare, oferindu-i astfel o „realitate culturală”. Rolul criticii este, pentru Mircea Iorgulescu, dublu, pe de o parte „acționează în direcția încorporării operelor literare în realitatea culturală a literaturii, străduindu-se, pe de altă parte, să le întrețină existența cu individualități de sine stătătoare”. Deci: „integrare și concomitent diferențiere”. Din analiza citorva nume care ilustrează succesunea generațiilor critice de după război, Mircea Iorgulescu ajunge, pe drept, la concluzia că explozia critică din ultimul deceniu literar (de pe la 1964—1966 încoace) scoate în evidență, alături de „evoluția strălucită a poeziei și prozei în acești puțini ani”, existența unor mari virtualități creatoare, care în viitor pot deveni agenți ai unei extraordinare explozii a literaturii și culturii noastre.

În ceea ce privește analizele propriu-zise ale unor critici din generația primă postbelică, din cea intermediară și din cea nouă (pînă la cea mai nouă) sînt de reținut cele aplicate lui Adrian Marino (despre *Viața lui Alexandru Macedonski* se spune: „Nu există în istoria literară românească o altă lucrare în care sugestia totalității să fie atît de prezentă, în absența totuși a reducerii la un nivel abstract: recunoașterea constantelor are mereu forma descoperirii lor”), Nicolae Balotă („scopurile imediate ale comentariului sînt subordonate unui obiectiv atotcuprinzător: o revelaare a umanului prin cultură”), Cornel Regman (al cărui scop în critică ar fi: „denunțarea cu o patetică proluxitate a cusurilor”), Mircea Zăciu („amator de aventuri ce respectă ordinea”) etc.

Un merit deosebit are Mircea Iorgulescu în susținerea în spațiu a unor asemenea tablouri cu perspectivă foarte generală și personală a prozei, poeziei și criticii tinere. În **Rondul de noapte** a făcut loc, în prim planul tabloului,

generației de poeți de la „Echinox”, vorbind despre Horia Bădescu, Dinu Flămând, Adrian Popescu și Ion Mircea, alături de Emil Botta, Maria Banuș, A. E. Baconsky, Adrian Păunescu, Mircea Ivănescu și Leonid Dimov, consacrații. În **Al doilea rond** nu pierde ocazia să consemneze apariția, pe lângă generațiile mature de critici, a citorva debuturi ce i s-au părut strălucite (Ioana Em. Petrescu, Doina Curticăpeanu).

Analizele urmează liniile majore de afirmare ale unor personalități, descifrate în ideile fundamentale de susținere ale cărților lor. Expunerea este clară, laconică. Nu lipsesc fișele de temperament, portretul psihologic, tușa ironică. După consumarea acestei prezentări „în mare” a elementelor constitutive ale unei activități critice, se desfășoară o scormonire a detaliilor „discutabile”, a micilor erori periferice, asupra citorva criticilor insistînd cu bucuria admonestărilor, a punerilor la punct, a șicanelor mai mult sau mai puțin amicale. Plăcerea execuțiilor de care vorbeam mai înainte s-a refugiat în acest spirit chitibuşar cu care sînt tratați autori care se impun totuși, prin soliditatea și originalitatea concepției lor critice. Cînd nu are ce le reproșează într-o ordine mai generală, criticul insistă asupra micilor slăbiciuni, asupra scăpărilor din vedere, și chiar asupra expresiilor nefericite.

În concluzie, **Al doilea rond** mi se pare a atesta o evoluție pozitivă a criticului, o maturizare a atitudinilor sale critice și o ușoară înclinație spre o critică „analitică”, mai proprie, decît cea „sintetică”, care ar cere o viziune consolidată și niste criterii ferme de ordonare a materialului literar.

Dana Dumitriu

Literatură de informare

● **DOI TINERI** cunoscători ai istoriei trecute și prezente a Chinei, Mira și Constantin Lupeanu ne dau în **Pași în lumea chineză** (Ed. Sport-Turism) un foarte interesant compendiu al cărui rost este precizat într-un succint „Argument”: „Folosim pretextul vizitelor pentru a întreprinde incursiuni în domeniul variate ale societății chineze, însă cartea nu are nimic comun cu jurnalul de călătorie. Mai mult decît un reportaj turistic, deși în final am selectat și grupat câteva din multele itinerarii seducătoare și posibile, ea deschide cititorului căi de apropiere a lumii chineze, a civilizației ei antice și moderne”. Așadar, nu un reportaj sau un jurnal, ci o investigație în planul vertical al trecutului și în cel orizontal al prezentului, altfel spus o sinteză a informațiilor reprezentative despre viața istorică a poporului chinez. Autorii urmează cu fidelitate intențiile expuse în „argument”, pri-mul capitol al cărții (**Orașul chinez — tradiție și modernitate**) încercînd să dea cititorului nostru o imagine cît mai limpede despre particularitățile de structură arhitecturală, de dispoziție geografică, de dezvoltare social-econo-

mică a marilor centre urbane chineze. Între istorie (cele mai multe orașe au o vechime multimilenară) și prezent se creează un echilibru organic ce are ca poli de tensiune tradiția și modernitatea, cu alte cuvinte un raport fericit între structurile tradiționale de existență citadină și înnoirile aduse de puternica industrializare a orașelor. Capitolul al doilea (**Oameni și realizări ale Chinei socialiste**) are un mai pronunțat aer statistic, util pentru informarea exactă a cititorului. Următoarele două (**Munte-apă în grădina grădinilor și Monumente ale geniului popular**) sînt foarte frumos scrise și insistă asupra detaliilor, recompunînd, într-un stil descriptiv bine găsit, felurite opere ale străvechii civilizații chineze, de la celebrele parcuri și grădini la templele și monumentele ridicate de-a lungul secolelor. Impresionează gustul pentru monumental și înaltul simț estetic al constructorilor din toate epocile istorice ale Chinei, precum și extraordinara mitologie chineză, conservată în expresie folclorică prin legendele țesute în jurul fiecărui monument și, uneori, în jurul unor detalii de natură arhitecturală, geogra-

fică etc. Ultimele trei capitole (**Univers cotidian, Coordonate culturale și Arta inobilării materiei**) accentuează asupra vieții contemporane din China socialistă, urmărind direcțiile dezvoltării economice, sistemul — neobișnuit pentru un european — de evaluare a creației artistice, originalitatea calendarului chinez, forța lirică a marilor poezii chineze, adaptarea invențiilor specifice epocii moderne la tradiția tehnică și științifică a poporului. Un itinerar turistic încheie această veritabilă introducere în istoria Chinei de azi, relevată de Mira și Constantin Lupeanu cu talent publicistic și multă admirație pentru existența istorică a țării cu cea mai numeroasă populație de pe glob. Enciclopedismul programatic în numele căruia au pornit autorii la scrierea lucrării lor s-a dovedit util fiindcă, în urma lecturii, cititorul nostru își va face o imagine cel puțin adevărată, dacă nu și completă, despre ceea ce constituie specificul uneia dintre cele mai vechi și mai puternice vetre de civilizație pe care le-a cunoscut istoria omului.

Laurențiu Ulici

Calendar

- 8.VII.1968 — a murit Petre Pandrea (n. 1904).
- 9.VII.1900 — s-a născut Al. Graur.
- 9.VII.1973 — a murit Miron Neagu (n. 1889).
- 10.VII.1848 — a murit Ioan Barac (n. 1776).
- 10.VII.1891 — s-a născut Salamon Laszlo.
- 11.VII.1973 — a murit Radu Brațes (n. 1913).
- 12.VII.1797 — a murit Ienăchiță Văcărescu (n. p. 1740).
- 12.VII.1887 — a murit Aron Florian (n. 1805).
- 12.VII.1909 — s-a născut Constantin Noica.
- 13.VII.1865 — s-a născut Al. Obedenaru (n. 1945).
- 13.VII.1957 — a murit Constanta Balmuș (n. 1898).
- 13.VII.1963 — a murit Nicolae al Lupului (Nic. I. Popescu, n. 1881).
- 14.VII.1922 — s-a născut Mihail Cosma.
- 14.VII.1907 — a murit Tudor Argezi (n. 1880).
- 15.VII.1859 — s-a născut Theodor Necuțu (n. 1904).
- 15.VII.1943 — a murit E. Lovinescu (n. 1881).
- 16.VII.1864 — a fost înființată Universitatea din București.
- 16.VII.1872 — s-a născut D. Anghel (n. 1914).
- 16.VII.1890 — a murit Leoa Negruzz (n. 1840).
- 16.VII.1923 — a murit Theodor Rosetti (n. 1837).
- 17.VII.1828 — s-a născut Gheorghe Tăutu (n. 1885).
- 17.VII.1882 — a murit Pantan Ghica (n. 1831).

1865 — 26 VI 1936

Un ctitor

CONSTAN

MAI ACUM vreo două, trei luni, întreagă lumea noastră literară, lumea culturii noastre în totalitatea ei, a participat la sărbătorirea împlinirii a șapte decenii de la apariția primului număr al revistei „Viața Românească”. Cu acest prilej, numele lui Constantin Stere a fost deseori pronunțat, istoric și protocolar. Iată că nu am parcurs bine drumul din primăvară pînă în vară, că împlinirea a patruzeci de ani de la moartea reade, de data aceasta în prim plan, numele și chipul lui Stere, și, desigur, odată cu ele, și numele glorioasei reviste pe care Stere a ctitorit-o.

Coincidența, aproape, a acestor două date, e făcută, în chip simbolic, să reamintească faptul că atât de importantul fenomen care a fost, și continuă a fi, „Viața Românească”, nu poate fi separat de omul extraordinar care a fost fondatorul ei, și că deci, o perioadă de trei, aproape patru decenii — perioadă nu numai îndelungată, dar dintre cele mai agitate, mai decisive, din istoria literaturii și a culturii noastre moderne — nu poate fi cercetată, și nu poate fi nici măcar evocată, fără a-l cerceta și evoca pe acesta. Or, această separație s-a produs, ctitorul a fost din ce în ce mai mult trecut în uitare, față de ctitoria sa: lespeda lui din cimitirul celorlalți ctitori, a slujitorilor și credincioșilor acestei ctitorii, a fost năpădită de ierburile, roasă de ploii, s-a scufundat în țărîna. Fenomen, în definitiv, firesc: contează și durează opera, nu omul, mai ales atunci cînd e vorba de o operă care își câștigă acest titlu prin înmulțirea și succesiunea celor ce își pun semnătura pe ea, o operă de natura unei reviste (lăsînd deoparte faptul că Stere nu a fost ctitor unic al „Vieții Românești”). Dar pentru

noi, o operă, de orice natură ar fi ea, este nu numai o creație umană, individuală sau colectivă, ci și o cristalizare, fixare istorică, în cursul unei evoluții neîncetate, al mișcării implacabile a timpului. Alăturarea, însurirea, organizarea și cercetarea acestor cristalizări, este sursa istoriei, este istoria însăși. Primul moment al cercetării unei opere este momentul istoric. Așa fiind, uitarea, neglijașia omului, a creatorului, ciunșterea istoriei, lasă pe întinsul ei goluri și umbre.

O asemenea umbră, sau în orice caz asemenea penumbră, acoperă încă figura lui C. Stere, personalitatea lui, ideile lui, rolul lui, acțiunea lui, în diferite domenii, deci pe diferite pagini ale istoriei primelor trei, patru decenii din începutul veacului. Prea puține lumini s-au îndreptat asupra lui, în acești patruzeci de ani ce s-au scurs din iunie 1936, adică din momentul în care omul a trecut din perspectivă schimbătoare și neîmplinită a victimei în aceea, fixă și închisă, a istoriei. Personalitatea lui fiind deosebit de complexă, iar activitatea lui desfășurîndu-se multilateral, în cimpuri diferite, era necesară îndreptarea asupra sa, a mai multor direcții de cercetare, a căror convergență finală ar fi putut duce la portretizarea, cunoașterea și situarea, exacte și nuanțate, ale unui om, unei vieți, unei opere. Pe de altă parte, dispariția din ce în ce mai masivă și mai accelerată a celor ce l-au cunoscut direct și au avut prilejul să colaboreze cu el în diferite domenii, a atras după sine pierderea celor mai prețioase mărturii de viață, și destrămarea acelui sentiment de admirație vie și de adîncă afecțiune pe care le inspiră oamenii excepționali, și care, după moartea acestora, întretine un „cult”, ce poate stîrni, citva timp, simpatia și intere-

Problema țărănească

CU SIGURANȚĂ că ideea forță a operei și activității lui Stere este problema țărănească. Ce alta este poporanismul decît o diagnoză și un model socio-politic socotit valabil pentru țările în care agricultura este ramura de bază, industria se află în etapele ei incipiente, iar capitalismul considerat ca posibil de ocolit? Că liniamentele esențiale ale sociologiei poporaniste erau instalate pe o premisă fundamental eronată, ignorînd dinamica legității sociale, astăzi o știm prea bine. Și a intra în detalii nu ni se pare aici util pentru că le-am acordat spațiul analitic cuvenit în monografia noastră din 1972, **Poporanismul**. Dar e limpede că în structurile poporanismului problema țărănească ocupă locul central.

O disociere se impune oricărui cunoscător din interior al chestiunii. Am spune că eroarea doctrinală de care aminteam privește mai ales modelul socio-politic imaginat de poporanism. Dar analiza aprofundată a condiției țărănimii și soluțiile propuse pentru ameliorarea ei nu sînt deloc erodate de romantismul sociologiei și ideologiei poporaniste. Aici guvernează luciditatea și aspirația democratică pentru îmbunătățirea condiției de viață a unei categorii sociale care constituia atunci aproape nouăzeci la sută din populația țării, adică imensa ei majoritate. Aceasta este, neîndoiește, latura afirmativă și pozitivă din structurile poporanismului a cărei ignorare ar deforma grav ansamblul. Iar Stere — cine nu știe? — este fondatorul poporanismului, altfel spus, al unui curent de idei, complex configurat, care atestă vocația unui mare cugător aplecat asupra fenomenului românesc.

Nu e deloc exagerat să se spună că programul reformativ al lui Stere, menit să modifice fizionomia lumii rurale, fusese elaborat — în plan general — încă în

ainte de 1900. Cu ecouri neascunse din prevederile programatice ale vechii mișcări socialiste, cu altele adoptate din schema generală a revendicărilor revoluției general-democratice de la 1848 și, în sfîrșit, cu cerințe prescrise de înțelegerea socio-politică poporanistă, acest complex plan reformativ năzua să asigure țărănimii pămînt în proprietate și drept la expresie politică. Ba chiar Stere a demonstrat, nu o dată, că însuși actul înregimentării sale la 1899 în partidul liberal a fost dictat de această rațiune. Ionel Brătianu, liderul în spe al liberalilor, îl asigurase că se angajează să-i înfăptuiască — cu ajutorul puterilor aparate al celui mai important partid politic — întregul plan reformativ. Evident, în etape calculate, după legile nescrise ale tacticii și strategiei vieții politice burghize, cu intrigi de culise și eliminarea adversarilor din interior, cu bătălii de durată și multe compromisuri. Dar, oricum, se întrededa o zăre a unei posibile împliniri. Și Stere a înțeles să sacrifice totul (inclusiv imensul orgoliu clădit pe conștiința superiorității personalității pe care o reprezintă) pentru realizarea idealului în care credea cu o puritate de nimic alterată. Din lider, cum era îndreptățit să fie, a devenit sfetnic de taină, acceptînd mereu roluri de suprafață modestă și punînd la dispoziția ierarhilor întreaga sa gândire sociologică și politologică.

Totul părea menit unei evoluții lente, cu etape chibzuite și — de ce n-am spune-o? — destul de chinuitoare pînă a se ajunge, cîndva, la liman, cînd — brusc — răscoala din primăvara lui 1907 a impus reevaluarea întregii chestiuni. Marea ridicare țărănească din 1907 a radicalizat întreaga problemă rurală dovedind liderilor liberali, fără puțință de replică, valoarea și necesitatea programului reformativ închipuit de Stere, determinîndu-i să accepte chiar modificarea dinamicii înfăptuirii. Etapele

preliminare au fost anulate, și, sub presiunea vîlvătaiei, a fost acceptată ideea legiferării unora dintre măsurile planului reformativ gîndit de Stere. Ar fi nedrept să se creadă că Stere a trăit atunci satisfacția împlinirii unei prevestiri. Dimpotrivă, cugetătorul a trăit în acele luni însoțite, asemenea tuturor conștiințelor progresiste românești, o dramă atroz. A fost nevoit să accepte, în toiul răscoalei, funcțiunea de prefect liberal al județului Iași. Și în cele câteva săptămîni cit a exercitat acest teribil mandat nu a tolerat atrocitățile împotriva răsculaților, străduindu-se să garanteze țărănilor (încă înainte de votarea legiilor reformatoare) condiții de muncă ameliorate.

Dar, cum spuneam, destul de repede Stere se debarasează de povara acestei însărcinări nedorite și lui deloc potrivită, consacrindu-se total legiilor reformatoare pe care — lumea informată o știa — le avea de multă vreme pregătite. Mai întîi trebuiau curmate abuzurile represiunii ridicării țărănești, evidențiată cauza reală a răscoalei și condamnată invenția stupidă a „instigării”. Glasul lui Stere s-a făcut auzit nu numai la tribuna parlamentului, dar, mai ales, în paginile „Vieții Românești” în a sa tulburătoare **Cronică internă**: „Cînd un popor întreg se mișcă, mișcarea aceasta trebuie să aibă o cauză tot așa de mare și tot așa de adîncă ca și mișcarea însăși. E un principiu elementar de mecanică socială. A explica acest mare efect prin o ridicolă cauză ca «instigatori» este o copilărie”. (**Cauzele mișcării agrare**, „Viața Românească”, 1907, nr. 3, p. 538—539). Iar peste trei luni cerea, patetic și răscolitor, amnistierea victimelor: „...Destule victime!... După amnistie, prin realizarea reformelor făgăduite, ni se va deschide o nouă pagină a istoriei noastre”. **Amnistia**, rev. cit., 1907, nr. 6, p. 175—176).

SE ȘTIE că în 1907 cabinetul liberal a adus în dezbaterile parlamentului, obținînd legiferarea, a unui întreg corpus reformativ — Stere, nu era un secret pentru nimeni, a îndeplinit roluri importante în proiectarea acestor legiuri. Aceasta deși Stere a ținut să precizeze — chiar și în parlament — caracterul lor paleativ și tranzitoriu. Le socotea trepte intermediare în calea unei soluționări radicale a unei probleme vitale. A și spus-o deschis în decembrie 1907, în cronică sa apărută în revista pe care o conducea, că noile legiuri agrare „nu pot fi considerate ca rezolvirea definitivă a chestiei țărănești”. Dar deocamdată Stere era nevoit să accepte ceea ce șefii liberali erau dispuși să ofere sub presiunea răscoalei: „o îmbunătățire reală și imediată în sfera raporturilor agrare”. Cu o prudență izvorită din înțelepciune și știință sociologică, fără a renunța la țelul ideal, Stere scria în octombrie a celui în crîncenat an 1907: „Intrucît fiecare moment istoric are problema lui — și astăzi nu avem altă problemă mai însemnată decît cea țărănească... Se poate realiza progresul, ne putem apropia de idealul dreptății sociale altfel decît așa, treptat, prin rezolvirea problemei actuale?” Era o declarație lucidă care explicita motivațiile acceptării unor legiuri tranzitorii, deasupra cărora doctrinara Stere nu se sfîșia să înalțe cu demnitate steagul reformelor radicale: modificarea structurii proprietății rurale și universalizarea dreptului la vot. Stere pornea în afirmarea răspicată a acestor revendicări de la un punct de vedere existent încă în scrierile lui Bălcescu. Și anume că destinul țării depinde necondiționat de rezolvarea situației țărănimii: „Căci tot viitorul statului român atîrnă de la răspunsul pe care va trebui să-l dăm, în timp util la această singură întrebare: va înțelege clasa noastră diriguitoare, va înțelege opinia publică că nu putem trăi ca stat dacă majoritatea covîrșitoare a națiunii, care reprezintă toată forța ei vitală și toată puterea ei productivă, va rămînea în starea aceasta de deznădejde, jertfită bunului plac, celor o mie?” (**Pe terenul principiilor**, rev. cit., 1908, nr. 10, p. 103). Despre structura proprietății rurale și consecințele grave ale unei stări de fapt intolerabile, despre jaful instituției arendașești, despre regimul de viață al țărănimii s-a scris mult în acei ani în re-

IN STERE

urmașilor. Stere a fost unul dintre oamenii: el nu inspira, nu putea avea, nimănui, sentimente căldute, și unora le-a provocat ura, tenace, și adeseori smintită, altora le-a tot atit de profunde, simpatia, dragă și chiar feroarea. Sentimente care au păstrat, și într-un fel chiar s-au păstrat, după moartea lui, și ar fi constituit stimulentele interesului al generațiilor și altei epoci, față de el, și opera lui, și chiar față de ceea ce a numit „cazul” lui. Dar un asemenea sentiment se întreține și durează la umană. Patruzeci de ani, trecuți în tăcută viltorie, prin atâtea solicitări, atâtea înnoiri, înseamnă, tocmai la umană, mult: e suficient, ca să ne neama, să ne observăm pe noi înșiși, să sondăm memoria noastră, să înțelegem o istorie a propriilor noastre sentimente.

În acestă, constatăm că nedreptățile să fi fost înscrise în desigur Stere. În clipa în care, la sfârșitul războiului mondial, după reformele burghezo-moșierimii, prin maselor, părea a se deschide un mai larg și o democratizare mai profundă și spre o reformă mai fructuoasă a regimului social, drum pe care să se ar fi putut, și era necesar, să se luă pentru a face să se transforme în ceva din „poporanismul” al cărui dar fusese timp de aproape trezeci de ani în acea clipă chiar, calea acțiunii și i-a fost, în mod perfid și crud, consecință directă — dar cît defăcătoare pentru mentalitatea burgheză dintre cele două războaie, și a celor ei politice — a „cazului Stere”, care au făcut să ține văzduhul epocii, și urechile copilăriei și tineretii noastre.

Toate acestea țineau de „politică”, cum se spunea pe vremea aceea, țin de destinul celor ce intervin direct în cursul istoriei. Dar, astăzi, nu mai țin decît de „istorie”, de integritatea adevărului istoric, care e în sarcina noastră.

PERSONALITATEA lui Constantin Stere nu se situează întru totul în limitele vieții literare. O bună parte a trăsăturilor sale fundamentale s-a afirmat în alte domenii. Stere a fost jurist, filosof, ideolog, gazetar, și a fost om politic. A fost un om de acțiune, unul dintre acei oameni care nu suferă să-și vadă convingerile rămânând în pura sferă a ideilor, și care cred că a încerca să le realizeze e, în primul rînd, datoria lor înșile. Pentru acest fel de oameni, cugețarea și acțiunea sunt organice legate, sunt într-o prelungire perfectă și implacabilă. Pentru Stere, activitatea politică și activitatea literară, erau, în mod egal, forme de „acțiune”, de realizare a idealului său național și democratic, a convingerilor sale progresiste în slujba poporului. Într-o scrisoare din 1908 (recent publicată, împreună cu altele, însoțite de texte comentatoare, în revista „Manuscriptum”) el numește activitatea politică „o acțiune ce ar putea fi folositoare” iar în aceeași scrisoare, vorbește despre „activitatea cultural-națională și literară”. În care era confundat cu toate puterile sale. Accentul cădea, cînd pe una, cînd pe alta după cum i se părea util pentru triumful ideii. Din punctul acesta de vedere, nu e deloc un izolat în istoria noastră politică și culturală: el se situează pe linia unei tradiții vechi și ne-

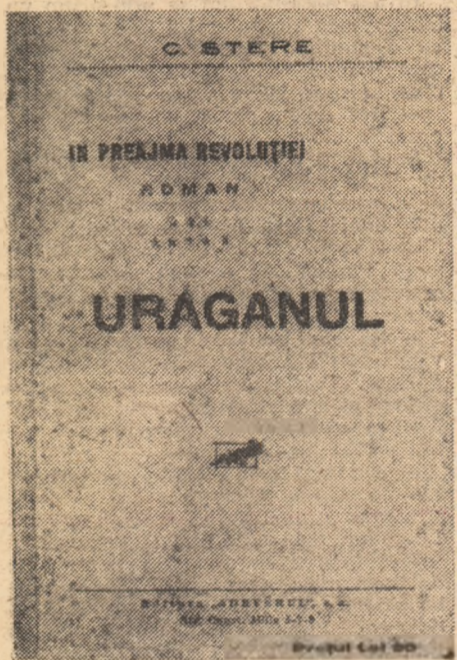
dezmintite, a intelectualului angajat, tradiție care s-a continuat și se continuă, într-o sinteză mai armonioasă, în zilele noastre. Dar pe această linie, el reprezintă un moment care, prin amploare, ne duce cu gîndul la un M. Kogălniceanu. E adevărat, Stere n-a avut șansa de a înfăptui, în politică, a lui Kogălniceanu, dar în cîmpul culturii și literaturii prezența lui a fost dintre cele mai apăsate, iar în concepția de democrație, el a adîncit și lărgit rolul factorului etic într-o măsură necunoscută pînă în epoca lui. „Sterismul”, care ca irradiație morală a depășit cu mult sfera poporanismului teoretic, a însemnat mai ales aceasta: un idealism pur, o viziune democratică arzînd de sinceritatea tubirii față de omul năpăstuit, de poporul asuprit și suferind, de setea unei acțiuni politice, și chiar a unei existențe private, marcate de o moralitate desăvîrșită. Stere nu putea concepe nici o idee, nici o acțiune, nici o operă, a căror temelie să nu fi fost cinstea, sinceritatea, dragostea și simțul dreptății. De aci, de altfel, îi venea optimismul, parte integrantă a filosofiei lui. Cîta ades cu o convingere vizionară și aproape religioasă, o vorbă a lui Kant: „Nici o picătură de energie morală nu se pierde în univers”. Un Stere acrit, un Stere mizantrop? În ciuda năpăstei pe care a suferit-o, aceasta e de domeniul fanteziei. Caracteristica „sterismului” a fost patosul moral, largă poartă spre o simțire, spre o credință democratică. Aceasta explică faptul că toți discipolii lui au depășit ideologia lui — ale cărei limite se arată net la o analiză științifică, după cum se arătau pe atunci și la confruntarea cu realitatea — fiind moralmente deschiși pentru ideologia revoluționară, prin școala morală, sufletească, a democratismului lui Stere. Ceea ce s-a afirmat ca un adevărat „spirit”, „spiritul „Vieții Românești”, care a cuprins foarte mulți oameni, adică și oameni care n-au avut niciodată relații directe și literare cu revista ieșeană, apoi bucureștenă — s-a datorat acestei patetice credințe a lui Stere, insuflată tuturor din jur.

IN DEFINITIV, în ciuda nedreptății ce i se făcea, Stere avea din nou răgazul și indemnul de a se întoarce spre hirtie și condei, cu care făcuse atâtea servicii culturii și literaturii. Și scriitorilor: articolul consacrat de el lui Octavian Goga, „Poetul pămîntului nostru”, este simetric cu „Poetul țărănimii”, al lui Dobrogeanu-Gherea, despre Coșbuc. Perioadei sumbre a izolării în casa de la Bucov — izolare de activitatea publică, dar nu de oameni, căci la Bucov era un neîncetat du-te-

vino, care lua, din partea vizitatorilor, și caracter de pelerinaj, dar și de cafea, și chiar de oarecare snobism — i se dădorează faimoasele pagini, despre partidul național-țărănist și șefii lui, pagini în care analiza sociologică, reflecția filosofică, meditația morală și portretistica psihologică se îmbracă în haina marelui pamflet, pagini care se recitesc cu mari satisfacții de cunoaștere și înțelegere și cu delectări intelectuale mereu proaspete. Dintr-o activitate publicistică desfurată timp de peste patruzeci de ani, s-ar putea lesne întocmi câteva volume, spre folosul tuturor.

Dar, mai ales, acestei perioade sumbre, îi datorăm marelui roman **În preajma revoluției**, operă fără precedent în literatura noastră, operă, sub anumite latitudini, neegalată încă. Carte, desigur, discutabilă în destule pagini ale ei, dar captivantă în cele mai multe, carte în care urlă vînturile luptelor sociale, freacă problemele intelectuale, se configurează și acționează destine nenumărate, se încrucășează lumi, se opun clase, se infiripă chipuri, grupuri, medii felurite, se perindă meridiane și latitudini. Carte de document care interesează în cel mai înalt grad pe cei ce vor să cunoască o apusă jumătate de veac, și carte de ficțiune ușor descifrabilă, cu sens de parabolă și fabulă din vîrtejul istoriei. Carte masivă și gîfătoare, sumbră și patetică, așa cum era omul însuși pe, cînd o scria, bătrîn și bolnav, într-o cumplită întrecere cu anii, pe care și-i știa numărății, și mai puțin decît degetele unei singure mîini.

Radu Popescu

BIOBIBLIOGRAFIE

- Romancierul Constantin Stere, fost profesor de Drept constituțional și rector al Universității din Iași, s-a născut în noiembrie 1865 la Cerepcau. A debutat cu articole (1893) în „Evenimentul literar”. Împreună cu Ibrăileanu și Paul Bujor a inițiat, în martie 1906, apariția revistei „Viața Românească”, unde a semnat cu pseudonimul C. Sărcăleanu. A încetat din viață la 26 iunie 1936.
- **SCRIERI:**
- **Evoluția individualității și noțiunea de persoană în Drept** (teză de licență, tipărită la Iași, 1897).
- **Introducere la studiul Dreptului constituțional** (partea I, 1903).
- **Poporanism sau social-democrație** (1907).
- **Patru zile în Ardeal** (Buc., 1914).
- **România și războiul european** (Iași, 1915).
- **Politica externă a României** (în colaborare cu P. P. Carp, 1915).
- **Discursul domnului Take Ionescu** (1916).
- **Marele război și politica României** (Buc., 1918).
- **În literatură** (Iași, 1921).
- **Naționalizarea industriei de petrol** (Buc., 1921).
- **Un eaz de conștiință** (1921).
- **Anteproiecte de constituție** (1922).
- **C. Stere — judecat și condamnat de el însuși** (culegere de articole din ziarul „Lumina”, Iași, 1923).
- **Documentări și lămuriri politice** (1930).
- **În preajma revoluției** (roman, 8 volume, Ed. Adevărul, apărute între 1932—1936: Smaranda Theodorovna; Copilăria și adolescența lui Vania Răutu; Lutul, Hotarul; Nostalgii, Ciubărești; În ajun, Uraganul).
- **În voia valurilor** (Bibl. Căminul, f.a.).

șeană. Altfel spus, Stere a înfățișat lumii adevărate termeni gravii ai întinimii ajunse la paroxism: „Pe o parte, un milion de țărani (în întregul cap de gospodărie, n.ns.) cu mai mult de trei milioane ha., cu maximum de 100 ha în mijlociu proprietate... iar pe cealaltă parte — numai 1000 (una mie) de țărani cu peste patru mii ha în mijlociu proprietate”. (Țară de latifundii, 1906, nr. 10, p. 624—625). Tabloul, în adevărat, iar cauzele indicate ca sursă a acestei monstruoase întinimiri și ele, cele esențiale. Din acest tablou se vede, Stere și prietenii săi de ieri se prezentau în viața publică în poziții de drept exponenții celei mai avansate din cadrul burgheziei. Soluționarea problemei, o știa bine că nu putea fi realizată prin paleativele adoptate în 1907—1908. Era necesară reformarea regimului proprietății. În fața Sturza și ceilalți fruntași liberali care soluțiile radicale, iar Stere era de față, de ierarhii săi, să nu revindică și să nu vor să legifereze. Stere nu putea să renunțeze la omul renunțării în problema principiu. A apelat, diplomat, la o stratagemă. „Viața Românească” a deschis generos paginile studiilor raportate de istoricul Radu Rosetti, care s-au răscolat țărănimii? Cartea, apărută chiar în 1907, a fost primită și elogios comentată în revista „Lumina”, care semnala deschis acceptarea de autorului (vezi cronică lui Stere din numărul 8 al anului 1908 care ocupa puțin de 28 pagini). Iar Radu Rosetti în cartea sa diminuarea latifundii moșierești (între 100 și 500 ha) și mijloacele fixate de istoric și împotriva țărănimii prin răscumpărare. Să nu se propunere reformatoare ale lui Rosetti, inclusiv cele privind dreptul de proprietate, erau cele mai avansate din cîte au fost formulate de experții claselor stăpînitoare. Nici reformele din 1918—1921 nu a sancționat o priere mai largă decît aceea propusă de Radu Rosetti în 1907. Chiar dacă s-ar fi spus că el ar fi voit o mai accentuată reformă a proprietății moșierești, în epoca era acum popularizarea revendicării reformatoare ale lui Radu Rosetti. În anul Rosetti nu era un colaborator al „Vieții Românești”, ci un aliat și prieten, de vreme ce Ralea mai tir-

ziu a apreciat că acesta a dat poporanismului fundamentarea istorică, după cum Stere i-a fost doctrinarul, iar Ibrăileanu i-a dat motivația culturală.

DIRECTORUL „Vieții Românești” nu a fost un om de literatură, ci un om de acțiune, firește, și cealaltă măsură revendicativă: obținerea pentru țărănime a dreptului la vot. Atunci, în parlamentul liberal din 1907—1910, guvernarea nu acceptau (să nu uităm că în fruntea cabinetului ministerial era Dim. Sturza, exponentul mării moșierimii din partidul liberal) să ia mărca în discuție o eventuală reevaluare a sistemului electoral. Stere, deși deputat guvernamental, are totuși tăria de a semnala tragică anomalie: „Și aici atingem adevăratul tragism al situației noastre. Acest tragism constă în faptul că parlamentul nostru este chemat să judece o cauză în absența unuia dintre impicinatii. Marele interesat lipsește... Și răspunderea întregă, în fața istoriei, va cădea asupra celor care au încheiat o tranzacțiune în aceste condițiuni.” (Discuțiile din Cameră, rev. cit., 1909, nr. 12, p. 453).

Totul a rămas în acest stadiu tranzitoriu, cînd în ianuarie 1914 guvernarea revine din nou liberalilor ce aveau acum în fruntea lor pe Ion I. C. Brătianu. Reformele dorite de Stere și ai lui fuseseră anunțate în „Viitorul” încă în 1913, iar acum se știa că vor intra în dezbaterea organelor legislative. Dar, deziluzie! Stere care avea pregătit amănunțit programul reformator a înțeles repede că în conciliabulele dintre oculta liberală, Ionel Brătianu, regele Carol și fruntașii conservatori s-a ajuns la soluții foarte moderate. În locul universalizării dreptului la vot se propunea adoptarea Colegiului unic pentru toți alegătorii și tinerii de carte și eliminarea censului electoral (preconizat de C. A. Rosetti încă în 1883). În locul mării reforme agrare se propunea trecerea în mîinile țărănimii a proprietăților de mîină moartă și diminuarea latifundiilor moșierești cu cel mult un milion de ha. Deziluzia lui Stere era mare, iar drama pe care o încerca a fost și ea de un tragism dureros, pentru că mai avea și calitatea oficială de raportor al Camerei pentru revizuirea Constituției, fiind nevoit să susțină reformele în fața parlamentului și să le opere de atacurile conservatorilor.

Drama lui Stere a fost, ca în atîtea rin-

duri, una a opțiunii. Avea de ales între respingerea soluțiilor de compromis preconizate de Ionel Brătianu și acceptarea de **à contre coeur**, ca o treaptă intermediară, (încă una!), în calea idealului la care nu renunțase. Sfișierea dilematică începută încă în 1911 a sfîrșit prin înclinarea că, în condițiile date, generația sa nu va putea obține deocamdată mai mult. Nu silită în fața inevitabilului, convins fiind scria el în noiembrie 1911 aceste amare mărturisiri justificative: „Pot democrații noștri face mai mult și mai bine în acest moment? Aș fi bucuros să le dau tot concursul... Generația noastră însă nu va mai avea, probabil, prilejul să lucreze pentru o altă revizuire a Constituției. Aceasta nu se face în fiecare cinci, nici zece, nici chiar în douăzeci de ani”? Cine — e cazul s-o spunem — putea prevedea în 1911—1914 că numai peste patru ani dezlegările favorabile ale războiului vor crea condiții optime pentru revizuirea Constituției, înfăptuindu-se întregul program reformator închipuit de Stere încă la 1900?

Am trăda adevărul dacă nu am spune că negura îndoielii l-a chinat mult pe Stere în acești ani care au precedat primul război mondial. Concesiile care i-au fost impuse au fost acceptate greu, după istovitoare și complicate tratative, și numai după ce s-a convins că forțele puternic fortificate ale reacțiunii nu vor consimți să cedeze mai mult. Dar compromisul pragmatic nu a însemnat abjurarea radicalismului convingerilor sale. Și, după război, s-a bucurat, alături de toate spiritele democratice, de împlinirea idealului său reformator. În cuvintele de mindră sobrietate care deschideau primul număr al „Vieții Românești” (martie, 1920) descifrăm lesne recunoașterea rolului excepțional ocupat de personalitatea lui Stere în lupta pentru înnoirea socială și politică a României moderne: „Reformele mari puse azi la ordinea zilei, unele înfăptuite, se datoresc războiului. Dar credem că la pregătirea sufletească care a îngăduit ca aceste reforme să fie acceptate fără multă spaimă am contribuit și noi — ca și la puțină de a le înfăptui cu mai multă îndeminare, decît dacă ele ar fi irupt fără să fi fost mai înainte dezbătute.”

Z. Ornea

Norman MANEA

O întâlnire amânată

AȘEZAT pe unul dintre scaunele de lângă scrin, tânărul își privește ceasul. Opt și opt minute. Se află deja în intervalul în care sosirea sa devenea posibilă. deci gazdele sau cheflii sau cine pusesse la cale farsa, ar fi trebuit să apară, să se nască din nou, dacă existența lor fusese, cumva, între timp, pusă la îndoială. Mai ales că în provincie minunile sînt rare și se află... și-apoi, tocmai orașelul nostru, atît de bleg și potolit, totdeauna.

— A, bună seara.
În ușa dormitorului se află acum un bărbat încă tânăr, destul de corpulent, cu o stufoasă mustață blondă — pe oală Papuci, cămașă albă, descheiată pînă aproape de curea pantalonilor.
— Am auzit, parcă, o mișcare, dar eram în baie.

Musafirlul se ridică în picioare. Cum de nu sesizase nici un zgomot, înainte de a auzi cuvintele străinului? Se mai uită odată lung la necunoscut: cam falcos, solid, cu ochii mobili, inteligenți. Papucii, da, papucii. Sau tocmai atenția prea încordată împiedică percepția promptă, spontană...

— Da, cînd am trecut în dormitor am văzut sub ușa spre baie că lumina e aprinsă. Dar putea fi și uitată. Mai ales că și aici... Era întuneric peste tot. Pînă la urmă am aprins eu lumina. Familia Edu nu este acasă?

— Am stat puțin întins pe pat, cu lumina stinsă. Apoi am trecut în baie și tocmai atunci... ca să vezi! Luați loc. Luați loc. Faceți-vă comenzi.

Musafirlul trage unul dintre scaunele de lângă masă și se așează. Nu-și dezbracă trenciul. Așteaptă să se producă dezlegarea, să poată pleca. O fi vreo încurcătură, cine știe ce rudă neașteptată, dacă nu cumva chiar...

Deci asta e proprietarul frumoasei! Oricum, întâlnirea debutează destul de idiot. Cocosii se mai cercetează, unul pe altul pe furie, o fracțiune.

— Da, ca să spunem lucrurilor pe nume, eu sînt uzurpatorul.

Cuvintele icnute cu oarecare nerăbdare, hohot scurt, din care nu rămîne decît un rest de zîmbet timp.

Musafirlul înregistrează cu plăcere primul amănunt penibil pentru celălalt, al cărui glas pâruse, pînă în acel moment, ca și privirea, ca și libertatea elegantă a gesturilor, absolut agreabile.

— Să ne cunoaștem, deci, continuă gazda regăsindu-și tonul. Dacă mai e nevoie.

Își stringe mîna, musafirlul deschide și el dunga unui zîmbet.

— Dezbrăcați trenciul, luați loc. Lipsesc o clipă.

Doctorul Marcel Senic lipsește, însă, conform ceasului de pe mîna invitatului, unsprezece minute. Timp în care tânărul nu se simte mai stînjinit decît în scena întîlnirii: nici nu s-ar putea, strîmtoat și perplex ca în acea clipă nu mai reușea să rămînă întîrzierea îl irită doar în măsura în care e jignitoare: în rest, răgazul e vidat de orice gînduri. Pur și simplu, un fel de nevolnică absență, nici măcar așteptare.

— Ca să vă simțiți mai în voie... Numai că nu mă descurc deloc în bucătărie. Abia de-am găsit niște pahare.

Doctorul depune pe masă tava rotundă de argint pe care vibrează cele două pahare scunde, fumurii. Apoi rotește cu stînga o sticlă îngustă, aproape plină. Desurubează capacul metalic, toarnă în pahare, pînă la buză.

— Încălzește trupul și gîndurile. Pînă la urmă, o să trebuie să dai jos macferlanul.

Își tutuiește cam repede interlocutorul: încălzit, încă înainte de-a beneficia de scuza alcoolului. Generos și grăbit cu aproximațiile și cu glumele, căci macferlanul e un fel de pelerină fără mineci, cu totul altceva decît obișnui-

tul „balonseide” la care tînărul pare decis să nu renunțe.

Ciocnesc paharele: băutura arde pînă în adînc și revine, parcă, pe traiect. Abur fierbinte ce intră repede în toți porii, trezind și moleșind în același timp, ascuțind simțurile, lenevind totuși. Reacțiile care doar par prompte sînt de fapt, sucite; curbe aprinse, rotindu-se lute în jurul țintei, ocolind-o.

— Și cum merge cu ingineria?
Tînărul privește ultimul cerc de votcă rămas pe fundul paharului, nu se grăbește cu răspunsul. Gazda are timp să-și umple iar paharul și, dacă l-ar goli, n-are nici o îndoială, ar adormi imediat, sau poate, dimpotrivă, arcul s-ar destinde brusc și l-ar proiecta de pe scaunul pe care se simte țintuit, în chiar miezul conversației: sprinten și impertinent, cum s-ar conveni.

— Un început, deocamdată. O potecă... încă îngustă.

— Exerciții de adaptare. Necesare exerciții de adaptare.

— Și puțină jenă, oarecare jenă.

— Dar și nerăbdare, nu?

— Regulile conlucrării. Ale conviețuirii, chiar... Într-un grup. Disciplină, pentru eficiență. Norme demult statornicite. Noi doar pentru debutant. Proaspete, doar pentru el. Pregnante, ciudate. Mediocre... poate, absurde, căci nu par a urmări neapărat eficiența. Altceva... încă greu de... precizat.

— Primele repetiții ale rolului. „Primele repetiții ezitante ale rolului” Ha!

— Efort de restrîngere, mai curînd. Raționalizarea capacităților, a energiei. S-ar crede... pragul maturității.

FRAZELE curg extrem de lent, cuvinte pescuite rar, șoptite. Aproape o bilbiuială. Tînărul nu ridică privirea din pahar. Se ține strîns, cu mîna stîngă, de masă. Adună greu vorbele, le dă drumul fără convingere, una cite una. La fiecare sunet pe care și-l aude, degetele se încleștează de marginea mesei. Mustăciosul nu îl intrerupe, ascultă. După prima propozițiune atît de greu dusă la capăt. Își mută privirea de la tinerelul prea puțin rezistent și nu mai revine, concentrat doar asupra propriului pahar. Așteaptă să ajungă pînă la dînsul un nou cuvînt și, după un interval cam lung. Încă unul, și anevoie încă unul, pînă s-ar termina alte dintre scurtele sacadate propoziții și ar începe, poate, după destulă așteptare, una nouă.

Abia cînd înțelege că pauza prelungindu-se atît de mult, ar putea însemna finalul micului monolog, se grăbeș-

te să intervină, pentru ca îngîndurarea tînărului să nu capete prea repede aceste aparențe ale renunțării, care pot fi ale somnului și din care musafirlul ar fi, probabil, destul de greu de urnit.

— Pare curios, în primele săptămîni, dar și apoi, cînd te strigă cineva „domnule inginer”? Sau „tovarășe inginer”? Hîrtiile pe care începi să le semnezi... le privești ca un fel de joacă. Deși îți întăresc, măcar din cînd în cînd, conștiința propriei importanțe. Oarecare siguranță și oarecare nesiguranță de sine? Totuși, îți vine greu, de pildă, să pui în fața semnăturii și galoanele acelea pe care le utilizează deja cu dezinvoltură ceilalți: dr. sau ing. Li privești cu ironie. Nici nu citești prea atent hîrtiile, te consideri destul de liber, poate chiar superior în raport cu amănunțele. Și-apoi, abia de ți-ai exercitat iscălitura. Nici n-o recunoști prea bine. N-o reproduci totdeauna cu aceeași fidelitate, nu?

— Aș minca ceva, scîncește tînărul. Doctorul se întoarce cu un platou de pateuri rumene și reci, din care oaspetele lichidează repede citeva. Pare decis să mai la. Îl fortifică, îi plac. Își revine, se deschide la trenți, dispus a permite să-i fie întrezărită superbia finutei; chiar mai mult, lată, se răz-gîndește, dezbracă în sfîrșit trenciul, îl aruncă pe umerii scortșoși al scaunului. Se apucă imediat, din nou, să înfulece.

Ca și cum înfometarea la care se supusese toată ziua, pregătindu-se în felul său cam bizar pentru nesuferitul dîne, trebuia să-i asigure, acum, măcar o diversivă suficient de extravagantă, încît contrastul cu eleganța vestimentației să-i acopere sau să-i diminueze, cel puțin, astfel, grandoarea și ridicolul.

— Dar de unde știți așa bine stările prin care trece un proaspăt absolvent? molfăi el destul de sonor și în grabă cuvintele, spulberînd un alt pateu cu carne... fericit să descopere, lată, că sînt și pateuri cu carne, nu numai cu brînză.

Preferă, deci, să răspundă reverențios, la plural, gazdei care îl tutuiește cu atîta condescendență. În felul acesta, nu se știe cine pe cine jigneste, cel care propune familiaritatea sau cel ce o refuză.

— Da, într-adevăr, nu sîntem de aceeași vîrstă, se repliază, baritonat, medicul. Au trecut destul ani de cînd am terminat facultatea. Și nici măcar nu am cunoscut asemenea dileme.

— Atunci, de ce crezi că ai nimerit-o cu mine?

lată cum, la numai cîteva secunde,

se anulează hotărîrea de-a menține distanța față de domnul doctor! Dacă subliniază diferența de vîrstă, situația se schimbă, firește. Singurul mod de a-l răspunde pe măsură n-ar fi decît acceptarea lejerității. Ba, în acest caz, vîrstnicul pare chiar, cu-atît mai bine, în oarecare pierdere...

Marcel Senic se ridică, face cîțiva pași în jurul mesei, parcă zîmbește. Își scoate o țigară. Tînărul observă că medicul are degetele îngăbenite de tutun.

— Nu e chiar așa greu, icnește iar scurt, satisfăcut. Știi, există între noi un fel de apropiere, dacă putem spune așa. Două figuri asemenea cu a treia sînt asemenea între ele. Relativ asemenea cu a treia, relativ asemenea între ele. Oricum, o legătură. Vagă, poate, dar nu chiar atît de vagă precum, să zicem, între proprietarul și cumpărătorul aceluiși pian. Comparație cam forțată, desigur... n-am găsit alta. Vrei o țigară? Ți-ar face bine. Vodca asta nu-i o glumă. Mai ales dacă n-ai mincat zdravăn înainte. Ori, cum văd...

— Nu fumez.
— Un soi de înrudire bizară. Advertitate, ar crede unii, dar și comuniune. Sigur, ești oarecum handicapat...

Cuvintele se ridică, tîmnoase, se rotește, risipindu-se: primul, rotocol de fum. Dar grăsunul trage cu prea mare sete din țigară, aproape strivită între degete, ca aerul de superioritate și îngăduință să nu merite a fi suspectat. Musafirlul primește, deci, la rîndul său, cuminte, seria de replici în viteză ale blondului și tace, ascultă și tace.

— Poate ți se pare cam nepotrivită primirea ce ți-o fac... Dar dacă renunțăm de la început la măcar citeva prejudecăți, păstrăm sansa de-a ne revădea apoi cu destulă seninătate. Într-un orașel ca ăsta, va fi aproape obligatoriu să ne întîlnim. Cine știe, chiar destul de des. Mă gîndesc că franchetea începutului ne-ar favoriza raporturi deschise.

— Nu se știe, s-ar putea ca tocmai raporturile deschise să-ți convină, pînă la urmă, mai mult... Jocul n-ar mai fi cu totul imposibil, nici tînuit. Ar păstra astfel și grație...

— Handicapul nu privește, bineînțeles, obiectul vreunei dispute dintre noi. Care nici n-a existat, n-avea cum. Ca să spunem lucrurilor pe nume, am găsit locul gol. Cel puțin în aparență, firește. În rest, reminiscențele adolescenței se vindecă doar prin revederi, în timp. Atît de dezolante...

— Handicapul rămîne, desigur. Relativ, recunosc. Privește numai această primă întîlnire. În care eu te cunosc, în timp ce, despre mine, nu știi decît că ești obligat să mă antipatizezi. Sau, dacă nu se poate, măcar să mă privești cu ironie. E cam puțin, să recunoaștem...

— Bineînțeles, datele pe care se simte datorare să le furnizeze inima unei nobile sint cam idealizante. Mai ales cînd eroul pare mai curînd elaborat de obsesia unei adolescențe prelungite, confuze. Prea puțin real și viu. Dar datele rămîn date. Iar modul în care supralicitează adevărul oferă și el o cheie de lectură. În subtext...

— Nu mai am chibrituri, scuza-mă o clipă. Vrei o cafea?

— Nu știu, poate.

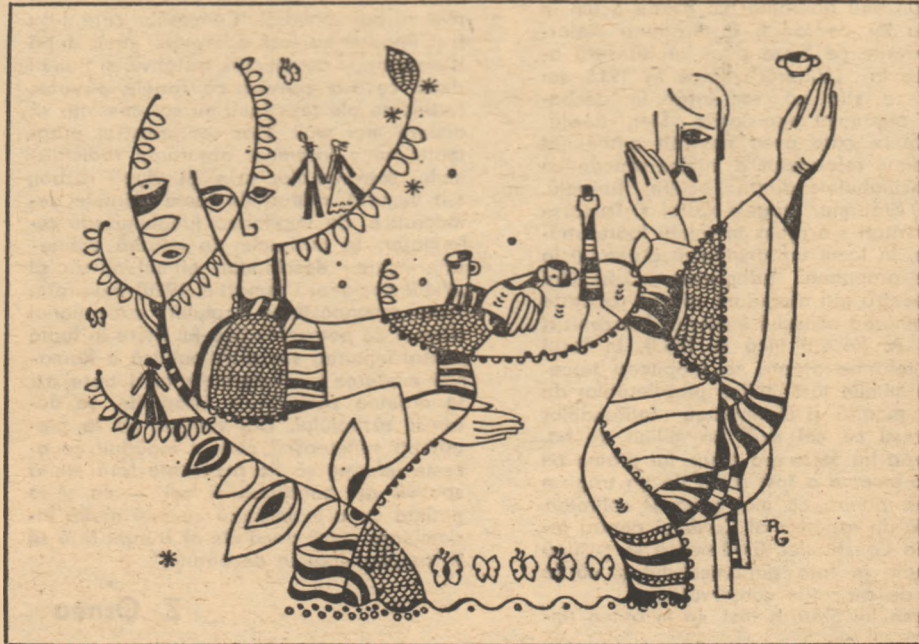
Atît reușea să adauge la toate replicile mitraliate fără ezitare...

Rămas singur, tînărul vrea să-și sporească puterile și curajul; așa că, între două pateuri, goleşte al treilea pahar de vodcă. Se ridică, să se vadă în oglindă. Da, singurul chip de-a echilibra nimbul acestui costum de mire abandonat ar fi să-i trîntească subtilului rector două anecdote piperate despre nevasta sau soacră-sa. Deși, cine știe, porcul ăsta inteligent ar fi în stare să se și amuze...

AȘADAR, își scoate haina. O depune pe alt scaun, își desface nodul cravatei. Își suflecă mineciile. Măcar să ne tutuim în voie, cu un snaps și niște chiftelute.

Să-l ceară și papuci turcești, cu pompon? Apropo, ce fel de papuci poartă Hypocrat? Iar întîrzie! Poate nu în drăznește să aprindă aragazul, sau nu știe unde e borcanul cu cafea, zahărul, ceșcuțele, lingurița; e-he, nu e ca în sala de operații, să ți se întindă în fiecare clipă instrumentul potrivit... Proaspătul inginer se încruntă, sprijinit de spătarul scaunului. N-are decît o grijă: să nu uite, cumva, cînd se întoarce internistul, să-l studieze papucii.

— Fără să exagerez asupra detaliilor, pot spune că îți posed totuși fișa psihică aproape complet. În orice caz, rubricile importante. Data, locul nașterii. Războiul care nu mai e o metaforă, de vreme ce a însemnat moartea unor ființe apropiate. Asemenea debut, firește, n-ar trebui absolutizat. Dar nici să-l neglijăm... uite, am reușit pînă la

... să vărs din cești. Dar cafeaua e fierbinte. Am adus și tartine, cite mai apucat să pregătească.

— Ca să vezi! Adusese și tartine, cu-nd vor apărea și ceilalți invitați. Iaroul se află fără apărare, în cămașă, minecile suflecate. Deși rafinatul hiatru nici nu înregistrează asemenea amănunte. Pentru fișa de consule, n-o fi având importanță...

— Dar familia Edu nu e acasă?

— Soacră-mea te-a căutat la telefon. Tre seară, înainte de-au plecat. Nu pundeau nimeni, nu te-a găsit.

— A-ha, au plecat! Cine i-ar fi crezut odată în stare de asemenea ghișii?

— Hm, da. Și cum se prezintă fișa a mai departe?

— Bea, bea cafeaua, o să-ți revii. Nu el mai potrivit moment să fii ironic. Dar dacă ceea ce spun pare deplasat, ate și găunos. Voiam doar să lichi-ascendentul pe care îl am. Să pu- discuta în voie despre cu totul ceva, iar în întâlnirile viitoare să loiali și liberi. Pe scurt, pentru mi- cel puțin la această primă întâlnire, conturabil, voiam să știu.

— Mi s-a relatat că te-ai distins în ală. În ce fel te-ai luptat cu facultea. Îți cam știu lecturile. Povestea părinții, comportarea în câteva im- jurări mai importante. Mă rog, să eem peste toate astea. Ar fi cara- los să-mi fac și eu autobiografia nu- ca să revenim în poziții egale. Stă- asupra a ceea ce știu, tocmai pentru u profit, dar nici nu mă incomo- ză. N-aș vrea să dai vreo importan- aspectului care ar face delicat ra- toul dintre noi.

— Nu mă pot comporta decât firesc. Franchete, direct. Am vrut să scap povara altor amănunte. Să-ți spun le știu. Gata, n-are importanță... nd iei o față, o iei aproape impreu- ca fantoma băiatului pentru care pregătise.

Cafeaua e tare și amară. Radiologul a precis că uitase să pună zahăr în ea! Cu-atât mai bine, mîntea se pezește repede, te simți brusc în re să apreciezi calitatea conversa- i, s-o privești cu seriozitate. Mai a- că o împrejurare atât de insolită nu ai întâlnești curînd în orașelul nos- ...

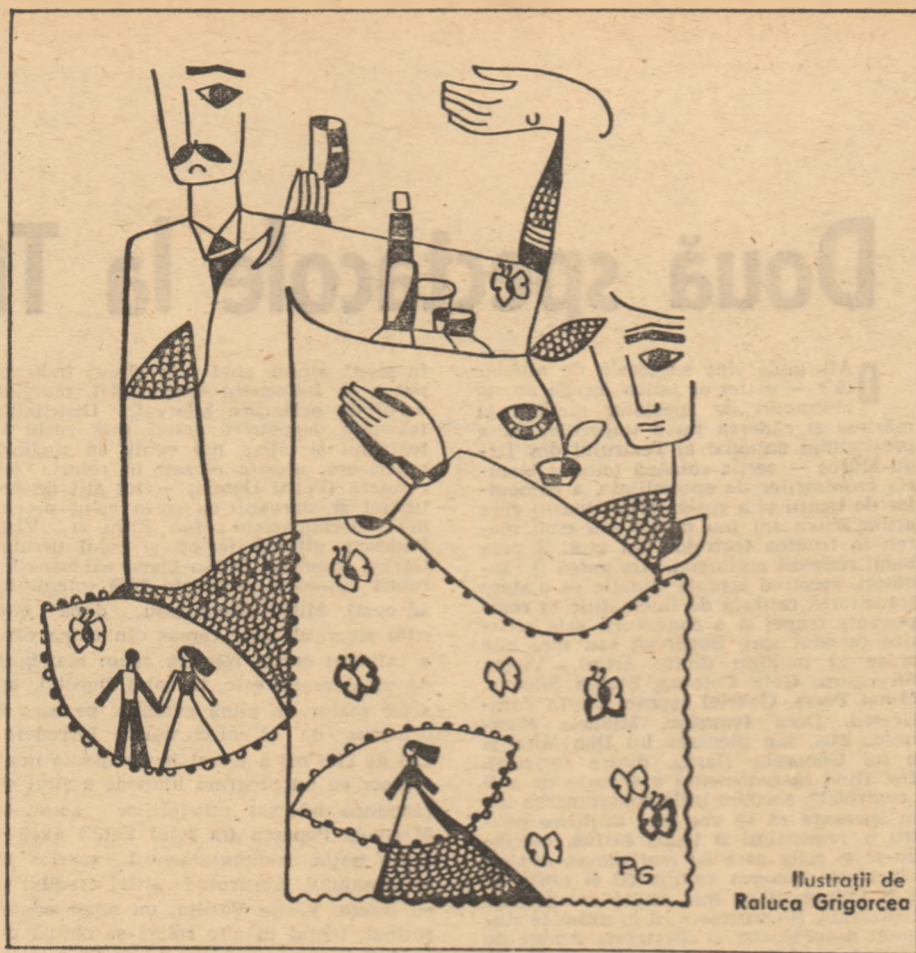
Doctorul Senic pare, în definitiv, in- aptăjit. Vrea să scape de complica- le și stingăcia de a fi posesorul — numai al fetei pe care tinărul din a sa a pierdut-o sau a părăsit-o, p-ă o prea lungă cercetare și cunoaș- te, fără s-o fi cunoscut pînă la capăt. și a siluetei pe care memoria și ima- nația actualei sale parteneri au re- ut-o și de care se fi însoțesc, poate, ditor; fantoma invitatului din aceas- seară. Prefigurată desigur destul de act de prea multele efuziuni, n-ar ai avea importanță cît de critice sau talgice, cu care tinăra soție s-a sim- probabil datoare față de trecut și a de prezent. Trebuie întii spulbe- nă, pentru ca accesul la omul viu să ni fie posibil. Căci tocmai concretul, un pas, furnizează șansa de risipire nălucilor.

— Și-apoi, cine este nerăbdător să se scotorosească de umbra străinului, ar dacă, prin întâlnirea cu el, ar do- di că luptă adesea și cu o altă um- nă, a fetei care mai îi invie uneori în meia cu care s-a juit...

MUSAFIRUL își ia, parcă, tot mai conștient în pose- sie propriile forțe, apt pen- tru înțelegere și confrun- țări. Trezit, lucid, gata să-și privească abia acum atenție gazda. Părul cîniepu al docu- lui nu se desfoaie, mare și împr- at, doar pînă dincolo de ceafă și frun- sau acoperind buzele subțiri, palide; rtdică, în smocuri roșcate, și de sub aviculă, peste tot pieptul descoper- t cămașa descheiată. Unul ca ăsta o transpirînd din plin, comod cuprins trupul lat și gros. Doar dinții ca- și, cu găuri galbene de tutun, nu r să-l slujească prea bine. Frunte altă, bombată spre tîmple, două fa- ri simetrice, Pietroase.

Soarbe cafeaua în reprize încetinite, a cam consumat cheful de vorbă, nu s'închisește de tăcere ce s-a tot des- de l-ar scruta oglinzile a zeci de flectoare ar rămîne, poate, la fel de ec, ca față de privirea care îi nu- ară, cu răbdare, toți pistruii. Da, dacă viti de-aproape descoperi pe obrajii ni ai oftalmologului, dar și pe gît, brate, puzderie de boabe de gris ... nici că-i mai pasă, însă, lul arcel Senic! Conversația pe care a resut-o din mereu alt capăt îi stă gît, îi umple gura și plămîni de a. N-ar mai innoda de bunăvoie nici celui mai subțire dialog.

— Într-adevăr, cînd am auzit că eu at „tovarășul inginer“ am tresărit aprins. Parcă și rușinat, nu știu de

Ilustrații de Raluca Grigorcea

ce. Sigur, și cu hîrțile cu semnătura, a fost cam la fel.

Ginecologul nu se arată deloc interesat de o asemenea continuare a spovovăielii, ține ceașca de cafea în mînă, deși n-ar mai avea nevoie de ea, e goală. Privește aiurea, spre mobile.

— O potecă încă îngustă, acest început. Pentru că, în chiar momentul pe care îl credeai pragul tuturor desfășu- rărilor, și se cere primul efort de limi- tare. În facultate, cîmpul pare încă su- ficient de larg. Topografie, Rezistență. Fundații, Statică, Beton. Măcar într-un loc simți o atracție. Construcții metala- lice, Baraje, Clădiri, Drumuri, Instala- ții, Poduri, Utilaje, atîtea altele. Și dintr-odată, un spațiu restrîns, dintr-o parcelă mică și ea. Deși e firesc, proba- bil că la fel se întîmplă și în me- dicină...

— Deocamdată, totul e încă nou. Mai e și debutul în viața socială. Curiozi- tatea față de atîția oameni, de toate felurile... Deci, mai sînt compensații. Chiar și descifrarea regulilor serviciu- lui. Dar și a celorlalte, mai bizare, re- lațiile între indivizi.

— Mare plictiseală! mormăie, în sfîr- șit, terapeutul, săltîndu-se în scaun.

— Păi tocmai asta am încercat, să e- vit tiparul unei întâlniri convenționale, gargariseala, tîmpeniile.

Glasul orelistului atinge dintr-odată acute neașteptate. Obrăzul pălește de furie. Abia de-și regăsește mișcările ca să-și aprindă o țigară. Într-atît l-au re- voltat banalitățile musafirului... Reia tirul monologului.

— Nu spun că n-or fi și chestiile as- tea care le-ai spus. Ca să-mi arăți cît ești de dispus la mărturisiri! În orice profesie se intră într-un ritual restrîns, bazat prea curînd pe ticuri și rutină. Bineînțeleas, capcana se simte de la in- ceput... iar cleștele începe deja să se stringă.

Scutură de două ori scrumul țigării în farfurișoara ovală, de argint, deși ce- nușa căzuse încă de la primul bo- birnac.

— Dar nu despre asta e vorba, tova- rășe stagiar! Astea se rezolvă, adică se sting cu timpul. Cu totul altceva, cu totul altceva, altceva...

— Din răspunsurile pe care le-ai tot ameițit cînd te-am întreat despre in- ginerie, rețin unul. Primele repetiții ale rolului. Primele repetiții, ezitante, ale rolului. Parcă așa am spus eu. Vrînd-nevrînd ai deconspirat dilema.

— M-am comportat ca un caraghios, știu. Am tot fluturat fraze, pînă am a- juns să te avertizez că, mare plăcere î, îți cunosc toată fișa. Așa am spus, nu?

— Timpenii! Nimeni nu cunoaște pe nimeni. Suficiente galerii pe unde, ori- cînd, ne strecurăm, nu ne mai prinde nici propria noastră minte, toată iner- ția și echilibrul pe care le-am legat și lipit, cu atîta sirguință, ani de-a rîndul, nod peste nod, strînse într-unul mai mare, mai virtos.

Din cîteva degete de cafea, atîta în- versunare? Sau o fi supt la bucătărie vreo sticlută, care pînă coboară în măruntaie te turtește dar, deodată, in- cepe să urce înapoi, explodezi...

— Da, ceva tot e în toate știrile și informațiile astea! Primele repetiții ale

rolului... Nu degeaba știu eu, din ce ești făcut. Ți-am spus; pînă și lecturile. Global, bineînțeleas, esențialul. Știu foarte exact că ești un tip fragil psihic, nehotărît. Inteligent, poate, senzual. Un contemplativ! Cam leneș, cam laș, vă cunosc eu. Ehe, prinzi repede înțelesul, mai greu să duci treaba la capăt. Specu- lativ, relativ onest, corect adică. Dacă vrem, lichea. Dacă vrem, băiat bun. Oricum, nu te speria! Îți lipsesc mai ales defectele, domnule. Din sferturile astea de însușiri tot aduni destule cali- tăți, un portret oarecum favorabil.

— Încearcă să te instalezi temeinic. Nu-i vreun sfat, e o concluzie. Singura noastră șansă rămîne să fim specialiști de neînlocuit. Asta rezolvă multe din problemele ce le ai. Cu care vii încăr- cat, ca să spun așa. Exagerez, crezi că exagerez?

Dar ucenicul privește concentrat în pămînt. Parcă nu aude, sau poate aude prea bine și se întrebă dacă...

— Spune-mi, papucii sînt din ăia bul- gărești, căptușiți?

A, deci... căptușiți. Marcel Senic o fi reumatic!?

— Nu mai spune! Chiar așa? Te interesează?

Rîsul doctorului urcă, valori vesele, nestăvilite. Hohote de voie bună și vi- talitate, adevărata eliberare... căldura baritonăla împrăște, plăcut, sunete ro- tunde, puternice, mici explozii sacadate, succesiune irezistibilă.

— Ai dreptate, perfectă dreptate... S-o dăm naibii de ședință.

MINA doctorului mai tremu- ră încă, din cauza risului, în clipa cînd întinde tină- rului un nou pahar, grăbit să-și ia și el unul. O flacără scurtă incendiază traheea, stomacul; singele prinde viteză, gestu- rile devin rapide, ca și cuvintele, tin- tind prompt și nesigur...

— De fapt, cum e? Cînd se întorc?

— Alina nu s-a simțit bine după ma- să. Nici ieri, de altfel. Cum e la înce- put... adică, înțelegi, e la începutul... s-au speriat. Au insistat s-o ducă ime- diat la spital.

— Bineînțeleas, nu e nimic alarmant. Nici un motiv de panică.

Într-adevăr, pediaterul nu-și prea face griji...

Iată, apar și avantajele de-a nu fi dus cercetarea și cunoașterea pînă la capăt, de-a îngădui, din delăsare sau lașitate, zone nedefrișate. Rămii în schimb în posesia, măcar, a aceluia tre- cut umbros dar floral, electricizat de in- certitudini, fluctuant; atîtea imponde- rabile și obscurități, ca o preistorie inestimabilă, ce nu poate fi înlocuită prin fapte, trăiri devalorizante. Invație vulgară a vieții, a biologicului, deci. Cum o fi arătînd zeita între două ac- cese de vomă?

— N-a fost chip să-i conving. Așa că invitațiile au fost contramandate. Asta n-ar fi cea mai mare pagubă, firește. Dar nu e nevoie de atîta agitație pen- tru orice fleac. Simptome, de fapt, cla- sice. Într-o evoluție perfect normală, previzibilă.

— Nu te-a găsit acasă, din cauza asta s-a nimerit întâlnirea de-acum.

— Dacă nu te superi, ce specialități ai? Mai bine zis: la ce secție lucrezi?

— La reanimare. Am devenit sau voi deveni specialist indispensabil. Într-o specialitate ad-hoc, care conține din toate și nimic.

— Prin urmare au mers la spital. Și domnul Edu?

— Felix are o ședință, va trece doar să le ia. Căci sînt convins că Alina nu va fi reținută. Nu sînt motive „Felix“. De invidiat acest reanimator! Cît de rapid simplifică protocolul ce părea imuabil, refuzînd orice schim- bare.

Dacă au plecat, dacă Felix merge să le ia, dacă se întorc, înseamnă că tim- pul e măsurat... ar fi culmea să mai întilnească și întreg clanul... încă în- ante de-a descifra ce-ar fi de păstrat din acest prim șoc al întîlnirii pe care reanimatorul a vrut-o prea sinceră și prea caraghioasă... să mai trebuiască a face față ciripitului politicos, strîn- gînd minile Doamnei și Domnului, ro- șînd în dreptul palidei gravide.

Vodcă n-a rămas decît pe fundul sti- clei. Pateuri puține, uscate. Încă vreo două tartine cu unt, sleite, zațul obosit al cafelelor... prea puțină dezordine. Ar trebui pătați pereții și murdărit par- chetul, răsturnate scaune. Înfipte în nestrămutarea decorului semnele răvă- șirii. Să se convingă că s-au desfășu- rat adevărate bătălii, iar acordul păr- ților nu însumează doar compromisuri abile, mult mai mult, o fuziune terri- bilă, ca un schimb energetic de cali- tăți și defecte, în folosul unei alianțe periculoase, pentru că vie. sfidare ri- dicată în chiar inima prea potolită a acestui asediu răbdător, pe care ni-l pregătește plictiseala. pocitania cu mil de guri și de brațe leneșe, lichifiîndu- se, cu noi, în fiecare clipă...

Vizita s-a terminat, firește, novicele își aranjează minecile cămășii, își în- cheie manșetele, cu un ochi treaz spre bărbatul ce va întîmpina peste puțină vreme familia al cărei membru devine mereu mai mult. Lucid, specialist... te pomenești că tinăra pereche chiar e fe- ricită. Invitatul păstrează avantajul de-a nu ști nimic despre generosul uzurpator. Chiar dacă... figuri relativ asemenea cu a treia — relativ aseme- nea între ele... Și-apoi, „singura noas- tră șansă: să fim de neînlocuit“. A noastră, deci. Cu fișa psihică în față, doctorul a stabilit nu numai că îl poate tutui imediat pe necunoscutul prede- cesor, dar poate vorbi în numele lui, al amîndurora, cine știe ce iluzorii afini- tăți l-au convins să-și înveselească ne- apărât seara, printr-o atît de ratată în- cercare de fraternizare, în băutura și vodevil. promisiunea viitoarelor dialo- guri extrem de, extrem de, extrem... iată, nu renunță, totuși, la rolul de gazdă, își ajută oaspetele să nimereas- că minecile hainei, i-o și trage, grijuliu, pe umeri.

Doar că tinărul nu se mai grăbește chiar atît, se apropie cu pași rari, apă- sați — aproape că nici nu se mai ob- servă balansul ușor pe care îl comite la fiecare trecere de pe stîngul pe dre- ptul — ajunge în fața oglinzii, își flutură cravata pe după gît, încearcă să înnoa- de. Se oprește să-și amintească ope- rațiile. Nu, n-ai voie să raționalizezi gesturile obișnuite, să le descompui, pentru a le putea relua, devin imposi- bile, interzise, nu mai știi nici tabla în- mulțirii, nici să folosești furculița cum trebuie.

Se privește, satisfăcut, își acceptă nutra aiurită, ciufulită, așa trebuie să arăți după nuntă. Amețit, în stare doar de deplasări reduse, obligatorii. Dar spiritul la pîndă, în stare să răspundă oricărei situații...

Mișcarea trebuie făcută rapid, reflex al obișnuinței, doar așa reușește... În- tr-adevăr, închide ochii, să poată porni, dintr-o dată, regăsind firescul, auto- matismele... deși nodul n-a ieșit prea simetric.

Își viră bine cravata sub haină, își îndreaptă umerii. Apucă treniul de pe scaun, se întoarce brusc, rotînd cu el și privirea buimăcită a doctorului, că- ruia îi întinde, cu o gestică exagerată, seniorială, treniul, să l-î țină. Ceea ce, acesta, în deschiderea unui mare zîmbet, pare dispus a accepta.

I-l pune doar, ocrotitor, pe umeri. Parcă l-a și împins imperceptibil, cu o superioară și scîrbită fraternitate.

„Specialist, specialist... fir-ar al dra- cului de seară“ — cît pe ce să se rostogolească pe spate. Se prinde, în ultima clipă, de balustrada umedă, ce se cla- tină, șubredă, odată cu treptele de lemn.

Poartă se lovește, în spate. Tinărul o ia în sus, la dreapta, prin întuneric. Urcă lent. Aude, parcă, zgomotul unui motor.

(Fragmente)

Două spectacole la Tîrgu Mureș

Teatrul Mic

„Rața sălbatică” de IBSEN

● TEATRELE noastre se întorc către Ibsen și fac foarte bine, căci e unul din autorii tulburători, ale cărui teme morale cunosc dezbateri de o incontestabilă actualitate sub un arc grandios de gândire socială. Călinescu i-a zis acestei literaturi puternice dramaturgie dialectică, realistă și mitică totală, aici ideea fiind mai tare decât sentimentul, punind în mișcare viața și lucrind ca fatalitatea din teatrul grec. Păcat doar că nu sînt citite la noi și extraordinarele lucrări istorice ibseniene și că ne rezumăm doar la trei-patru titluri din acest urias capitol al literaturii universale.

Totuși *Rața sălbatică* e de însemnătate și Teatrul Mic a ales-o potrivit, drama atacînd frontal și franc consecințele dezastruoase ale dogmatismului etic. Gregers, tînăr dubios, cu complexul culpabilității tatălui său bogătaș prevaricator se transformă într-un apostol crud al adevărului absolut, aducînd, prin revelațiile sale, nefericirea unor soți sărmani și cumsecade, contribuind la sinuciderea unei fete. Pornirea sa maniacală e combătută de un bonom doctor Relling, acesta preținzînd că minciuna consolatoare ar fi necesară, dînd omului iluzia fericirii. Însă ambele absolutizări ale unui precept extras din context provoacă drame.

Rața sălbatică, impusă în aripă, a dăpăștit în podul bizar al familiei Ekdal e, probabil, simbolul înlăuntririi și domesticirii burgheze a acestor oameni care au fost liberi și mindri — Gina, soțul ei Hjalmar, socrul, locotenentul Ekdal — înții scufundați într-o mlaștină de turpitudine de către bogătașul Werle, și apoi salvați tot de acesta, prin filantropie, suspectă, hrăniți cu grăunțe și reduși la perfectă mediocritate.

Curios, cînd piesa s-a jucat întia oară la Paris, de către trupa lui Antoine, criticul altminteri inteligent și cultivat, fin intuitiv, Jules Lemaitre i-a reproșat regizorului aspectul tragic al spectacolului, preținzînd că e vorba de o comedie a marii morale umane împotriva fariseismului burghez, cu ironie feroce și bufonerie, avînd doar un final trist. Un erou era calificat cabotin, celălalt căzut în doaga copilăriei, al treilea ridicol în mesianismul său comic. E, desigur, și aceasta o ipoteză hermeneutică însă impresia mea e că Sorana Coroamă, artistă Teatrului Mic, precum și excelenta scenografă Florica Mălureanu (în colaborare cu Mircea Ribinski) au găsit o mai certă relație în universul nostru moral de azi, subsumînd unei idei tragice intimplările care schilodesc sufletele toate personajele, nedînd crezare nici unuia din apostolii falși ai adevărului, depistînd compromisiunile, chiar și cele aparent inocente, din structura fiecărui personaj, relevînd mobilitățile echivoce, sau terne ale carității, milei, comprehensiunii afișate, fericirii convenționale. Fetele și singura ființă pură și ea trebuie să piară, ca victimă a tuturor, Gregers fiind doar un fel de executor crud și orb, misticoîd, al nescrisei și nerostitei sentințe. Carmen Galin a realizat științific și cu o forță dramatică exemplară acest micuț personaj, captînd în existența Hedvig și în disperarea ei toate sensurile majore ale dramei.

Pînă la un punct, spectacolul are o tensiune tragică reală, cu momente sufocante, pe urmă ambianța decade în simplă atmosferizare, disputa se resoarbe, ideea generatoare se pierde printru gesturi rutiniere și clișee scenice, personajele rămîn în atitudinile desenate inițial. Leopoldina Bălănuță dă o aură de mister și duplicitate Ginei, Nicolae Pomoje îl definește remarcabil pe încăpăținatul și șinistrul Gregers, Vasile Nițulescu compune, din gesturi frunte și sacadări, stopări ciudate și porniri piezice enigmatice personalitate a bătrînului Ekdal, fostul vinător de urși, acum vinător de iepuri de casă în pod, Mitică Popescu îl înfățișează pe nefericitul, lașul și neinteligentul Hjalmar multumitor, cenușiu și fanfaron, doar cu unele apăsări inutile pe farsa eroului, și cam liniar, Ion Cosma și Tatiana Ieckel denunță unele din cauzele dramelor din familia Ekdal și afișează elocvent cinismul rece al unor oameni cu suflete contractuale. Nemulțumitor și foarte neînsemnat apare doctorul Relling în interpretarea monotonă a lui Jean Lorin Florescu, iar pastorul Molvik, redus ca text, e prezentat meteoric de Tudorel Popa: nu intră în scenă decît pentru a fi dat afară, ceea ce-l lipsește sistematic de posibilitatea de a-și declina identitatea.

Cum unele adîncimi ale piesei rămîn încă tînuite, spectacolul Teatrului Mic dă o satisfacție parțială; nu e însă de neluat în seamă ca atitudine creatoare față de piesă și reprezentare de orientare actuală.

Valentin Silvestru

DAR unde sînt succesele de altădată? — astfel ar putea începe aceste însemnări de spectator gîndind la mărirea și căderea nu a imperiilor, ci a prestigiului național al Teatrului din Tîrgu-Mureș — secția română (cîndva bucuria cronicarilor de specialitate, a oamenilor de teatru și a spectatorilor locali) care acum cîțiva ani (nu mulți) era citat mereu în fruntea teatrelor din țară. E probabil reflexul nostalgiei. Am putea fi răbdători, socotînd actuala situație ca o stare tranzitorie, cauzată de fluctuațiile în componența trupei și a conducerii sale artistice (exodul spre București sau spre alte orașe al multora dintre actori — Victor Strengaru, Gelu Colceag, Ștefan Sileanu, Mihai Perșu, Gabriel Iencec, Florin Zamfirescu, Dora Ivanciuc, Mihaela Marinescu etc., sau plecarea lui Dan Micu și a lui Gheorghe Harag, dintre regizori). Dat fiind că fenomenul e departe de a fi „controlat”, socotim utilă consemnarea lui în speranța că se vor găsi mijloace pentru a reconstitui o trupă activă, oferindu-se și celor care au mai rămas, atît un repertoriu omogen valoric cît și șansa de a fi îndrumați cu mai multă competență regizorală. Nu susținem că în ultimele stagioni n-au existat și spectacole demne de interes, ci sîntem doar de părerea că ele au o pondere mult prea mică în ansamblul activității spectaculare.

Astfel, în ultima vreme, iubitorilor de teatru li se oferă spectacole pe care le putem numi, cu o severitate necesară, mediocre.

Dacă nu putem fi de acord cu afirmația atît de categorică a lui Dinu Săraru (citată în caietul-program), cum că satira lui Kirilșescu și-ar fi păstrat intactă forța corozivă căci este „expresia unei mentalități”, asta se datorează și (în primul rînd) concepției regizorale prăfuite, comode (Mihai Raicu — oaspete al teatrului) care a guvernat construirea spectacolului cu *Gaițele*. Piesa are mare nevoie de interpreți buni și de o actualizare care să-i redca vigoarea. Așa cum ne-a fost prezentată în spectacol avem de-a face cu o onorabilă reprezentație de amatori. Dintre interpreți ne reține, prin nivelul unei normale, dar lipsite de fantezie profesionalități, Fana Geică (în Aneta Duduleanu) într-un rol construit cu migală, cu o mască bună, o voce controlată, gesturi firești și o corectă înțelegere a personajului. O vampă prea convențională este Maria Dumitrașcu (în Wanda Serafim) a cărei prezență scenică nu face decît parțial credibilă relația ei cu personajul Mircea Aldea. Petru Dondoș, interpretul acestui rol de prim-amorez cu vagi inclinații intelectuale refulate, are însă mișcări de marionetă, stereotipii gestuale, o dicție stridentă; deși fizicul pare să-l avantajeze, este neutru, exterior personajului, provocînd o neplăcută stînjeneală și chiar o anumită compasiune nu pentru personaj, ci pentru destinul artistic al interpretului. Cu multă bunăvoință își realizează rolurile Valentina Iancu (Lena) și Lidia Roșca Marinescu (Zoia). Un profesionist prea rutinat este Constantin Sășăroanu (Ianache Duduleanu) repetînd cu obstinație gesturi și atitudini, inflexiuni pe care i le cunoaștem din alte roluri. Grațioasă, fragilă, posesivă, dînd imaginea unei păpuși de porțelan, este Livia Gingulescu (Margareta). O interpretare reținut-corectă ne oferă Ana Nagy Scarlat (Colette Duduleanu). Ieșind cu zgomot și ostentație din cadru, Iolanda Dain (în Fraulein) a cules aplauze cu mijloace actoricești ieftine, accentuînd pronunțarea stilcică a cuvîntelor și un comportament isteric al personajului. Menționăm o prezență stenică și sinceră: Marinela Popescu (în rolul Zamferei, fata în casă), culegînd aplauze și pentru simpatia pe care o cîștigă personajul. Un rol de compoziție: Cristian Ioan (în Georges Duduleanu) cu mișcări prea sprintene pentru măsca sa de bătrîn. Scenografia Annei Tamaș este marcată de indecizia regizorală. Aerul ei reconstitutiv-realist, somptuoșitatea excesiv boierească a decorului din primul act nu atinge nivelul necesar de expresivitate, căci lipsesc indicațiile acelei atmosfere kitsch care nu poate lipsi din casa unor parveniți.

Opțiunea pentru această distribuție pare că are la bază mai mult imperative administrative (folosirea tuturor actorilor) decît imperative estetice care să ușureze receptarea mesajului satiric.

UN ALT spectacol recent a fost cel datorat regizorului Costin Dragnea Marinescu, cu o piesă de William Saroyan, *Oamenii cavernelor*. Virtuțile textului, destul de tezig de altfel în mesajul său implicit, expresie a unui umanitarism vag nu lipsit de farmecul naivității, oferea o partitură pentru un spectacol de atmosferă. Condiția socială a personajelor este cea a unor declassați apropiînd tematic piesa de cunoscuta dramă gorkiană, *Azilul de noapte*. Spectacolul se desfășoară în spațiul unui teatru dezafectat în așteptarea demolării, pe scenă. Nu înțelegem de ce scenograful György Szakács a ținut să construiască o scenă

în scenă atunci cînd prin cîteva indicații putea să folosească spațiul dat, marcînd aerul de prăbușire adecvat. Distribuția folosește deopotrivă actori mai vechi ai teatrului și cîteva noi veniți în stagioni anterioare, aceștia plasați în roluri secundare (Petru Dondoș — tot atît de artificial și stereotip ca și în rolul precedent, declamatoriu; Ion Rîțiu și Vlad Rădescu, ultimul făcînd și rolul ursului Garky, îmbrăcat într-o blană călduroasă; roluri episodice rezolvate fără ostentație, adecvat). Mihai Gingulescu, după cîte știm singurul actor rămas din trupa care a înființat secția română acum mai bine de un deceniu, este, în rolul Ducelui, un actor matur, în plină evoluție, pe care îl urmărim de 13 ani cu multă încredere. Ori de cîte ori a lucrat în compania unui regizor cu un program limpede a știut să răspundă adecvat solicitărilor acestuia. Marinela Popescu (în rolul Fetei) exagerează puțin comportamentul sperios al personajului, construind altfel credibil și cu finețe. Vasile Vasiliu, un actor comic rutinat, tentat în alte roluri să obțină e-

fecte ieftine intru captarea bunăvoinței spectatorului, este acum reținut dar, paradoxal, rămîne exterior tocmai în fața mentalului de partitură în care se evită existența sa de clown, unde în mod normal ar fi trebuit să-și desfășoare toată fantezia. O prezență într-un rol mult mai interesant și o grație cam ostentativă în rolul Reginei tinere ne oferă Maria Dumitrașcu.

Formula regizorală pare să fie aceea a supunerii la text, ceea ce desigur nu e rău, cu condiția să se coordoneze cu o multă eficiență artistică funcționarea ansamblului, lucru care nu se realizează decît pe alocuri. Atmosfera de soliditate umană, sentimentul alienării și sînt rănă salvatoare dar echivocă nu au, tensitatea, forța de convingere necesare. Mecanismul spectacolului are o funcționare cu „rateuri”. După un spectacol anterior, cu piesa dramaturgului debutant Dan Rebreanu, nici acela prea convins, spectacolul cu *Oamenii cavernelor* ne lasă încă în așteptarea unei implin-

Dan Culcei

Leopoldina Bălănuță, Mitică Popescu, Carmen Galin — interpreții dramei ibseniene, „Rața sălbatică”.

Radio
Televiziune

Inițiative laudabile

● Cultivarea limbii. De mai mulți ani, o televiziune precum *Mult e dulce...* are ca principal obiectiv un aspect astăzi de stringentă actualitate: cultivarea limbii, ofensiva împotriva vorbirii incorecte, comentarea, apoi, a problemelor de specialitate care se bucură de un interes mai larg. În acest sens, secțiunile ale emisiunii ca *Frumuseți ale limbii în folclor* sau *Cele mai frumoase poezii* beneficiază de o interpretare convingătoare prin mijloacele specifice ale micului ecran, ce poate, cu ajutorul aparatului de filmat, să îmbrace demonstrația lingvistică în hainele dintre cele mai atrac-

tive. Poezii de Blaga, Arghezi, Jebeleanu, Marin Sorescu, pagini din Mateiu Caragiale în lectura unor mari actori devin astfel prin ele însele model de artă a cuvîntului, influențînd constința ascultătorilor. Mai direct, anchetele lingvistice realizate cu „subiecți” reali pe marginea unor construcții, cuvinte, termeni tehnici, neologisme cu forme fluctuante în vorbire și scrierea curentă reușesc a impune forma corectă nu prin definiții și explicații docte, ci prin forța totdeauna de netăgăduit a exemplului. Rolul emisiunii este dintre cele mai importante și de aceea programarea ei săptămînală, fără pauze

de transmisie, precum cea înregistrată în primele luni ale acestui an, ni se pare de domeniul evidentei. În continua programelor școlare, paralel cu alte căi și mijloace ce urmăresc același deziderat, *Mult e dulce* este o bună emisiune formativă, vizînd extinderea și explicarea vorbirii corecte a limbii române. În ultima sa ediție (redactor Elena Iancu, invitat prof. Vasile Nițulescu) ea a fost întregime dedicată *Limbii române și continuității* și *continuității limbii române*. Aprecînd alegerea temei și prin care televiziunea înțelege a o sluji prin înregistrarea pe peliculă a unei lecții recapitulative la Liceul „Ion Creangă” singurul liceu cu program clasic din București. Argumente în favoarea tînărității limbii române, continuității ei pe teritoriul țării au fost rostite cu vigoasă competență de tineri de 17 ani ce demonștră că se mișcă cu ușurință pe mînsiunea mai multor secole de cultură, că întreține o dezbateră pot sustine dizertații științifice impresionante. Fiecare emisiune pentru că feliicitările trebuie aduse în primul rînd tinerilor ei protagoniști,

Cazul „Papillon“

CURIOS cum realitatea știe uneori să combine lucrurile cele mai fioroase cu cele mai caraghioase. Acesta fu cazul Papillon. Cartea lui Henri Charrière este cel mai uimitor „best-seller“: 17 milioane de exemplare vândute! De ce această izbîndă? Două lucruri sînt azi la modă, în țările capitaliste, două spectacole succes garantat: bătăile monstruoase și scenele pornografice. Ei bine, în Papillon nu există nici bătăi, nici pornografie. Desigur, există violență, dar sub forma neinteresantă a cruzimii, a plăcerii să veada oameni torturați, supuși la suferințe fizice insuportabile. Este un gen de violență monoton, sărac în peripeții. Căcișul Papillon vrea să evadeze, e aspru pedepsit groaznic, totuși el mai înfruntă o dată, și mereu dă greș, pînă ce, în cele din urmă, reușește. Nici stratagemele de evadare nu sînt ingenioase, nici tehnica de fugă nu e inteligentă. De altfel, nici planurile lui nu sînt interesante; ei aparțin scursei societății, ucigași și tîlhari de mare subumană speță, lepădături omenești cu siguranță incurabile. Acolo, la Cayenne, Papillon găsește numai „colegi“. Henri Charrière, mort acum cîțiva ani și miliardar, avusese două superiorități asupra celor de pușcărie: o mai mare putere de rezistență fizică (mai ales nervoasă) și o mai obținută încăpăținare în ideea de a evada, adică în fond o mai mare permeabilitate la experiență, la descoperirile eșecuri ale tuturor tentativelor. Celebritatea comercială a cărții a produs un fel de delir artistico-cultural la actualii noștri de bulevard, urmat, în cazul nostru, de o amară decepție.

În această deziluzie, această păcăleală a fost partea cea mai comică. Partea serioasă e că decepția nu era justificată! Filmul e realmente bun. El a știut să păcălească artistică. Realizatorii (scenariștii Dalton Trumbo și Benzo Temple jr, regizorul Franklin J. Saffner) și-au dat seama că subiectul e tragic; că e vorba aci de un film de 2 ore jumătate pur documentar, autentic și cu valoare de pură informație sociologică. Și atunci, cineștii amenințau să încercăm (și reușim) să dea filmului substanță dramatică, factură este-etică. În acest scop, au accentuat în scenariu lor ceva care exista în carte. Ceva important, pe cineva important. Un personaj mult mai interesant decît însuși personajul Papillon, superior acestuia chiar în interpretare actoricească. Dustin Hoffman are un rol mai impresionant decît Steve McQueen, și se arată, în această poveste, un actor mai inventiv decît cel al său. El face din poveste o dramă psihologică, cu viraje sufletești, cu mutații de atitudine. Desigur, el încapăținare de a evada e un fapt biologic, dar de o neinteresantă și sărăcățică speță. Acolo, la Cayenne, numai un om cu duhul își putea închipui că poate evada. Dacă, în ciuda eșecurilor repetate, Charrière a perseverat, asta ținea nu de o voință morală, ci de o fiziologie monstruos solidă, performanță pur biologică, de

aceeași valoare cu a omului cu trei picioare sau a femeii cu două capete. Veți zice poate că lupta contra imposibilității e ceva sublim; că donchișotismul e ceva nobil. Și veți avea perfectă dreptate. „Impossible n'est pas français“ spunea acel corsican numit Bonaparte. Sfidarea ansamblului, negarea imposibilității sînt virtuți, atunci cînd obiectul e un țel înalt, o binefacere adusă omenirii. Dar care era scopul sublim al lui Papillon-Charrière? Se credea nevinovat de acuzația de a fi omorîț? Nu, el nu voia ca dreptate să i se facă, ci doar să scape de acolo și să poată, ca și înainte, să „se învîrtească“, așa cum se obișnuia în lumea

Papillon, dar care se puteau întîmpla la Cayenne, des, curent, normal. Mă gîndesc la prezența în acele temnițe a unor falsificatori de monedă, membri ai pегrei gangstero-politice din societățile foarte civilizate.

În ordinea umoristică, în ordinea acelei maladii pe care am numit-o „ifosatică“, un as al fandoselii intelectuale, un as al cronicii cinematografice franceze, Michel Grisola, scrie despre filmul Papillon așa: „naivitatea lui se bălăcește în ridicol, de un constant înțîmțit“ (adică lipsă de interes, cuvînt inventat de d-sa). Apoi adaugă despre rolul lui Dustin Hoffman că „este jucat execrabil; niciodată acest

Steve McQueen, protagonistul filmului Papillon

lui interlopă. Acest Charrière are îndrăzneala să se compare cu Dreyfus!

Pentru toate aceste motive, personajul interpretat de McQueen nu e interesant; în schimb cel întrupat de Dustin Hoffman e pasionant, original, complex, tulburător. Veți spune poate că personajul e fals. Că asemenea oameni „subțiri“ din clasele „de sus“ nu frecventau închisorile de la Cayenne. Da —, cu o singură excepție. Singura crimă care nu era omor și totuși făcea pe condamnat pasibil de Cayenne, era falsificarea de monedă. Personajul lui Dustin Hoffman era un milionar și vestit falsificator de bani. Asta deodată colorează întreaga poveste cu alt fel de nuanțe legate de mecanica societății capitaliste.

Aș spune că mi-e egal dacă din poveste lipsesc fapte privitoare la biografia pușcăriașului Charrière. Dar apreciez prezența, în istoria aceasta, a unor fapte care nu-s cuprinse în trecutul lui

actor n-a fost așa de prost în strîmbăturile lui mazochiste și în suferințele sale „newyorkeze“ (subliniat de cronicar în semn de ironie). Cit despre McQueen, zice numai atât: „Ochii lui McQueen sînt asortați cu oceanul“.

Pe ce se bazează eminentul critic în severele sale judecăți din „Cinéma 76“, nr. 185, p. 154. Pe exact nimic. După ce a spus că filmul e tot neinteresant, să schimbe bordul ambarcației și să spună că autorul e „extrem de sintetic“ (adică nu numai așa, nițelus sintetic) și că (citez) „la nivelul fiecărei secvențe, primează claritatea, justețea, stăpînirea elementelor“. Autorul lui Papillon, mai zice colegul nostru francez, este „rînd pe rînd pudic și eliptic“. Interesant...

Este, desigur, un mod foarte hipermetrop de a vorbi (hiper = foarte; metrop = metropolă, adică șef, primat, deasupra tuturor)!

D.I. Suchianu

Flash-back

Cu materialul clientului

● CUM se înfîlțeste un meseriaș cu o melodramă? Merită să rămînem în sala în care se ride și se plînge, a Cinematocii, și, lăsînd la o parte speranțele pe care ni le-a dat titlul, să studiem științific problema.

Întîi datele ei. Mervyn Le Roy este într-adevăr un meseriaș; el a învățat filmul, nu l-a dominat prin talent; a urcat răbdător treptele profesiei, fiind întîi ucenic, călă, devenind apoi meșter și chiar patron; a fost, cu alte cuvinte, operator, scenarist, apoi regizor, actor și în cele din urmă producător.

Filmul la care am nimerit în această duminică dimineață se numește Recolta la întîmplare (o slăbiciune a programei din str. 13 Decembrie!) și a fost fabricat de Le Roy pe la mijlocul carierei sale, adică în 1942. Ce-l apropia oare de acest proiect? Bineînțeles un subiect la modă în perioada interbelică și mai ales după, în timpul războiului al doilea. Ascultați în câteva cuvinte: un militar face un șoc nervos în tranșee și își pierde memoria, adică trecutul. El este perfect normal cîtă vreme nu i se cere să știe ce făcuse pînă la intrarea în această viață a doua Iubește deci, se căsătorește, începe să se afirme... Cînd... un accident de mașină îl reintroduce în viața inițială, constringîndu-l în schimb să uite total ce făptuise în cei cîțiva ani de viață secundă.

Pînă aici meșterul Le Roy a expus totul cu sobrietate și chiar cu o anume sfișiere existențială. Dar lipsa de conștiință artistică era inevitabil să se răzbune.

În acest punct, care era ultima limită între adevăr și senzational, cînd trebuia optat pentru una din cele trei-patru (puteau fi și mai multe) modalități de rezolvare a tramei, rețeta a învins elanurile artei. Cu aceeași stăpînire a meseriei cu care a operat pînă acum, Le Roy a virat brusc și comod spre melodramă. Eroul său se pomenește, exact în ziua cînd revenea la identitatea dinții — ghiciți ce? — moștenitorul unei averi fabuloase, iar iubita săracă din timpul uitării de sine îl urmează, îi devine secretară, apoi soție, fără să-i reamintească măcar de căsnicia lor anterioară! Și pentru a ne spune aceste lucruri, regizorul mai are nevoie de încă o oră și jumătate de peliculă.

Cer scuze cititorului pentru divulgările de subiect, dar, cu sau fără ele, filmul nu merită să fie văzut decît tot cu maximă detașare: pentru a surprinde momentul unde meseriașul (fie el și excelent) se trădează părăsind terenul artei. Acestui moment eu i-aș spune: punctul de unde începe lucrul cu materialul clientului...

Romulus Rusan

ții, cercetătorii și meserii de mine, lor solii care i-a format. Continuarea unor astfel de discuții deschise este absolut necesară.

Orele serii. Ca și programul dimineaței (între 6 și 8), Orele (zilnic între 18 și 20) constituie o emisiune tip complex reunind creații, note, comentarii, muzică, interviuri, din actualitatea informațională, transmisiuni etc. Munca redactorilor este și aici exemplară. Senzația comentariilor pe viu asigurată în condiții, toate rurile emisiunii tinînd una și fiind orientate în funcție de psihologia preocupărilor ascultătorilor de la această oră. Într-o adevărată oră de care merită a o numi încă o dată. Ca și programul dimineaței, Orele serii este o emisiune radiofonică de tip seral, îmbinînd cu grație pe care publicul apreciază și pe care s-a obișnuit a le primi prin mijlocul colectiv ce este prompt, ingenios, cu talent.

Căsuța poștală 1200. Într-o oră tele-căsuța nr. 1200 conține o bogată colecție de

răspunsuri prin care spectatorii au răspuns amabil și angajantei invitații a redacției emisiunilor pentru tineret de a-și expune punctul de vedere asupra spectacolului de teatru-dezbateri Serisori pentru doi adolescenți (scenariu de Tudor Neagoiță, regia artistică Eugen Tudoran, reporter TV. Anca Fusariu). Pornind de la un fapt real pe care redactorii nu ni l-au prezentat sub lumina rece a Reflectorului, ci sub aceea mai blîndă a scenariului literar interpretat de actori, Serisori pentru doi adolescenți înfățișează o incitantă situație ce va determina nu mai puțin incitante comentarii, sugestii și încercări de soluționare. Toate, desigur, instructive pentru protagoniștii reali (a căror „soluție“ reală ne-ar interesa a o cunoaște) sau pentru cei ce traversează o similară criză de tinerete. Toate însă sigur valabile ca factor de activare a publicului, invitat să-și asume responsabilitatea de creator și „judecător“. Așteptăm cu interes rezultatele acestui special sondaj de opinie.

Ioana Mălin

Secvența

● E CALD, e sufocant, iar simbătă „Virtelele peliculei“ a lăsat loc tenisului, deoarece — oricum am lua-o — sportul are mai mulți tenisofili decît caranfilii are minunata emisiune cinematografică de simbătă după amiază... E cald, și buna „Cinematecă“ se pregătește să intre și ea în vacanță, dar nu o face oricum, ci spălîndu-și parca, în numai cîteva săptămîni, toate „păcatele“ mai mari sau mai mici din timpul stagiunii, căci tată ce programează: „Canalul“, „Cenușă și diamant“, „Trăiască republica“, „Psalmul roșu“, „Mama“, „Urmasul lui Gingis Han“, „Sfîrșitul Sankt-Peterburgului“, „Cele 400 de lovături“, „Nouă zile dintr-un an“, „Noaptea Cabiriei“, „Ghepardul“, „Aventura“, „Noaptea“, „Eclipsa“... Mă bucură foarte mult (și, bănuiesc, nu numai pe mine), pentru că întotdeauna am crezut că nu există, nu trebuie să facem nici o legătură între programarea (sau neprogramarea) unei capodopere și temperatura, cădura mare de afară, chiar dacă invers, adică între „Căldură mare“ și capodoperă, legătura e necesară...

A. Be.

Telecinema

● Au dansat pe sub apă. Au dansat pe sub apă. Au dansat pe jeturi de apă. Nu li s-a părut suficient. Au dansat cu o mătură în loc de om. Mătura a dansat cu omul, ca un om. Au dansat cu un cuier, în loc de o femeie. Cuierul a dansat ca o femeie grațioasă. Femei grațioase au dansat cu bărbații urîți. Bărbații urîți au devenit, prin dans, sublimi. Au dansat dîndu-și pumni în cap. Pumnii în cap au devenit pași de dans. Pașii de dans au devenit cîntece. Step-ul — o melodie. Li s-a părut prea puțin și step-ul. Au luat step-ul și l-au adus pe stradă. Au dansat printre autobuze, au bătut step pe capote de mașini, în muzee arheologice, printre mamuți și dinosauri, printre schelete și crucișătoare. Nu li s-a părut de ajuns. Au început să danseze în ploaie. Au bătut step printre întemperi. Dacă au dansat cu găleata, era

logic și arheologic să danseze și în ploaie cu găleata. Au bătut step printre băltoace. Au dansat în băltoace. Băltoacele au devenit suprafețe de dans. Băltoacele au căpătat ritm. Băltoacele au fost puse pe muzică. Băltoaca a devenit o gură de rai, odată cu gurile de canal. Nimic din ceea ce a fost considerat, de la începutul lumii, ca prozaic, inert, inestetic — un cuier, o mătură, o băltoacă, un burlan — nu a rămas sub pașii lor, prozaic, inert și inestetic. Dansul lor a transfigurat lumea obiectelor. Obiectele au devenit subiecte. Ce se putea face mai mult? Nu li s-a părut suficient să dansezi cu un cuier.

Au început să danseze pe acoperișuri. De pe acoperișuri au coborît frumos în cuiburi de păsări și păsărele. Au dansat cu păsările pe pasarele. N-a fost de ajuns. Atunci au început să se urce pe pe-

Imponderabili

reți. S-au urcat pe tavan și-au bătut step pe tavan, cu capul în jos, cu picioarele în sus. Step-ul a premers cosmonautica. Dansul lor a premers studiul imponderabilității. Arta lor a fost o revoluție, probabil neștiințifică, dar revoluție. Lor, înaintea tuturor, nu le-a mai ajuns pămîntul. Într-un suprem elan, au trecut prin pereți. Au spart pereții camerelor, dansînd. Nu numai că n-au murit, dar după ce-au spart pereții, după ce-au căzut în neant, s-au dat un tipăt vesel și s-au întins pe covor, leșinați. După care iar au început să strige, să dansăm! să dansăm! să dansăm!

Fred Astaire susține că Gene Kelly a inteșit tot ce trebuia inteșit din comedia muzicală. Adică, ce? Nu sînt atît de zăpăciți ca să pot orice problemă pînă la ultimele consecințe, din podea în tavan.

Radu Cosașu

Plastică

Galerii

Ilie Ardeleanu

● PICTOR INDRAGOSTIT DE NATURĂ, de frumusețile ei perene, aceleași dar mereu altele în necontenita metamorfoză a ciclului anotimpurilor. Ilie Ardeleanu expune (la Galeria „Amfora” între 24 VI — 12 VII) mai ales peisaje închinate lumii vegetale, în care urmărește să surprindă miracolul cromatic al luminii tremurătoare, poetizând priveliști silvestre, parcuri romantice, vechi ulițe cu vestigii patriarhale, în care construcții pitorești, purtând patina vremii, dialoghează expresiv cu felurile ipostaze ale prezenței umane. Evantaiul preocupărilor sale în această direcție se extinde și asupra peisajelor industriale, cu dantăria lor metalică, de o impresionantă monumentalitate, ca și asupra marinelor, cu atmosfera lor specifică. Este atras de asemenea de forfota caleidoscopică a unor pietre, în care accentele vii de culoare, puse cu vervă, sugerează necontenita mișcare a siluțelor. Altădată, folosind tehnica monofonului, în care intră în joc și elemente neprevăzute, uneori pline de farmec, artistul obține interesante imagini care-i dezvăluie lirismul în fața motivelor investigate. Lirism ce se face simțit și în tablourile sale cu flori, gen predilect în care culoarea așternută printr-o pensulație energică dobândește o sonoritate aparte, o incandescență de flăcăr: roșul, această culoare a vitalității, a bucuriei și a curajului, frecvent întâlnită în arta populară, ca simbol al dragostei de viață, ocupă un loc important în pictura lui Ilie Ardeleanu, traducând sentimentul său de incitare, emoția trăită cu fervoare în fața acestor podoabe ale pământului, care sînt florile. Le relevă mai ales somptuoșitatea, proșpețimea, carnația vi-guroasă a petalelor, care predomină în imagine. De fapt este vorba și aici de aceeași generoasă natură, ca matrice a vieții, pe care pictorul o elogiază în imagini clare, larg accesibile, străbătute de un optimism plener, propriu viziunii sale manifestată consecvent de-a lungul celor trei decenii de activitate.

Marin Mihalache

Nicolae Anghelide

PRINCIPALA calitate a fotografiilor pe care, cu talent și acuitate senzitivă, le realiza Nicolae Anghelide, este, paradoxal poate pentru condiția tehnică a gestului, dar absolut firesc sub aspectul valorii de artă, aceea de a reuși să anuleze senzația lucrului mecanic, făcut cu ajutorul unei tehnici ce se poate însuși, de bine, de rău, de către noi toți.

Efectul fotografic în sine aparține, fără îndoială, aparatului, obiectivelor și trucurilor de dezvoltare sau copiere. Efectul estetic, arta deci, în varianta sa încă prea frecvent contestată, în ciuda evidenței, aparține ochiului, modului în care această umană „cameră obscură” selectează și combină lucruri aparent banale în definiția lor stare materială. Sensibilitate retiniană, desigur, dar și multă inteligență, iar mai presus de ele o certă propensiune către zona poeziei imaginilor. Poate aceasta să fie explicația pentru aerul ușor fantasmatic, suprarealist, ce se degajă din lucrările expuse la „Sala Informația”, amestec de lucru concret cu proiecții în spații și situații fabuloase, capabile să ridice la tensiunea emoțiilor estetice realitatea cea mai comună în simpla sa existență solitară.

Nicolae Anghelide, inginer de felul său, a fost fără îndoială un artist. A fost, pentru că expoziția constituie un gest postum de restituire, prin care lucrările sale se alătură patrimoniului datorat solidelor talente fotografice din țara noastră, printre cele remarcându-se și cel ce a știut să descopere și să fixeze în alb-negru poezia ascunsă a vieții.

V. CARAMAN

Anuala de pictură și sculptură

GEORGE APOSTU: Pescar

(Din Expoziția anuală de pictură și sculptură, Sala Dalles, 1976)

A FIRMINDU-ȘI încă o dată calitatea de sumă a preocupărilor artistice dintr-un anumit moment prin însăși semnificația sa de eveniment periodic, Expoziția anuală de pictură și sculptură — 1976 prezintă același caracter variat și complex, reflectând realitatea dinamică a creației românești contemporane. Oricît de convingși am fi de necesitatea expunerilor cu tematică precizată, ca și de aceea a manifestărilor colective cu caracter festiv, nu putem să nu recunoaștem utilitatea acestui gen de prezentare-mozaic, prilej anual de a compara atitudini, stiluri, personalități și mai ales de a descoperi în și prin obiectiva diversitate existența unor concepții specifice, a unor structuri proprii spiritului culturii noastre.

Important ni se pare faptul că, în condițiile unei totale libertăți în alegerea temelor, subiectelor, manierelor și formulelor expresive, presupusă de profilul particular al acestor „Anuale”, senzația generală este aceea a existenței unei conștiințe umane și sociale decise, în virtutea căreia se poate vorbi despre calitatea angajată, militantă, a lucrărilor expuse. Nu poate fi vorba în acest caz despre cea omoștenită presupusă de enunțarea unei premise teoretice unice, dar mesajul conținut și valoarea intrinsecă a gestului creator ne relevă o responsabilitate prin care se poate descifra apartenența tuturor artiștilor la un cîmp ideologic precizat, aparținându-ne în datele sale specifice. Această pozitivă amprentă generală, evidentă chiar și la o sumară parcurgere, este susținută și subliniată prin incontestabile calități estetice și profesionale.

Trebuie să remarcăm și să acceptăm faptul că Anuala 1976 prezintă o cotă valorică generală ridicată, că există cu adevărat multe lucrări bune, de o solidă concepție artistică, variate ca stil, reprezentative pentru autorii lor, dar și pentru creația românească în ansamblu. Aparent

apodictică în această formulare, afirmația se susține prin argument imagistic obiectiv, implicind accente și nuanțări inerente oricărei manifestări ce intenționează investigația preocupărilor pe orizontala lor. Reflectînd sondaje subiective, de atelier, dar și cea doză de implicare socială prin care artistul își definește propria condiție, materializîndu-și șansa de a se impune epocii sale și posterității, expoziția ne propune numeroase teme de discuție, necesitînd o compartimentare pe genuri.

PREZENTĂ în edițiile anterioare la un nivel calitativ omogen, subliniat de „virturi” nu totdeauna numeroase, sculptura confirmă în acest an realitatea saltului spectaculos operat pe ansamblu în ultimii ani datorită apariției unor nume tinere, astfel încît, cu inevitabile excepții, se poate vorbi despre o revelație pe acest plan. Trebuie să subliniem de la început faptul că, dincolo de obiectivele fluctuante calitative sau de prezența mai timidă a unor artiști, sculptura atestă un solid profesionalism datorită căruia, chiar dacă nu toate piesele excelează — lucru de altfel firesc — nu roboară toți sub o anumită cotă, refuzînd astfel mediocritatea. Pozitiv și semnificativ ni se pare, de asemenea, faptul că în această artă s-a cristalizat o concepție clară și fermă despre funcțiile sale sociale și ambientale, consecința descifrîndu-se într-o viziune monumentală de bună calitate, expresivă, elocvent ilustrată în expunere. Ar fi suficient să luăm în discuție, pornind de la această premisă, lucrările unor artiști ce reprezintă certitudinile sculpturii noastre contemporane, pentru a configura cu destulă exactitate caracterul de artă angajată și pe cel de valoare culturală reprezentativă pentru spațiul și timpul nostru.

Există în expunere multe propuneri de compoziții și portrete ce se integrează fi-

resc și decise ideii de epopee națională așa cum trebuie această înțelesă în toată nuanțata ei realitate. Iar dacă artiștii Paul Vasilescu, expunînd un „Mircea cel Bătrîn” sugestiv, Anton Eberwein și Horia Flămîndu, prezenți cu cîteva „Avram Iancu” inspirat, Constantin Popovici și Dan Covătaru atrași de figura lui „Tudor Vladimirescu”, abordează istoria din perspectiva figurilor de luptător alții ca Ion Irimescu, autor al unui „Să dovedeau” remarcabil, Mircea Ștefănescu prezent cu un „George Călinescu” expresiv, Iulia Oniță cu un „Coresi” auster, D. Juravlea propunînd un „Ion Andreescu” romantic, D. Pasima sau Octavian Olariu atrag atenția asupra cărturarului sau artistului ce a contribuit la definirea ființei noastre naționale. De altfel portretul mai propune cîteva reușite, chiar din referirea la personalitatea umană nu conține valorile eposului, iar Vasile Godez cu „Anca”, Liviu Russu cu „Arlecinelul” său expresionist, Geta Caragiu, Adrian Popovici al cărui „Sculotor” se ține din context, ca și Alex. Marchis, T. Moldovan, Ion Deac, Ion Constantin com-pletează pe un plan liric o direcție ferată și demnă de a fi relevată.

Probabil că prezența cea mai pregnantă, nu numai prin valoarea intrinsecă a lucrărilor, ci și prin demonstrația de forță, autenticitate și disponibilități profesionale este aceea a lui George Apostu, cărui „Pescar” cioplit în lemn constituie un exemplu de expresivitate, după cum „Sportiva”, tratată într-o manieră groasă, arhaizantă ne oferă o altă perspectivă asupra artei acestui sculptor deosebit. În pe aceeași poziție trebuie să reținem iucrarea lui Florin Codre, o „ecvestră” care modelatorul de formulă clasică înlănește cu cioplitorul de volume abstracte, dîndu-ne o piesă figurativă certă valoare, apoi „Odihna” lui Cristin Breazu, de o îndrăzneală a compunere planurilor ce pune în valoare subtilitatea marmorei, „Luptătorul” lui Ion Condiescu, piesă de o forță telurică, avînd valoarea unei propuneri stilistice originale și structura lui Mihai Mihai, care ne face să regretăm, încă o dată, pierderea acestui mare talent. Sculptură expresivă, în măsă în sensul presupus de rigorile școlii mai prezintă Mihai Buculei, autorul unui sugestiv „Studiu” în piatră, N. Fleissig cu un „Tors drapat”, logic aticulat, Ioana Kassargian a cărei „Lup cu apele” constituie o metaforă decorativă, Gh. Hiescu Călinești, același căutor de simboluri cu amoretă folklorică la fel ca și Laurențiu Mihai cu piesa „Permanența neamului”, Dinu Cimpea și Valentin Bostîna, cu o viziune bardică și panteistă, Nicăpetre preocupat de heraldică personală, Liana Axinte, Ma Deac, Tiberiu Bente, acesta tentat de cupunerea cubistă a volumelor, Marcel Guianu, cu aceeași fluiditate a planurilor polizate, Iorgos Iliopoulos sau Ștefan Măcevei.

Totalizînd impresii și nume, formulele concepției ne convingem de calitatea generală a expunerii și de faptul că, spre deosebire de alte ediții cînd exista multă anecdotică extra-plastică, adeseori paralizantă și retorică, „Anuala 1976” promite adevărată sculptură, autentică și specifică spiritului nostru formativ, figurativ expresivă sau sintetică sugestivă, accesibilă în datele de esență și, lucrător important, gîndită în raport cu finalitatea ei socială. Iată, deci, datele unei arte autentice, capabilă să reprezinte clima actuală a creației și modul de a răspunde la imperatiile unei epoci de intensă acțiune și transformare.

În numărul viitor — pictura.

Virgil Mocanu

Muzică

Tînăra promoție

JOI, angrenajul Radioteleviziunii s-a pus în mișcare pentru un eveniment care se petrecea de regulă mai modest, mai în familie, între pereții Conservatorului: fără abonații concertelor, fără caiete de prezentare, fără tele-recording. Producția absolvenților de la compoziție, al lor opus 1, munca și speranțele mai multor ani, au devenit un bun al concertelor. Cel mai important lor de difuzare a luat în primire promoția în bloc și, pe cheltuiala celor puși să facă educație pe calea undelor, protecțiile din paginile cu note au devenit muzică aievea. Firesc, nu? Dar oare în cîte locuri, uitîndu-ne numai la lumea cea mat-

civilizată, s-a ajuns atît de departe? Pentru asta n-au fost suficiente condițiile obiective, fiindcă în societatea noastră ele sînt intrunite de ceva mai multă vreme. Au mai trebuit și suflete. De o parte, profesorul, tenacele profesor, care să-și socotească lucrul dus la capăt abia după ce studentul lui a primit și el acces la o scenă mare. De cealaltă parte, activistul pus în fruntea treburilor muzicale ale Radioteleviziunii, cultural de vocație, care să răspundă cu bunăvoință unei nevoi majore. Fiindcă un asemenea concert e și un simbol, cu perspectiva de a deveni de aci înainte o tradiție a muzicii românești.

A fost meritată această atenție dată compozitorilor în vîrstă de 25 de ani? În bună măsură, da. Horia Rațiu (clasa lui Aurel Stroe) a dat semnele celui mai cultivat talent. Artist cu gestul mare, temperament cu deosebire energic, făcut pentru a imagina conflicte, el stăpînește cu măiestrie arta nuanțării și creează continuu evenimente demne de atenție. Un merit trebuie acordat și lui Șerban Nichifor, solistul aceluși Concert pentru violoncel, care a știut să răspundă cu tonul lui mare și suplu cerinței moderne de virtuozitate. Și Lucian Vlădescu (clasa lui Dan Constantinescu) s-a arătat un talent excelent pregătit. Liric, discret, subtil, calcă încă pe drumuri umblate în expresionism, să spunem ale primelor creații de Anton Webern. Dar scriitura lui eficientă din cantata Lumina mea (versuri de Nicolae Coman) se ține continuu pe zările poeziei. Mai puțin des-

lușite, Concertele pentru violă de Cos Pușcoiu (clasa A. Stroe) și pentru violă de Horia Surianu. Talent și meșteșug ar fi în ambele cazuri, de e să amintim doar întoarcerile insolite pe același material ale primului și reușitele stăruirii pe sunete lungi la cel de-al doilea. Poate numai momentul e ingrat, amîbii ca să renunțe la prea frumoasele veșmîș pregătite împreună cu maestrul lor, și încă nu și-au croit bine alte costume care să le convină. Tipul de romantism neonaiv, cel pe care îl profesază aceluși Concertul de violă, greu ar putea fi lăsat ca un nonconformism, cîtă vreme s-a deja niște ani de cînd primele locuri bancă au fost deja ocupate aici de merțul pop.

În fine, o excelentă școală (clasa de compoziție a lui Tiberiu Olah) au atîtă Invențiunile pentru orchestră, Ileana Rîdzik, studiu îndeplinit cu o simfonie și farmec feminin, urmărind simpatia dintre timbrurile instrumentale ale a murilor, clopotelor, coardelor și perției. Sigur că am prețuit interpretarea insuficientă dată pieselor de Orchestra simfonică a Radioteleviziunii și de Conservatorului „Ciprian Porumbescu” (dirijor — Armand Ghedoianu) conduse de Petre Bocotan și mai cu seamă stimat grija de a programa tot atîtea repetiții și de a onora cu aceeași atenție acest eveniment ca orice concert important al Radioteleviziunii.

Radu Star

ODOBESCU

ÎN MOMENTUL în care conflictul ruso-turc se ascute la maximum și popoarele din Balcani încep să lupte energic pentru scuturarea jugului otoman, când se pune în mod acut și problema intrării țării noastre în acțiune, pentru a-și dobândi neamul, Al. Odobescu se numără printre cei mai vajnici propagatori ai participării imediate a României la lupta armată, văzând în aceasta prilejul de a se arăta ca un patriot de neputență de veacuri spre a ne cuceri libertatea națională. Cu patos patriotic, în convingerile sale, Al. Odobescu pleda pentru drepturile noastre istorice, a adresat contemporanilor săi plângătoare îndemnuri pentru o atitudine activă, plină de curaj și încredere, îndemându-i la luptă.

Îndemnurile sale le-a lansat mai întâi în suita de articole polemice **O cură politică**, publicată în ziarul „Românul” între 10 și 17 februarie 1877. Una din articolele imprumuta titlul de la broșura a lui Ion Ghica, tipărită, dar anonimă, în ianuarie 1877. Ion Ghica formula opinia că România trebuia să rămână neutră, pentru a nu transforma teritoriul țării într-un teatru de război al conflictului ruso-turc. Al. Odobescu, într-adevăr, neutralitatea, nu o considera, cum observă Vasile Măgarescu, că „aspirațiile românilor către independență erau legitime”. Ion Ghica era de părere să ne sacrificăm pentru una sau alta dintre părțile beligerente, însă credea cu sinceritate în cauza neamului nostru național. Ulterior, după ce ostirea română se acoperise de glorie, scria admirativ, într-o scrisoră referitoare la Grigore Alexandrescu: „De ce n-a voit soarta să poată să-l învingă și el pe români urcând cu vialele în gloanțe și mitralie dealul Griviței, înfigând în creștet gloriosul lor steag, și pe viteazul și fiorosul Osman-pașă închinând sabia unui tânăr colonel român”.

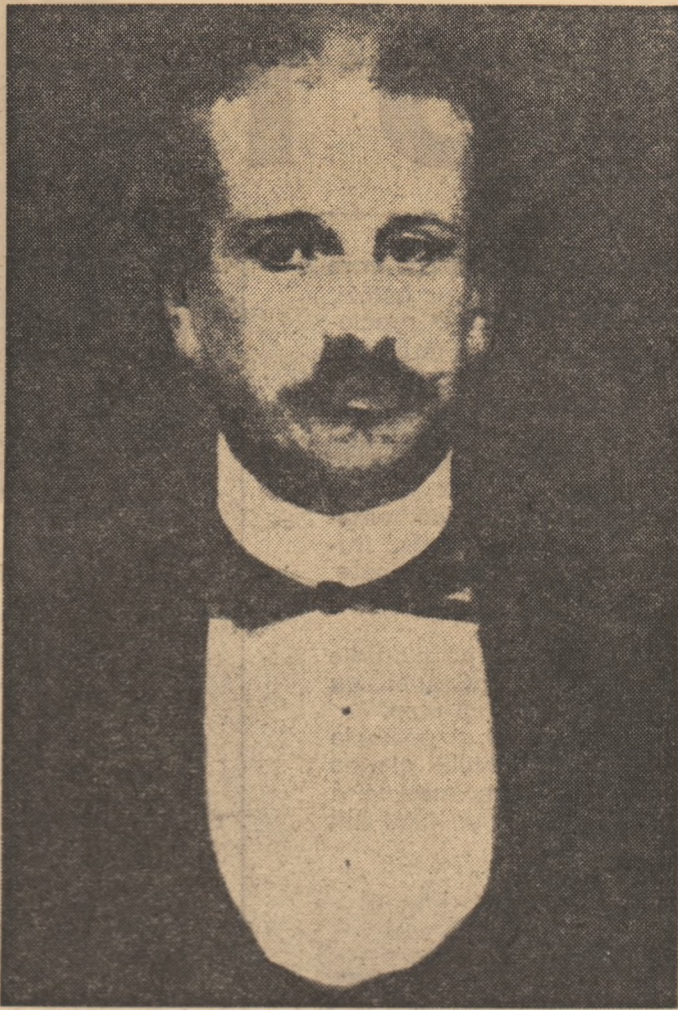
Punctul de vedere al lui Ion Ghica, favorabil la neutralitatea țării noastre, nu era acceptat de Al. Odobescu. În suita sa de articole polemice respingea categoric ideea pasivității, a retragerii noastre din fața datoriei de a apăra pământul și libertatea patriei. Din moment ce poporul român, conștient de Al. Odobescu, are o clară și neîntărită conștiință națională, el poate să lupte pentru păstrarea libertății sale, pentru a-și aparține lui înșiși, liber și independent: „După cum poporul nostru de a vedea lucrurile, un popor care, după un jug secular, a recuștigat conștiința sa națională, acela este de sineși bine inspirat; el se luminează însuși asupra adevăratelor sale interese; el este în stare a se apăra și însuși”.

Încă înainte de proclamarea oficială a independenței de stat a României, Al. Odobescu se străduia să demonstreze că subordonarea țării noastre față de Imperiul Otoman era o moștenire urâtă din trecut, de care trebuia să ne scutăm fără teamă. În articolul **Suzeranitatea Turciei**, publicat în „Românul” din 27 aprilie 1877, scria, interogativ: „Indică-ni temerea, nici vreun folos dintr-un pact nu mai pot legitima vechile rețineri, păstra-se vor ele în etern, fără nici o logică politică, fără de nici un efect practic, decât acela de a fi un val necontenit expus la insulte și la umiliri, din partea răuvoitorului său suzeran?” Conducându-se de o concepție activă, având deplină încredere în forțele noastre, Al. Odobescu aprecia, pe lângă dreptate, că ar fi fost o greșală să ne folosim de aceste forțe nu erau dirijate spre un scop major, spre năzuirea de veacuri a independenței și suveranității naționale: „Îndată ce un popor simte că este în stare, chiar cu sacrificii din partea sa, să trăiască într-o poziție mai înaltă decât cea în care a fost ținut neputințele trecutului, el este capabil dacă nu face însuși un pas înainte”. În concluzie, scriitorul adresa un îndemn de a urma calea proslăvită națională, mai ales în împrejurările din acel timp, când întreaga națiune română era gata să-și dezlănțuie energiile în această direcție: „Proslăvită și legea conducătoare a națiunilor și celei române, pornită pe calea libertății, nu-i este iertat a sta mult pe loc și a caui de vultur își simte pene ascute la aripi”.

ÎN ARTICOLELE publicate în perioada premergătoare proclamării independenței naționale, Al. Odobescu a dus o adevărată campanie pentru a argumenta necesitatea de a lupta pentru libertatea noastră armată în fața dărilor de libertate patriei. În articolul **Ce ne este acum mai profitabil?**

„...un popor care, după un jug secular, a recuștigat conștiința sa națională, acela este de sineși bine inspirat; el se luminează însuși asupra adevăratelor sale interese; el este în stare a se apăra și însuși”

AL. ODOBESCU

portret de G. Mirea

apărut în „Românul” din 29 aprilie 1877, își întemeia chemarea la luptă pe datoria de a perpetua gloria și bărbăția strămoșilor, de a duce mai departe jertfele lor pentru apărarea drepturilor și libertăților poporului român: „Nici patria, nici lumea nu vor avea întru ce să ne invinovătească. Deșteptați din letargia noastră de aproape doi secolii, iați-ne ajunși la vechia tradiție de bărbăție românească. Inseși puterile europene care au înlesnit, de voie, de nevoie, acum douăzeci de ani, această deșteptare, nu vor putea face altfel decât a ne proba, atunci când noi, cu energică voință și cu inimosie strămoșească, vom câștiga și vom sprijini drepturile noastre la o viață politică și mai liberă și mai dezvoltată”. Aceste drepturi legitime la o viață liberă și prosperă, arăta Al. Odobescu, trebuiau cucerite, apărate și consolidate de însuși poporul român prin propriile sale forțe: „Pe pragul pe care noi am pășit, ni se deschide o poartă mare, ce duce spre bine. Să nu șovăim cîtuși de puțin. Avem statornicia credinței că nimeni nu ne va putea scoate afară de unde vom fi intrat, în virtutea drepturilor pe care Europa ni le-a confirmat sunt cîțiva ani și pe care azi noi înșine și numai noi, le putem întări în mod nepieritor prin statornicia și bărbăția noastră”.

Al. Odobescu ripostează vehement, prin scrisul său, condamnând abuzurile Porții Otomane și îndemnându-și compatrioții să nu mai șovăie, să afirme prin faptă voința și puterea neamului românesc de a-și făuri un stat unitar, independent și suveran. În articolul **Îndemnări la independență**, publicat în „Românul” din 2—3 și 5 mai 1877, scria:

„Piară acum dintre noi inimele codace! Să lăsăm în lături potecile piezișe și, călcînd drept înainte către țelul spre care am înaintat treptat..., să nu mai pregetăm azi când totul ne îmboldește a afirma cu vorba și cu fapta că voim și că putem să fim un stat român independent”.

Ținîndu-se de această direcție, Al. Odobescu a pregătit prin glasul tunului această știre în lume [...]

Să stăm dar cu toții astăzi la aceeași înălțime și, scuturînd de pe noi ultimele țoale ale umilinței fanariote, să ne întărim sufletele în strămoșeasca mîndrie și virtute a adevăratului neam românesc”.

Cel ce, în tinerețe, scrisese **Muncitorul român**, își exprima, și de data aceasta, convingerea că neamul român va fi cucerit tot de cei ce se aflau la temelie neamului nostru, de masele muncitoare, de țărani deveniți ostași: „Mai sunt încă milioane de români cu

opincă, pe cari azi îi vedem, cu arma la umăr, pășind apăsător către malurile Dunării, din toate infundăturile Carpaților și de pe toate șesurile românești; mai sunt acei oșteni și acei țărani români, cari n-au stat în viața lor să îndrume sofisme cu cărturarilor din Istanbul; mai sunt acei care mine, poimire, cînd vor înfrînge, ca odinioară, ordiile turcești, vor ști să proclame în gura mare și în fața tuturor, că țara lor, România, apărută cu pieptul lor, este și va rămîne pururea un stat de sineși stătător”.

Deopotrivă cu întregul nostru popor, Al. Odobescu a salutat cu emoție și entuziasm proclamarea independenței naționale, și-a exprimat nefermura sa încredere în armata română, considerînd-o capabilă să asigure demnitatea și libertatea patriei. Convingerile scriitorului le întălmim formulate în articolul **Bulevardul civilizației în Orient**, publicat în „Românul” din 19 mai 1877: „Ne-am declarat independența completă față de Turcia. Ne-am pus astfel dinainte-i pe un picior care nu ne mai permite a răbda nici umbra unei umiliri din partea-i, care ne îndatorește, în mod imperios, de a preîntîmpina chiar și amenințările ei...”

În fața inamicilor, ca și în fața amicilor, trebuie să știm a câștiga drepturile unui stat independent, arătîndu-le tuturor că simțim în noi toată acea tărie care animează pe o națiune adevărată demnă de o deplină libertate în acțiunile sale!”

ȘIMȚINDU-SE dator să continue și să dezvolte, în noile condiții istorice, idealurile revoluționare ale pașoptiștilor, Al. Odobescu și-a asumat nobila misiune de a tipări cunoscuta lucrare a lui Nicolae Bălcescu, **Istoria Românilor supt Mihai Vodă Viteazul**, rămasă în manuscris, convins fiind că, în perioada cuceririi independenței naționale, semnificațiile acestei opere erau mai mult ca oricînd de o profundă actualitate. În prefața pe care o așează în fruntea primei ediții a lucrării lui Nicolae Bălcescu, scrisă de Al. Odobescu la 16 noiembrie 1877, mesajul patriotic și național al lucrării era subliniat cu claritate, aducîndu-se totodată un pios omagiu de recunoștință marelui nostru revoluționar, a cărui neobosită luptă pentru unitatea și independența tuturor românilor începuse să rodească pe pămîntul strămoșesc: „A trebuit ca o rază din acel foc de vitejie strămoșească, care ardea cu dor inima lui Nicolae Bălcescu, să străbată însfîșit în vinele tuturor românilor, pentru ca să afle timpul priincios de a ieși la iveală patrioti-

cele pagini, scrise de peana lui, muiată și oțelită în sîngele atîtor eroi ai românilor din trecut!

Azi într-adevăr e timp ca națiunea română să audă și totodată să simtă cugetele învietoare și spornicele cuvinte ale celui nobil suflet, ale acelei întinse inteligențe românești, care odată se născu Nicolae Bălcescu! „Lucrarea lui Nicolae Bălcescu, sublinia, în încheiere, Al. Odobescu, „va aduce, în împrejurările de față, folos și întărire cugetului național al întregii români”.

Activitatea plină de dinamism patriotic pe care Al. Odobescu a desfășurat-o în perioada cuceririi independenței naționale a fost încununată de conferința **Curcanii. Luarea Rahovei de către oștirile românești la noiembrie 1877**, pe care a ținut-o la Ateneul din București, în ziua de 25 martie 1878. În același an o tipărește și în broșură, împreună cu o altă conferință, **Moșii — răscoala românilor ardeleni sub căpetenia lor Horia în iarna 1784—1785**, ținută tot la Ateneul din București, la 11 februarie 1878. Așa cum însuși a precizat în preambulul conferinței, Al. Odobescu a dorit din tot sufletul să-și împlinească „sfînta datorie ce avem cu toții de a consacra faptele și de a închina în memoria acelor viteji soldați, de orice rang, cari pe cîmpul de bătaie au murit, lăsînd urmașilor onoarea de a înscrie numele lor în anele de glorie ale poporului românesc”. Într-adevăr, prin conferința sa, scriitorul omagia pe cei ce se jertfiseră pentru neamul patriei. Totodată, ținea să demonstreze că poporul român este deopotrivă un popor înaltă virtuți, care stău oricînd chează păstrării ființei noastre naționale și libertății țării. La începutul expunerii sale exprima convingerea și totodată satisfacția că, „dacă dintr-o veridică și nemeșugită povestire va lăstări în mintea fiecăruia credința că în poporul românesc de rînd viază un simțămînt al dorințelor sale către țară și un înimos avînt de războaie la vreme de trebuință..., apoi vom fi cîștigat deocamdată atîta numai, — și băgați de seamă, domnilor, că aceasta este cea mai mare și mai spornică sămîntă de tărie națională. — vom fi cîștigat siguranța că putem trăi pe viitor cu o deplină încredere în virtuțile poporului nostru. Vom ști bine că nu dînsul va sta în nepăsare sau se va da în lături, de cite ori de acum înainte vreun pericol va amenința ținta sau drepturile țării noastre”.

Luptele armatei române pentru cucerirea Rahovei sînt evocate în pagini de vibrant lirism, cu intensă participare afectivă. „Paginile acestea — remarcă Tudor Vianu — pot sta alături de cele mai bune ale lui Bălcescu din **Istoria Românilor supt Mihai Vodă Viteazul**”. Permanent, Al. Odobescu stabilea o comunicare intimă cu auditoriul, îl invita să se transpună împreună în scenele și episoadele de luptă înfățișate, să încerce aceleași stări sufletești ca și ostașii care înfruntau cu bărbăție dușmanul. Scriitorul făcea o expunere amănunțită, dînd detalii privitoare la topografia cîmpului de luptă, la fazele atacurilor etc. Accentul era pus pe eroismul ostașilor simpli, al țărănilor, căci ei alcătuiau marea masă a armatei noastre: „Precum vedeți, domnilor, erau înimosi și veseli soldații noștri din oastea de la Dunăre; iar vitejia și voința ce purtau ei cu sine era curată firea țaranului român, căci tot, pînă la unu în această oaste erau numai țărani-dorobanți și țărani-călărași”. În spiritul adevărului, Al. Odobescu aducea o caldă închinare și brașilor ofițeri români, care au condus la biruință pe ostașii noștri, luptînd și murind împreună cu ei: „Cu asemenea fapte ne putem în adevăr mîndri, domnilor; căci nu poate fi mai lăudată purtare a șefilor unei armate, decât aceea de a cruța, pre cît onoarea permite, viața soldaților. — muncitorii ai pămîntului, — și de a-și expune pe a lor”.

Prin scrisul său, Al. Odobescu s-a numărat printre cei mai credincioși și mai entuziaști slujitori ai idealului de independență și suveranitate națională.

Teodor Vărgolici

HANOI

TITLUL „Prin Vietnamul de Nord și de Sud” pe care hotărâsem să-l dau cărții mele sună anacronic astăzi, după marea biruință a poporului vietnamez: proclamarea Republicii Socialiste Vietnam. Unificarea țării, marea vis al lui Ho Și Min, este așadar realizată de facto și de jure.

Am avut norocul să vizitez Vietnamul de două ori, — înainte și după eliberarea Sudului, iar, în cea de-a doua vizită, să fiu primul gazetar român care a trecut linia de demarcație, în Sud, la numai trei săptămâni după terminarea războiului. Poate că a fost un risc, dar un risc frumos și ispititor. Am trecut printre terenuri încă ruinate, dar viața se desfășura calmă și se apropia cu pași repezi de normalizare.

Acum, la un an de la eliberare, desigur că lucrurile stau înzecit mai bine deși lupta cu tarele trecutului, cu cele morale, mai ales, mai cere încă răbdare și timp.

Inchin fragmentele de note de călătorie și poemele din „Antologia poeziei vietnameze” evenimentului glorios și istoric al oficializării unirii libere și independente a Vietnamului și eroilor care au realizat-o într-un mod atât de măreț.

ÎN PRIMUL drum spre Hanoi, frigul Siberiei nu ne puna încă mădularele la încercare. Abia în noiembrie, la reîntoarcere, aveam să facem cunoștință cu vitregiile lui. Acum o toamnă de fum plutea peste Omsk și Irkutsk în escalele noastre; de sus, aerul limpede îngăduia să vedem mările ochi vineți al lacului Baical și nisipurile roșiatice ale deșertului Gobi. Același toamnă ne-a întâmpinat și la Pekin, unde în cele 24 de ore de escală am hoinărit cu toți, prin orașul sărbătorit de soare. Abia la Na Ning, ultima escală înainte de capitala vietnameză, a venit canicula să ne hărțuie, jilavă și greu respirabilă. Ne aflam la trei grade sub tropicul Capricornului. Ne mișcam sub cerul de-un albastru spălăcit și tremurat, ca printr-o etuvă enormă, hainele ni se lipeau de trup ca unse cu gumă arabică iar pe șira spinării ne curgeau riuri de sare și foc.

Doi ingineri cehi mă priviră contrariați și livizi. Eu, care mai suportasem o asemenea căldură, cu cinci ani în urmă, la Canton, îmi sorbeam ceaiul fierbinte, singurul antidot la călaurile sufocante. Vai! nu bănuiam atunci ce canicule or să mă aștepte, peste opt ani, în drumul spre Vietnamul de Sud, la linia de demarcație și pe vatra de jăratec de la Quang Tri! Dar ne-am îmbarcat din nou, după aproape o oră de gifiire, și am aterizat la Hanoi într-un frumos amurg de toamnă, la fel de fierbinte și pe care numai rari currenți de aer veniți dinspre Fluviul Roșu îl mai înviorau puțin.

Aeroportul e modest, tipic colonial. Vicisitudinile istorice și bombardamentele recente nu au îngăduit să fie modernizat și lărgit.

În mica piață din spatele aeroportului privirea ni se oprește surprinsă pe

prima imagine etnografică a Vietnamului: un grup de fete frumoase, svelte și înalte, îmbrăcate în costume naționale și purtând în mână cite-o floare, surid prietenește spre călători. Surid și-și fac vînt cu evantaie de mătase pictată pitoresc cu păsări exotice. Par să ne spună un jovial bun venit și să ne anunțe încetarea bombardamentelor, așezarea în oraș a liniștii. Priveam costumele lor de mătase ușoară și fluentă, în culori vii și bine alese, fără nici o stridență. Cînd, în 1975, primăvara, veneam pentru a doua oară la Hanoi, buchetul de fete nu mai exista. Războiul încetase cu totul, Sudul era eliberat. Alte fete, numeroase, purtau acum, pe aeroport, în oraș, la spectacole curcubeul costumelor naționale. Ceea ce era atunci o excepție protocolară, devenise lege generală sub auspiciile liniștii creatoare.

Drumul, cu mașini, spre centrul orașului este pitoresc, flancat de mici case fragile, cele mai multe din bambus, în fața cărora se vinde ceai și citrice, piese de biciclete, simburii aromați, răcoitoare. Frizeriile sînt în aer liber, sub un simplu acoperiș care le apără de soare. Micile ateliere, la fel. Miroase a plante dulci și a condimente ușor picanțe. E o vegetație grasă, suculentă și grea ca de plumb, cu frunze mari palmate ce se mișcă în bătaia ușoară a vîntului cu lenevia urechilor de elefant.

Mașina își face vad cu anevoie prin puzderia de bicicliști de parcă întreg orașul ar fi pornit într-un imens cros ciclistic. Deasupra bicicletelor se leagă în mers armonios capete de bărbați acoperite cu căști verzi, coloniale, și de femei acoperite cu pălării de bambus largi și conice. Toți și toate pedalează în același ritm, ca pe măsurile

unui cîntec melancolizat, — nici unul n-o ia înaintea celui alt.

Seara se lasă repede de tot, după cum zorii se aprind tot așa, exploziv. Prin lumea umbrelor iluminate trecem peste un pod rînit. Este podul peste Rîul Roșu (de fapt fluviu larg și greoi, — tipic asiatic), pod pipăit zile de-a rîndul de către bombe americane. Lung de 1800 metri, el a fost mereu reînnotat cu o măiestrie pe care tradiția și ritmul războiului de escaladare au îmbogățit-o mereu. Paralel cu lucrările de restaurare, circulă pe el mașini de tot soiul, inclusiv cele de mari tonaje, iar astăzi, pe Rîul Roșu, în amonte se profilează deja silueta unui alt pod, modern și de mare capacitate, pe care anii de pace îl vor termina în timp record.

Am tras, în amîndouă rîndurile, la hotelul căruia colonialiștii îi spuneau „Metropol”. Aici era, în anii escaladării războiului, sediul unui mare sobor de ziaristi, temerari veniți să vadă tragedia la fața locului. Aici trebuie să fi locuit și prietenul meu Ilie Purcaru în zilele în care trimitea în România reportajele scrise sub bolta cutremurată de avioane. Și alți scriitori români, de toate generațiile și cu nume repute: Marin Preda, Dumitru Corbea, Dan Deșliu, D.R. Popescu, Nicolae Jianu, Pop Simion, Corneliu Leu, George Bălăiță.

Atunci, în anii escaladării, de pe acoperișul neted al hotelului, mitraliere antiaeriene vărsau foc spre cerul invadat de avioane americane. Clădirea trepidă iar locatarii din fagurii camerelor coborau rapid în adăposturi. Odată cu alarma aeriană se stîngea lumina electrică din întreg orașul și erau folosite lanterne de mină, mereu prezente pe noptiere.

În această învîlmășeală se întîmplau uneori scene tragicomice, — haz de ne-caz, cum ar spune românul. Un ziarist, zăpăcit de alarmă, și-a pus pe cap, în loc de cască metalică, abajurul lămpii și abia după încetarea alarmei și-a oț seama ce poartă pe cap. O femeie, reporteră, a căzut de pe scările adăpostului, în capul unui bărbat. Doi grășani se întrebă și astăzi cum de-au încăput într-un adăpost individual etc. Au mai rămas încă și astăzi pe la etaje și pe scări tăblițe indicatoare cu inscripția francezească „Abri” (adăpost). Ca un memento amar, ca un argument al zilelor de groază? Dar alte hoteluri noi se vor ridica în oraș, cu o biografie scutită de dezastre. Odată cu pacea definitivă, printre alte instituții va înflori și cea a turismului. Vietnamul este o țară de frumusețe rară și originală, cu destule vestigii istorice care au scăpat pustiirii războiului. Dacă amintim numai arhipelagul de la Ha Long și, iată, dăm peste un unicat al globului, despre care îmi rezerv plăcerea să povestesc aparte.

HANOI (de fapt Ha-Noi) se tălmăcește „orașul dintre ape”, el fiind durat la îmbucătura dintre Fluviul Roșu cu Son Duong (Canalul celor repezi). Orașul poartă acest nume abia din anul 1831. Vechea capitală a Vietnamului se afla la Hoa Lu de unde regele Ly Thai To a transferat-o aici, pe vatra actualului Hanoi, în 1010 și a numit-o Thang Long adică „Dragonul care zboară”. Onomastica e poetică, iar oamenii Hanoiului de astăzi o pomenesc cu dragostea cu care bucurăștenii noștri pomenesc de Cetatea lui Bucur.

Sîntem într-un oraș frumos, cu o personalitate bine marcată și cu o viață simetrică între cele trei arhitecturi: cea feudală, străveche, cea colonială franceză și cea a edificiilor socialiste.

Cum o fi arătat cetatea începutului de mileniu, e greu de închipuit. Elementul principal al construcțiilor fiind

lemnul, dese războaie și incendii înghițit toate formele primordiale. Singură cetate de lut indeseat, cum fi cea a lui Menumorut de lingă O dea românească duce la reconstituția aproximativă a unei epoci glorioase. Cetatea se cheamă Ca Lao, a fost reconstituită pentru prima oară în secolul III-lea î.e.n. de către legendarul An Duong, pe o suprafață de 5 km². Are turlele spiralate (din care turle au mai rămas trei) și are zidurile de peste 2 metri înălțime și 15 m. lărgime, deci o lățime aproape cit a Marelui Zid Chinezesc.

Dar, cu toate marile dăstrugeri timpului, citeva vestigii înstelate în rimetrul orașului și prin apropiere a parcului secolilor XI și XII atestă vechimea istoriei și culturii vietnameze.

Cea mai exemplară pentru felul etnamez de-a construi și de-a vădă frumosul în epocile revolote, rămân desigur pagoda Tay Phuong, la numai 35 km de capitală. Drumul spre pagoda străbate mici bazine cu un adevărat paradis al fructelor apoi se oprește pe o pantă abruptă, nu prea lungă dar care căldura ne face să o urcăm cu voios.

Sînt însoțit de o femeie visătoare cu nume frumos: Ai Lam (Iubesc dură), ca traducătoare în franceză și de doi tineri, Zue și Ani (ultimul demult întors de pe front) ca traductori în rusește pentru ca relatările pre regina arhitecturii vietnameze să poată fi traduse în termeni cît exacti. Și într-adevăr mindria locurilor este perfect îndreptățită. Prietenii crengile copacilor se arată mereu deslușit o construcție unică, în care sambul și minuția se articulează de inedit încît îmi vine să exclam: „Casta este Voronețul lor!”.

Specialiștii autohtoni și străini sînt tesc pagoda drept clasică pînă la pînă de referință. Văzută de aproape constat că, de fapt, ea se compune din trei etaje de clădiri dispuse ritmic în susul colinei. Înainte, pagoda se cheamă „Sun-huc”, adică „Preacîntă fericire” și a fost clădită în secolul VIII-lea e.n. De atunci a fost refăcută de trei ori, dintre care odată, cu puțin veacuri în urmă, de către dinastia Han ca pe un favorit lăcaș de reculegere închinare. Noul nume i se trage de la numele muntelui, pădurii și satului vatra cărora se află.

Monumentele originale, în număr de 76, au fost vacuate de teama bombardamentelor dar în locul lor au fost așezate copii de strictă fidelitate, executate de artizani de primă mărime. Un album cu ilustrații tratează imaginea originală. Într-un tui sunt așezate treptat, în ritmic, clădirilor, în prima încăpere troiană un Budha cu o sută de mîini și o sută de ochi, gardat în stînga de genele lui bun ai cerului care rîd (genele Ha!) și de cei răi care se ncruntă (genele lui Hi!) ca-n pogodele chineze. Într-un bazin din fața ușii de intrare este construit în așa fel încît razele soarelui reflectate în apă, să lumineze statuile dinlăuntru. Aceste subtilități orizontale de neegalată execuție nu trebuie să ne mire. La Han-Ceu, în China, am văzut construcție aparent simplă, rudimentară, ca o bornă kilometrică, cu mulețe acoperite de un material translucid, dar care răsplinea pe apele curgătoare de opt ori forma lunii de pe cer.

Într-o altă încăpere pe care, persoanaș numi-o a capodoperelor, sînt cele două statui, dispuse în două flancuri, stînga și dreapta altarului. Statuile sînt în lemnul arborelui de pițigoi, lăcuite multicolor, pleiada de staturi reprezintă 16 stări de spirit. Una reprezintă Vestitorul, cu mîinile încrucișate și ochii ridicați la cer în semn de venerație. O alta, Cugeătorul (firește

Sculpturi din pagoda Tay Phuong

ari budiste) cu unghii lungi cum altădată cărturarii chinezi. O a reprezintă Sănătatea și este robustă linii sportive. Iată-l și pe Nepă-cu burtă ghiftuită de pe care co-neglijent niște pantaloni porfirii, ucuri. Alături, un trup scheletic pe o floare de lotus, ca semn pezei, firește. Insolită este alternan-ye mistică și satiră, între hiera- fabulă. Toți cei șaisprezece eroi entanți ai unor virtuți sau vicii echile lungi ca ale sculpturilor de sula Paștelui“, ca un ecou al cul-polineziene. Să fie oare Vietnamul în răscrucele de vânturi ale unei de mare suprafață a lumii? amdată, cele mai vechi straturi in-amprente indiene. Bonzul bătrîn ne-a condus prin caleidoscopul cor-al pagodei ne-a lămurit că lun-ă excesivă a urechilor se datorea-receilor foarte grei pe care îi pur-otovietnamezii. Explicația e nai-Atunci unde sint cerceii? De ce fost măcar sugerați în urechile lor de către o artă atât de bogată gestii?

la ieșind din încăperi putem admimuseșea unicată a construcțiilor. că acoperișul bicurbat și pe trei e reprezintă stilizat hieroglifa chi-„tam“, dar cu colțurile liniilor ri-

cașă aluzie este la dragoni, ani-pașnice și blinde în formă de rep-Străvechiul popor vietnamez se a un fiu al dragonului. „Analele iale vietnameze editate de către nsie controlată de împăratul To care domnea pe vremea interven-rancezilor, încep cu dinastiile le-re, în care un rege dragon s-a în-cu o prințesă pasăre. Din ouăle ni (copiii) ar fi fost răspinși în de Sus, adică spre munți și mare, Țara de Jos, adică spre deltă și ni...“ (Paul Levy, *Le peuple viet-*, în revista „Europe“, iulie-au-1961, pag. 5).

ă această descindere legendară, ctura pagodei Tay Phuong este o a dragonilor. Țiglele de pe acope-rită solzii de dragon, iar sus de e spinările acoperișurilor, mici ni de piatră, cu cozile ridicate ca hor pisoai, se joacă în lumina soa-tropical. Numai ferestrele încăpe-păstrează o mare taină. Ele sint ase complicat, din semicercuri albe re, ducând labirintic spre un mij- e semisferă neagră. Desigur, un inițiativ pe care însoțitorii mei xplică prin dogme din care înțe- ar alternarea materiei cu spiri- trecătorului cu veșnicul.

AR DUPĂ această baie de mito- logie budistă să trecem la lucru- rile lumești, — la un „Templu al ilor“. Cred că nicăieri în lume stă un asemenea templu închinat ilor condeiului, înafară de Viet- Înainte de a-l prezenta însă, se e spus că, în Vietnam (în cazul a Hanoi) mai există o mărturie erare a frumosului transfigurat, ului artistic, e adevărat că din- ocă mult mai recentă: secolul al eca. Este vorba de templul-biju- oc Son ridicat pe o mică insulă „Lacul Săbiei restituite“ și con- n forma unei cupe de jad. Către duce o punte curbată ca spinarea g-ru stînd la pîndă (cum ar spune Pe) și care în vietnameză se nu- „The Huc“, adică „Soarele se o-

dihnește pe punte“. Or, „alături de portalul exterior al templului se înfă-șează o turlă mică în formă de condei în timp ce portalul interior e ridicat pe un fel de călimară, simbolizînd dra-gostea de stuaiu a poporului vietnamez“ (*Le Viet Nam en bref*. Editions en lan-gues étrangères, Hanoi, 1971, pag. 147).

Așa că un „Templu al literaturii“ r-dicat în anul 1070 devine început de tradiție. Intrăm pe alei cu emoția sanc-tificării artelor. Ce muze ad hoc, ale mitologiei vietnameze, vor fi numind pe un Apollo sau pe o Athena orientu-lui? O liniște hașurată ușor de pașii respectuoși ai vizitatorilor mă refami-liarizează cu cultul strămoșilor atât de organic însușit de acest popor. Deși vechi ca lumea, templul are în el ceva modern, ceva de actualitate, — bag sea-mă, ca literatura.

În incinta templului se impune un „Pavilion al Constelației Khue“ și o grădină a mormintelor. Dar ce este această constelație Khue? În-semnările lapidare, de numai citeva rin-duri, ale ghidului turistic „Le Viet Nam en bref“ nu au de unde să completeze datele astronomice. Influențe care sca-pă informării noastre duc la observa-torul oriental mai apropiat, al lui Uluk-bec mongolul, de la Samarcand, con-struit mult mai tîrziu, în timpul dina-stiei lui Gingis Han, și care răpește și el taine cosmice. În acest fel, „Templul literațiilor“ nu este numai al lor, ci și al oamenilor de știință, cultura epocii respective dezvoltîndu-se tînră, pe toate canalele.

Templul literațiilor cuprinde astfel o semnificație modernă, în înțelesul mul-tilateral al noțiunii, ca în cadrul unei literaturi enciclopedice: de literatură beletristică, științifică, juridică, cu toate subîncrengăturile lor, lumea literațiilor lărgindu-se la toți autorii de cîrți. Ceea ce este spre fala și cinstea culturii vietnameze, într-o epocă în care nici culturile occidentale nu se dezvoltau pe drumuri mult mai deschise.

Din aceste complicații și speculații ale noțiunii înseși de „Templu al lite-raturii“ inima mă face să fac un scurt și liric popas la pagoda cioplită dintr-un singur trunchi, numit în transpunere vietnameză, ca două sunete de bardă: Mot Cot. Veche și ea, aîn 1049. Ea nu acoperă, ne spune cartea turistică, mai mult de 6 m² și, într-adevăr, pare o hulubărie exotică ridicată din fantezia unui poet. Stă ca hulubăriile, cocostîr-cii sau ciuperca pe un singur picior. Modestă și bătrînă, parcă își cere scuze că există. E împrejmuțată de apă ca de un limpede și iluzoriu mediu de ocro-tire. Cum de n-a murit? Se aseamănă cu o floare de lotus închipuită în lemn. Înlăuntru ei răcoros trebuie negreșit că este locuit de zei liliputani, din lu-mea fabulelor cu greieri și furnici. Nici n-ai cum o distinge. Nici n-ai ce vedea la ea. Iar dacă Napoleon, văzînd o bi-sericuță din Vilniusul Lituaniei își spu-nea extaziat că ar vrea să o ducă, pe podul palmei, la Paris, poate că un colonist, tot atât de plin de fantezie, și-ar fi putut închipui să ducă acest degetar de lemn ușurat de timp, pe unul din degetele de la mînă. Văd cum lemnul pagodelor vietnameze se face ușor de tot, plutitor în văzduh, și-mi amintesc de o tabletă argheziană dedi-cată bisericuței bucureștene Stavropo-leos.

Al. Andrițoiu

Ho Și Min

Noapte

Izvoare sună clare a cîntec depărtat
Prin floare trece umbră, prin arbori trece lună,
E-adincă noaptea. Ca în tablouri, nemișcat,
Veghează-un om în suflet cu țara lui străbună.

Pe munte

Mă sprijin în baston, pe clinuri grele
Să văd cum luptă-n luncă patrioții, —
Pe munți trec nori, dar forța trupei mele
Se-nalță, cu ardoare, pină-n stele. —
Vom trece fluviul! Jurăm cu toții!

Reîntoarcere la Pac Bo

Ani douăzeci în urmă, aici, în grotă asta
Partidu-și reluase, pe calea lupte:, startul.
Francezii, japonezii și-au meritat năpasta,
Iar astăzi munți și fluvii-și întind frumos
brocartul.

Improvizație

De-atita timp n-am scris nici un poem!
Voi incerca deci, astăzi, să-l rechem.
Dar în zadar îl caut în zile și în rime!
Din toate doar cuvîntul Victorie mă-aține.

Mesaj de Anul Nou

În anul ce-a trecut mărește au fost victoriile noastre,
Încit, la anul, mai mărește vor străluci pe front, sub astrel
Pentru neatîrnarea țării și libertate, glorioșii
Luptînd, or să ingenuncheze, pe rînd, jankeii și fantoșii!
Compatioții ai luptei drepte porniți înainte așadar!
Unirea Sudului cu Nordul e cea mai mare primăvară.

To Hun

Cîntec la Rîul Parfumurilor

(fragment)

De ce fecioară-a Rîului Parfumurilor
ca miine-n podul palmei vei avea
miresme de stamine de iasmin
precum izvorul codrului de pure ?
Ca miine vîntul nou te va purta
din orizont spre loc primăvăratec
va fi o zi-n cristal nestinjenit
viața ta săracă n-o să fie
botexul unor ape pribegite
încălțămîntea ta va fi ca miine
pierdută-n norii nopții ce-o vedem
O, fato, lunile sint lungi și ample
sint zilele, — deschide-ți inima
să poți culege frumusețea zilei
de-a lungul Rîului Parfumurilor

Che Lan Vien

Cîntec de dragoste în zori

Te duci și tu-nserind cu-nctel,
grădina-și pierde păsăretul.

Cînd tu revii, revin și zorii
și se deschide gura florii.

Ci iată-mi-te! Mindrul soare
împarte raze orbitoare.

Iubirea ta e mii de stele,
Semînte-n cerul virstei mele.

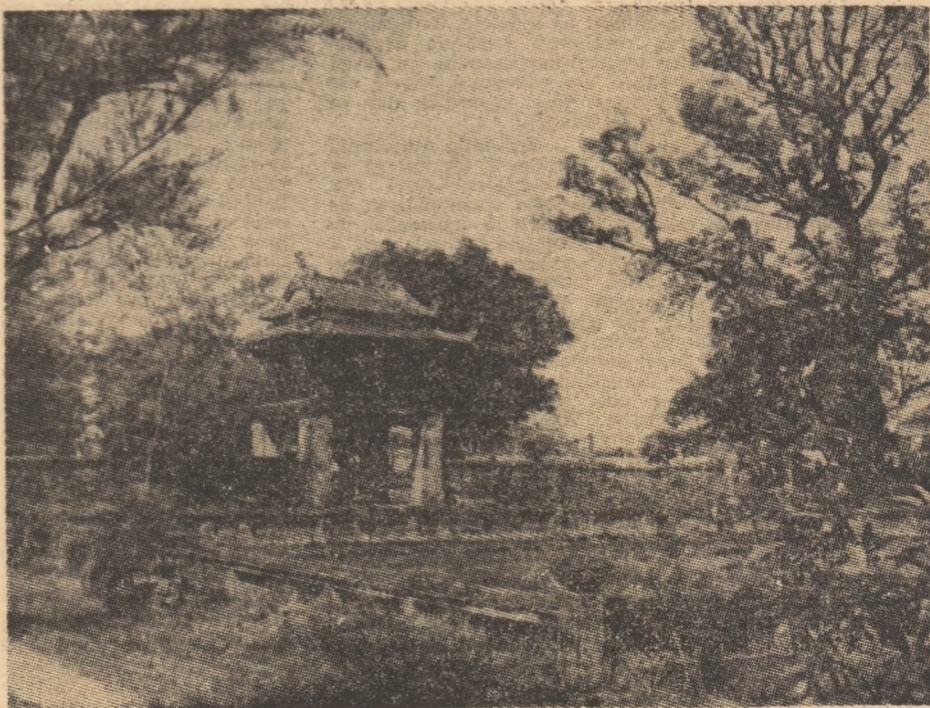
De-acolo păsări vin, se-nchină
Dar nu aduc nici o lumină.

Uitat de soare, într-o zi
Pe stele mă voi bizui,

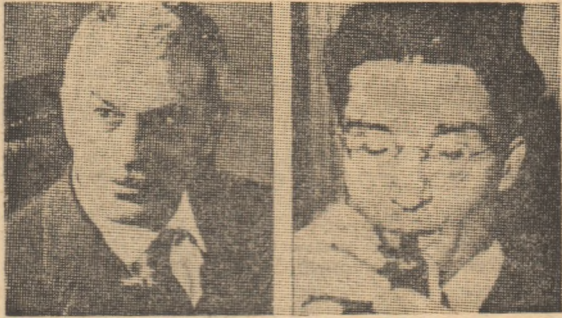
un aur vesel și subțire
purtînd deasupra-mi strălucire.

Cînd, miine, vei veni uimită,
Vei fi de flori sărbătorită.

În românește de
Liliana BLAJOVICI și
Al. ANDRIȚOIU

Templul literaturii

Resurecția interesului pentru literatura italiană

● În urma recentelor alegeri din Italia, se constată în Occident o veritabilă resurecție a interesului pentru literatura italiană. Astfel, numărul cu data 21-27 iunie 1976 din „Le Nouvel Observateur” consacră ansamblul secției sale cultural-artistic, literaturii și artelor italiene.

În ce privește literatura, o bogată listă de nume, dintre cei mai cunoscuți scriitorii italieni progresiști, este înfățișată cititorului francez, cu date biobibliografice semnificative, nu fără a arăta ce și cil s-a tradus în limba lui Racine. Lista începe

cu Elio Vittorini și Cesare Pavese (în imagine), continuând cu Giorgio Bassani, Giuseppe Bertolucci, Dino Buzzati, Italo Calvino, Elsa Morante, Alberto Moravia, Leonardo Sciascia ș.a. Se insistă, de asemenea, asupra citorva mari scriitori italieni, „demni de a fi redescoperiți”: Italo Svevo, Alberto Lavino, Luigi Pirandello, Giovanni Verga, Giuseppe Ungaretti fiind caracterizat „poate cel mai mare, după Leopardi”, iar Eugenio Montale, Premiul Nobel 1975, drept cel care „a rupt definitiv gîtul elocvenței d'annunziene”.

Limba literară rusă contemporană

● O nouă ediție a „Dicționarului Academiei” (limba literară rusă contemporană) în 17 volume, elaborat între 1948-1965, este în pregătire la Moscova. În noua variantă, cuvintele căzute în de-

suetudine vor fi eliminate și înlocuite prin termeni noi. Unele definiții vor fi modificate. Apariția primelor opt volume este prevăzută până în 1980 iar ediția completă până în 1984.

„Polonia milenară”

● Intreaga istorie a Poloniei de la origini pînă în zilele noastre este cuprinsă în lucrarea apărută recent la Editura „Interpress” din Varșovia, sub forma unor planșe explicative în limbile polonă,

germană, engleză, spaniolă și franceză: „Polonia milenară”. Pe lângă istoria politică, este înfățișată și evoluția sectoarelor economice și social-culturale de-a lungul anilor.

„Corrente”

● Sub auspiciile Consiliului național al cercetării, Institutul de filologie modernă al Universității din Urbino a luat inițiativa publicării „Indicilor periodicelor literare europene”, în care își propune explorarea conținutului acestora. Articolele din aceste periodice vor fi fișate pe probleme; fiecare volum va conține un studiu introductiv care va trasa etapele importante ale dezvoltării revistei cercetate. Prezentat de Vittorio Sereni, a apărut recent volumul „Corrente 1938-1940” — revistă a tinerilor antifasciști italieni, la care au colaborat, printre alții, filosofii Antonio Banfi, Luciano Anceschi, Dino Formaggio, poezii Quasimodo, Severini, Montale, Ungaretti.

Romanul unei deturnări

● Madrapour se intitulă ultimul roman al lui Robert Merle. Pe 320 pagini, autorul descrie peripețiile unui grup de 16 turiști plecați spre India și sechestrați în zbor de doi teroriști. Narațiunea atinge dimensiunile alegoriei existențiale, fiind pigmentată în același timp cu notații satirice care o fac agreabilă.

Hudsonul și Rinul

● Cu ocazia sărbătoririi bicentenarului Independenței americane, la Düsseldorf s-a deschis expoziția „Hudsonul și Rinul. Colonia pictorilor americani la Düsseldorf în secolul al XIX-lea”. Sunt expuse 70 de pinze și 120 de desene punind față în față creația a 10 artiști americani care au lucrat la Düsseldorf și a 12 dintre profesorii lor renani. Expoziția evidențiază influența picturii germane asupra celei americane — în cea de a doua jumătate a secolului trecut. După anul 1870, influența „Düsseldorf” cedează în fața celei a impresionismului francez.

O piesă de Tennessee Williams

● Una din ultimele piese ale lui Tennessee Williams, „Nu-mi pot închide viața mea de miine”, repetă, dar în spațiul unui singur act, cunoscutul univers de singurătate și nevroză al dramaturgului. Este povestea unui cuplu — „o femeie care nu se oprește din vorbit, un bărbat care nu încetează să tacă”, după expresia unui cronicar —, a unui cuplu pe care izolarea și indiferența îl face să nu observe iubirea care, poate, există.

Omagiu lui Willi Bredel

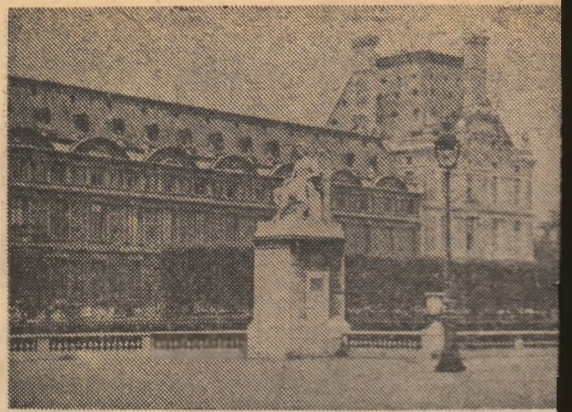
● Editura „Eulenspiegel” din Berlin a pregătit, ca omagiu adus lui Willi Bredel (1902-1964), un volum de povestiri intitulat „Purun pe Reeperban”, care cuprinde povestiri de Bredel și despre Bredel. Ediția este îngrijită de Gerda Weissenfels, iar studiul introductiv este scris de Stephan Hermlin, care prezintă creația lui Bredel de la debutul din 1933 pînă la romanul „Neptun” din 1953.

Leonard Bernstein, decorat

● Cunoscutul dirijor, compozitor și pianist american Leonard Bernstein (n. 1918), conducătorul orchestrei simfonice a Filarmonicii din New York, autor a numeroase comedii muzicale, simfonii și partituri pentru muzică de balet, a fost distins la Viena cu „Marea cruce de onoare a Austriei”.

Marea paradă a jazzului

● Peste 100 de „uriași ai jazzului” — printre care Clark Terry, Cootie Williams, Dizzy Gillespie, Barney Bigard, Vic Dickenson, Zoot Sims, Illinois Jacquet, Gerry Mulligan, Teddy Wilson, Percy Heath, Hank Jones, Art Blakey, Sarah Vaughan și orchestra Basie — sferă la Nisa, în grădinile arenelor Cimiez, de la orele 17 pînă la miezul nopții, o suită de spectacole, între 8 și 18 iulie.

Expoziția „Tehnici ale picturii”

● Expoziția „Tehnici ale picturii”, deschisă recent la departamentul picturilor (Pavillon de Flore) din Muzeul Lufru (în imagine), va fi prezentată pînă la jumătatea lunii noiembrie.

Cu ajutorul unei serii de demonstrații simple și precise, ilustrate de tablouri alese din colecțiile Lufrului, această expoziție dorește să răspundă întrebărilor pe care și le pune amatorul de artă

cînd vrea să analizeze modalitatea de a picta maestrilor începînd secolul al XIV-lea.

Astfel se pot urmări diferitele etape ale elarării unui tablou, de la legerea suportului (le metal sau pînă) și a gătirii sale, trecînd pînă la utilizarea rațională a lofilor vegetale sau nerale, funcția liantului pînă la evoluția structurii, tehnica frotuirilor, rolul lacului.

Festivalul internațional al filmului pentru copii

● Manifestare tradițională organizată de Federația internațională a Asociațiilor producătorilor de filme, Festivalul internațional al filmului pentru copii va avea loc la Gijon (Spania). Țara noastră va fi prezentă, anul acesta, cu trei pelicule de gen, care se bucură de o binemeritată reputație: „Sint prietenul Mihalei” (Nell Cobar), „Clăsite cu surprize” (E. Sasu) și „Toto, Didi și Anton” (H. Ștefănescu).

„O lună la țară” pe scena Operei Covent Garden

● Celebrul teatru de operă Covent Garden din Londra a înscris printre recentele sale succese și premiera baletului „O lună la țară”, inspirat din cunoscuta lucrare a lui Ivan Turgenev și pe muzica lui Chopin. Realizatorul acestui spectacol este renumitul dansator și coregraf englez, autor a numeroase balete, Frederick Ashton. Recenta sa realizare a fost considerată ca un eveniment al vieții artistice londoneze.

„Orășelul Andersen”

● În apropiere de Leningrad se află unul din cele mai noi orașe din U.R.S.S.: Sosnovii Bor. Aici, la Sosnovii Bor, se construiesc pentru copii unul din cele mai frumoase mijloace de recreere și instruire: „Orășelul Andersen”. Proiectul acestui orășel al copiilor a fost inspirat din povestirile lui Hans Christian Andersen, totul amintind în acest oraș al poveștilor de creațiile marelui scriitor danez.

Expoziție de artă senegaleză

● La Bonn a fost deschisă o expoziție prezentînd 64 pinze, guase și desene ale artiștilor senegalezi contemporani, expoziție care demonstrează în ce măsură viața culturală a Africii de astăzi se caracterizează prin valorificarea culturii vechi. Este vorba de operele unor artiști tineri ai școlii din Dakar.

Onomatomania lui Brauner

● La Paris, o expoziție Victor Brauner, intitulată „Onomatomanie”, intrunește treizeci și șapte de tablouri reprezentînd toate portretul artistului în diferite dispoziții satirice și fantastice.

Retrospectiva artă fotografică

● Societatea franceză de fotografie fondată în 1839 a organizat la Biblioteca națională din Paris o expoziție și interesantă expoziție și retrospectivei acestei arte. Sunt prezente 346 documente fotografice, ca și un număr de aparate care de-a lungul vremii i-au permis să se exprime. Niecele prezente cu o „heliografă” din 1827; Daguer printre-o „placă” din 1839. Sunt expuse apoi unele primele fotografii realizate cu lumină artificială din primele instantanee din primele fotografii colorate... Astăzi, cînd aparatele și aparatajele sunt atât de perfecționate, și simplul amator și profesionist folosesc același material, cînd unificarea amenință pretutindeni această artă a imaginii, documentele expuse par a fi niște icoane.

„Pasărea albăstră”

● Pasărea albastră a lui George G. (cel care a oferit ecru lui Girls sau My

Lady) rulează la Paris două săli. E vorba de două saloane monumentale vieto-americane (după vestirea lui Maeterlinck care rolurile principale sînt deținute de Lizzi (în imagine) și Margareta Tereskova, de Fonda și Oleg Popov, Ava Gardner și Ghe. Vișin.

Hans Rothfeld

● A încetat din viață în vîrstă de 85 de ani cunoscutul istoric vestimantar Hans Rothfeld (1891-1976). Autor a numeroase studii și lucrări consacrate istoriei Germaniei în perioada lui marck, și-a câștigat renumele prin publicarea în 1948, a lucrării „Orașul germană față Hitler”.

AM CITIT DESPRE...

Istoria, așa cum a fost trăită

UN nespecialist nu va citi niciodată toate cele 164 volume de jurnale, memorii, scrisori etc., din anii Revoluției Americane, reeditate de „Arno Press”. Va răsfoi, cel mult, cîteva dintre ele și, dacă e amator de asemenea scrieri cu parfum de epocă, va regreta că nu are timp să le examineze mai pe îndelete. Evident, nu este de crezut că întreg conținutul fiecăreia ar mai prezenta interes pentru lectorul american de azi, oricît de mult l-ar pasiona istoria cea adevărată, istoria așa cum a fost făcută sau, dimpotrivă, suportată, dar, în orice caz, trăită subiectiv de oameni.

Lucrarea Soarta unei națiuni — Revoluția Americană văzută de contemporani, de William P. Cummings și Hugh Rankin, este o excelentă culegere-sinteză din documentele vremii. Din arhive, din vechi colecții de ziare, din rapoarte militare, din cărți de însemnări, de amintiri, de eseuri, etc., autorii au scos pasajele care li s-au părut a fi cu precădere relevante și le-au pus cap la cap. În ordine cronologică, legîndu-le între ele printr-un neostentativ fir narativ. Hărți, desene, portrete și tablouri bicentenare sau aproape bicentenare ilustrează copios opera de reconstituire. Sînt în carte și relatări inexacte și feșeri pătimase, și firești exagerări partizane, și greșeli decurgînd din incompleta sau neadevăta informare a unor contemporani de bună credință ai evenimentelor. Împreună cu mărturiile serioase, bine întemeiate, toate aceste interpretări personale se constituie într-un tablou complex și contradictoriu, plin, deci, de viață.

Într-un fel priveau americanii războiul pentru propria lor independență și în alt fel priveau englezii războiul colonial nespus, una era viziunea americanilor patrioți și cu totul alta cea a americanilor „loialiști”, fideli coroanel, sau, cum li s-ar zice azi, colaboraționiști, mercenarii germani și aliații francezi ai revoluționarilor americani aveau, de asemenea, optici diferite. Se adaugă, la această diversitate de opinii, deosebirea de perspectivă dintre cei ce trăiau războiul și cei ce îl urmăreau de la distanță, de dincoace de Atlantic. Revo-

lucia Americană a avut loc. Iată esențialul. Oamenii care s-au jertfit pentru ea și oamenii care i s-au opus din răsuputeri depun, după două secole, mărturie. Juxtapuse fără a fi alterate — pînă și ortografia celor ce nu se pricepeau la ortografie este respectată — fragmentele alcătuiesc o panoramă multidimensională, mai vie, mai autentică, mai complexă decît cea mai talentat rescrisă istorie.

Autorii afirmă, în prefața cărții, că nu au „nici o teză specială nouă despre originea sau despre desfășurarea războiului pe care s-o propună sau s-o susțină, ei încearcă doar să relateze, cît mai clar posibil, istoria marilor evenimente pe care le descriu”. Relatarea este, într-adevăr, atît de clară, incît mă întreb dacă cele 240 de ilustrații — schițe, planuri de luptă, gravuri etc. — însoțite de ample explicații scrise de W. P. Cummings, cel mai renumit expert în materie de hărți din Statele Unite, n-ar putea reprezenta o operă de sine stătătoare, în măsură să spună singură aproape totul. O hartă cochetă, etichetată în limba franceză, ca „Harta acelei părți din Virginia unde armata combinată a Franței și a Statelor Unite ale Americii a făcut prizonieră armata engleză”, este comentată în următorii termeni: „Această fermecătoare hartă grafică a Yorktown-ului și a Bătăliei Capurilor, publicată la Paris la scurtă vreme după capitulare, este de efect, dar este, în linii mari, inexactă. Flota franceză nu a fost staționată niciodată între capuri. Fișa de apă dintre ele era prea puțin adîncă pentru a fi traversată de vase de linie; iar vasele, cînd au fost impuse de vîntul de nord-nord-vest spre Capul Henry, au întîlnit coloana est-vest de vase britanice la sud de ele, nu la nord-vest cum se arată aici. Poziția trupelor terestre franceze și americane din Yorktown și Gloucester unele față de celelalte este corect arătată, dar topografia și amplasarea forțelor sînt eronate. Este evident că harta nu a fost desenată la fața locului, cum se pretinde în cartuș”. În schimb, tabloul lui Van Blarenberghe (desenatorul oficial al ministerului de război din Paris) intitulat „Capitularea Yorktown-ului” este acceptat ca document istoric întrucît amănuntele scenei înfățișate sînt confirmate de jurnalul doctorului James Thacher, care a fost de față. Un amplu citat din jurnal, în care este descris pînă și modul de manifestare a furiei neputincioase a soldaților învinși, obligați să depună armele, a fost inclus în comentariul ilustrației. Din poză în poză, din citat în citat, istoria așa cum părea pe atunci că ar fi este confruntată cu istoria așa cum se pare astăzi că a fost. Rezultatul nu e deloc plicticos.

Felicia Antip

Aniversare

Hermann Kant, unul din cei mai citiți scriitori din R.D. Germană, a împlinit 50 de ani. Prima sa carte, *Ein bisschen See* (1962) a stîrnit interesul criticii. În anul următor a scris o a doua carte, *Die Nacht*, care îl face dintr-o dată un autor popular și foarte citit. Au urmat, în anul următor, o carte de reportaje ilustrate despre Stockholm și, în 1972, o discuție despre romanul *Impressum*. Anul următor a publicat povestiri reunite sub titlul *Eine Verstärkung*.

Destinul lui Pan Tadeusz

Cartea lui Adam Mickiewicz, *Pan Tadeusz*, este scrisă între 1832 și 1834 la Paris. De atunci, romanul constituie una din cele mai importante opere ale literaturii naționale poloneze. A fost tradusă în mai multe limbi între 1945 și 1975 și a avut un tiraj total de peste 400 de exemplare, în plus o serie de critice, populare sau științifice. A fost tradusă în mai multe limbi.

În memoriam Henry James

Un omagiu deosebit este adus recent memoriilor lui Henry James, scriitorul care și-a petrecut cea mai mare parte a vieții în Anglia și unde a murit în 1916.

Din nou „Războiul”

Același costum impenetrabil, aceeași umbrelă și aceeași pălărie melon. Mick McNee, azi în vîrstă de 54 de ani, cu o safranărie ca o coroană pentru apă de toamnă, reia rolul care a jucat din el o vedetă în seroase țări: cel al John Steed, agentul secret — gentleman care, jucîndu-se, toacă cursele în serialul „Războiul”. La 17 ani a turnat primul film, „The Avengers”, din cenușa lor și a devenit „New Avengers”.

Amintiri, amintiri

S-ar părea că lumea este a trecutului — și a trecutului — este cuprinsă de o adevărată febră a amintirilor. La Callas a început să scrie memoriile, care au apărut la o editură italiană. Jean-Pierre Aumont și le-a publicat pe acestea, în Editura Lafont, unde în curînd vor apărea și cele scrise de Palmer. În Editura Grasset, Michel vor fi publicate memoriile sembrate de Edwige Feuillet în Editura Orban, și datorate lui Michel Piccoli, la „Seuil” vedea lumina tiparului amintirile Simonei de Beauvoir. Michèle Morgan, recent și-a făcut de cîntăreață, a anunțat să scrie memoriile de către Marcel Rautier, cea care a avut succes prin redactarea și editarea volumului *Piaf* de Colette Bertaut.

Ecraizarea unui roman de Giovanni Arpino

● Vittorio Gassman și Dino Risi turnează un film după romanul lui Giovanni Arpino *Un suflet pierdut* (titlul viitoarei pelicule fiind însă: *Omul meu e un sălbatic*). Interpretă principală va fi Catherine Deneuve, care, sosind la Roma cu prilejul turnărilor, a declarat între altele ziaristilor: „Cu excepția lui Buñuel, toți regizorii m-au tratat ca pe o divă de lux și niciodată ca pe o actriță”.

Două reviste chineze

● Apariția, la începutul acestui an, a revistelor literare chineze „Sekan” („Revista de poezie”) și „Renmin wenhsine” („Literatura populară”), a fost primită cu mare interes de cititori. Prima dintre ele conține extrase din poeme de mari dimensiuni, poezii lirice și politice, traduceri de versuri, poezii pentru copii, numărul remarcîndu-se printr-o tematică variată și forme poetice diferite. Un capitol substanțial îl constituie creațiile muncitorilor, țărănilor și soldaților.

O față de culoare

● Ntozake Shange este un nume nou în literatura americană, lansat în mod strălucit cu piesa de mare succes intitulată *Pentru fetele de culoare care au*

vrut să se sinucidă / Cînd curcubul s-a înălțat destul.

În vîrstă de 27 ani, tînăra scriitoare s-a născut într-o familie de intelectuali de culoare din San Francisco. Și-a început cariera ca actriță. A trăit ea însăși experiențele alienării, ale disperării, încercării de sinucidere și apoi ale treptelor redresării, pe care le evocă în piesa ei, caracterizată de critici drept un „coreo-poem” cu accente sociale, în special feministe.

Fundația Joan Miró la Barcelona

● Un moment cu adevărat istoric a trăit Barcelona prin inaugurarea Fundației Joan Miró, creată de artist însuși, în 1971. Mai mult decît un muzeu, deși deține un număr considerabil de opere ale pictorului catalan și expune o selecție judicioasă, Fundația este un centru de studii și de artă contemporană, singurul de acest gen din Spania. Concepută ca o serbare populară, inaugurarea a consacrat efervescența culturală a Barcelonei, precum și locul ei în viața artistică contemporană. Ea a fost, mai ales, „apoteoză” lui Miró, azi în vîrstă de 84 de ani.

Un regizor turc

● La Istanbul a fost prezentat spectacolul *Dans les eaux glacées du calcul égoïste*, — titlu care amintește o faimoasă formulă din Manifestul Partidului Comunist — semnat de regizorul turc Mehmet Ulosoi de la Teatrul din Istanbul. Spectacolul se bazează pe un colaj de texte preluate de regizor din operele lui Marx, Engels, Maupassant, Jack London, Maikovski, Brecht, Nazim Hikmet.

Sarah Kirsch, premiată

● Pentru volumul ei de versuri intitulat *Zaubersprüche*, scriitoarea Sarah Kirsch din R.D. Germană a fost distinsă cu „Premiul Petrarca” — 1976, din R.F. Germania. Deși încă tînără, poeta este mai de mult laureată a „Premiului Heinrich Heine” (R.D.G.), decernat pentru volumul *Landaufenthal*. Proxima apariție, la Aufbauverlag, va purta titlul *Rückenwind*.

Tirgul de carte de la Frankfurt pe Main

● Ediția din acest an a Tirgului de carte de la Frankfurt pe Main va avea ca temă de bază prezentarea spațiului cultural al Americii Latine. În programul tirgului figurează, printre altele, deschiderea unei expoziții cuprinzînd lucrările unor artiști din mai multe țări latino-americane, prezentarea unor filme produse în această parte a globului, organizarea unui simpozion la care autori, editori și librari vor discuta despre creația literară și despre interdependența dintre literatură și societate pe continentul latino-american. Biblioteca universitară și cea municipală din Frankfurt vor organiza, în același sens, o expoziție de carte. Pentru anii următori, temele tirgului vor fi: *Copilașii și cartea* — 1977, *Africa* — 1978, *Cartea și tehnica* — 1979.

Antologie de poezie filosofică

● Din ce în ce mai rare antologiile de acest fel. Iată că la Editura Saint-Germain-des-Prés a apărut antologia *La Nouvelle Poésie philosophique*, alcătuită și prezentată de Serge Brindeau, care cuprinde poeme de Philippe Jaccottet, Jean-Pierre Faye, Michel Deguy, Alain Jouffroy. Aceste poeme alternează cu citate din filosofi de la Heraclit la Nietzsche și cu comentariile de rigoare ale ingrijitorului ediției.

Arta din Insulele Canare

● La Madrid s-a deschis recent expoziția „Arta contemporană din Insulele Canare”. Sînt prezentate opere aparținînd celor mai diverse stiluri, școli și concepții artistice. Deși nu se poate vorbi de o școală autohtonă de artă cu trăsături bine definite, ansamblul operelor expuse constituie o vie mărturie despre activitatea artistică desfășurată în Insule, de la începutul secolului nostru pînă azi, activitate ce se vedește a fi integrată în problematica artei universale actuale.

Guillevic, premiat

● Eugène Guillevic (n. în 1907 la Carnac) a primit Marele premiu de poezie al Academiei franceze pe anul 1976 pentru ansamblul operelor sale care cuprinde peste 20 de volume de versuri, începînd cu *Requiem* (1938) și continuînd cu *Les Murs* (1950), *Aveo* (1966) etc. În prezent, Editura „Univers” pregătește un volum selectiv din creația acestui poet în tîlmăcirea Marii Banuș.

PREZENȚE ROMĂNEȘTI

R.P. Ungară

● TURNEUL teatrului orădean a fost așteptat cu firească nerăbdare de colegii și publicul din Debrecin. Toți erau — cum am aflat din presa locală — dornici să-l cunoască mai bine pe apreciatul dramaturg Dumitru-Radu Popescu, un turneu cu două piese ale lui *Acești ingeri triști* și *Balconul* dovedindu-se o alegere bună din partea noastră.

Spectacolul *Acești ingeri triști*, prezentat în prima seară de Secția maghiară a Teatrului de Stat din Oradea, a fost aplaudat de un public numeros și entuziasmat minute în șir. „O montare într-un stil foarte modern, cu care publicul nostru este mai puțin familiarizat, dar care, poate tocmai de aceea, l-a cucerit”. (Kertész Gyula, regizor, directorul Teatrului Csokonai). „Piesa lui D. R. Popescu — scrie Vinko Jozsef în ziarul „Napló” —, avînd în centrul ei situații de un dramatism de excepție, răspunde la întrebările complexe pe care și le pun diferite generații”.

Piesa *Balconul* s-a bucurat de un real succes. Spectatorul maghiar au ascultat spectacolul la cască (traducerea Fodor Sándor în lectura actriței Zalányi Iulia). A fost apreciată în mod deosebit regia semnată de Al. Colpacci, o veche cunoștință a spectatorilor debrecineni. „El semnează (într-un cadru scenografic cu puternice valențe poetice și, deopotrivă, funcționale) un spectacol dezbateri, cu un mesaj de o mare claritate ideologică, cu un profund și intens sens educativ, de un nivel artistic remarcabil”, scrie Filip Tibor în ziarul „Napló”.

Elisabeta POP

● În nr. 5 al revistei „Nagyvilág” din Budapesta a apărut o analiză a volumului de tîlmăciri din opera lui Radnóti Miklos, publicat la Editura Albatros de Veronica Porumbacu și Tóthfalusi Anna. Autorul articolului, Eclia György, subliniază fidelitatea și fluența traducerii românești, exemplificînd cu bogate citate din volum. De asemenea, e semnalat eseu-prefață consacrat vieții și operei lui Radnóti.

Venezuela

● La Universitatea centrală a Venezuelei „U.C.V.” a avut loc vernisajul expoziției de fotografii „Constantin Brăncuși” din seria de manifestări dedicate centenarului nașterii marelui sculptor.

R.S. Cehoslovacă

● În editura „Slovensky spisovateľ” din Bratislava a apărut volumul *Moartea lui Ipu* (Ipuva smrt’) de Titus Popovici. Traducerea nuvelei și postfața sînt semnate de L’ubica Vychovalá.

Olanda

● Sub auspiciile Asociației Internaționale de Studii Române (A.I.S.R.), apare în Olanda (în editura „The Peter de Ridder Press”) revista „International Journal of Romanian Studies”, publicație ce își propune să stimuleze studiul limbii, literaturii și culturii române, tipărind articole și informații menite să reflecte activitatea desfășurată, pe plan mondial, în acest domeniu. După cum se arată în preambulul editorial, revista dorește să abordeze fenomenul lingvistic și cultural românesc — în primul rînd sub aspectul său literar — pornind de la noi puncte de vedere, prin intermediul diverselor metodologii moderne.

Sumarul primului număr (dublu) cuprinde cercetări de lingvistică, stilistică, critică și istorie literară, studii comparatiste, recenzii semnate, între alții, de S. Alexandrescu, G. Caragian (Napoli), J. M. Klinkenberg (Liège), A. Marino, W. Noomen (Groningen), M. Lentzen (Münster), F. Lorint (Bruxelles), M. Cugno (Torino), N. Simms (Hamilton), Noua Zeelandă).

În fiecare număr al revistei — care va apărea de două ori pe an, în minimum 80 de pagini — va fi schițat „profilul” cite unui scriitor sau artist român. În numărul 1 este prezentat Marin Sorescu, prin articole dedicate dramaturgiei sale și prin poezia *Shakespeare* (textul român și traduceri în limbile engleză, franceză, italiană, germană, portugheză, suedeză, olandeză).

Belgia

● Numărul 13/1976 al revistei belgiene „Ides et autres” (Cahiers anthologiques de la traduction) este consacrat literaturii științifico-fantastice din țările socialiste. Anticipația românească este prezentată de povestirea *Une sorte d'espace* de Ion Hobana, tradusă în limba franceză de Andrée Fleury.

● Quartetul „Voci contemporane” (format din B. Prelipceanu, A. Diaconu, Gh. Haag și D. Prelipceanu), reprezentînd Conservatorul „George Enescu” din Iași, participă la cel de-al IX-lea Festival internațional al tinerilor soliști din Belgia, a fost distins cu Medalia de argint a concursului, bucurîndu-se totodată de elogiile cronicarilor muzicali din orașul gazdă al Festivalului.

Centenarul „Ring”-ului wagnerian

● Au început la 27 iunie, în celebra Festspielhaus din Bayreuth, repetițiile celei de a 117-a reprezentații (între 24—29 iulie — a primului ciclu) din celebrul *Der Ring des Nibelungen* (Inelul Nibelungilor), vasta operă a lui Richard Wagner (cuprinzînd tetralogia: *Aurul Rinului*, *Walkiria*, *Siegfried* și *Amurgul zeilor*). Este marea performanță a compozitorului german, a cărui premieră a avut loc acum un secol (între 13 și 17 august 1876) pe scena sălii create special de au-

tor, „Festspielhaus”, și care, de atunci, avea să adauge necontenit noi lauri numelui său.

Anul acesta, cel care poartă răspunderea principală a spectacolului este Pierre Boulez, avînd ca scenarist pe Patrice Chéreau.

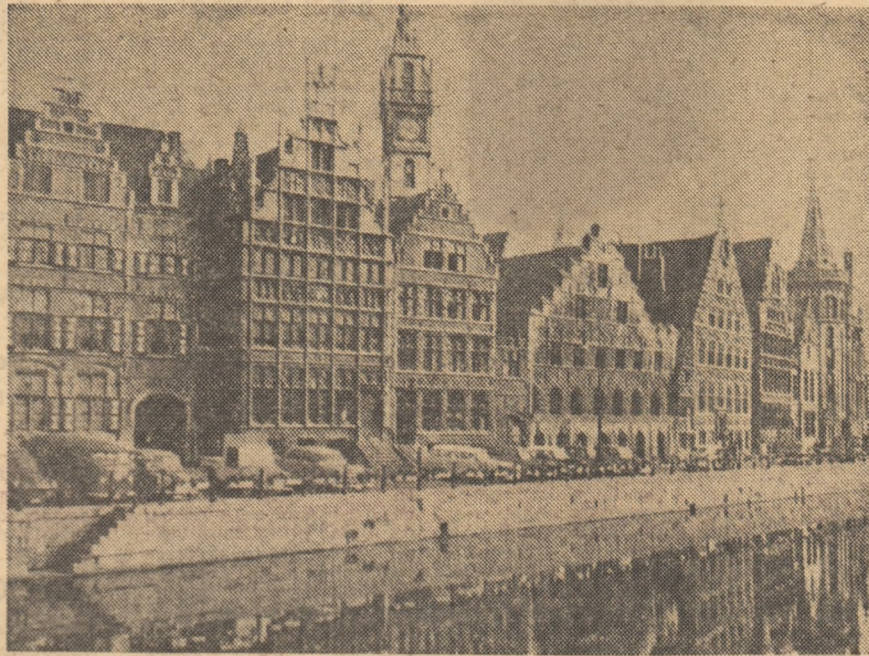
O întrebare literatură s-a scris în jurul lui Wagner și mai ales asupra acestei atît de spectaculare „tetralogii muzicale”, a cărei reprezentare însumează 14 ore de spectacol. De aici, în genere, modalitatea de a oferi într-o sta-

giune numai primul ciclu: *Aurul Rinului* și *Walkiria*, urmată într-o a doua stagiune de celălalt ciclu.

Dublu centenar (al „tetralogiei” însăși și al Sălii de la Bayreuth) a readus în actualitate prodigioasă — și nu puțin controversată — personalitatea a lui Richard Wagner, a familiei sale, a *Memoriilor* soției sale, Cosima (fiica lui Liszt), a celor doi nepoți (Wieland, mare director de scenă, mort în 1966, și Wolfgang, actualmente în vîrstă de 57 de ani). Din 1973, o „Fundație Richard Wagner” a preluat asupra ei direcția festivalurilor. În spectacolele primului ciclu, cu orchestra dirijată de Pierre Boulez, rolul lui Wotan va fi jucat, alternativ, de Hans Sotin și Donald McIntyre (în imagine, alături de fotografia primului Wotan, cel din 1876, intruchipat de Frantz Betz; în celelalte imagini: Cosima și Richard Wagner în 1868; Pierre Boulez și Patrice Chéreau la Bayreuth, în fața celebrei „Festspielhaus”).

La Gand, în primăvară

Quai aux Herbes

AM FOST, ieri, acolo — nu chiar atât de entuziasmat la plecarea, ca în drumul spre Anvers ori Bruges. Cei care-mi vorbiseră despre frumoasa Flandră — mai ales acestea două din urmă mi le-au sugerat, ca pe niște poeme de mare vrajă. Și, totuși, știam fără ajutorul lor că de pe podul Sfântului Mihai poți vedea una dintre cele mai frumoase perspective din Europa. În fața ta ai înșiruirea de turnuri ale bisericii lui Sfântul Nicolae, apoi se ridică turnul cu clopot (construit prin secolul al 13-lea, și în vârful căruia un leu de aramă materializează mândria ganteză), mai în spate Catedrala St. Baven (unde poți admira polipticul „Adorației Mielului Mistic” — atribuit lui Jean van Eyck de unii, după alții, început de fratele acestuia, Hubert), în fine — în urmă vezi priveghind absida Catedralei St. Mihai, spre stînga castelul Conților de Flandra, încă și acum prețios și parcă amenințător, iar ceva mai în față — pe Quay aux Herbes — aproape pe Lys, se aliniază crestele de zid ale caselor construite încă de prin secolul al 12-lea.

Fabuloasă prin implicațiile ei, perspectiva te reîntoarce departe, în istorie și ești fericit că toate acestea s-au păstrat, că secolii și războaie nu au reușit să le preschimbe în neant, că truda omului, cutezătoare, a știut să reziste neîfinței.

Acest oraș — Gand — are una dintre istoriile cele mai zbuciumate. Poți afla, cu ușurință, că a fost unul dintre ultimele puncte de rezistență ale păgînismului. Și, cu toate acestea, orașul a început să prindă ființă în jurul a două minăstiri, dintre care numai una se păstrează — St. Baven. Locuitorii orașului au fost întodeauna mândri, curajoși și neîndurători fiind s-au pus în cumpană drepturile, privilegiile lor. Poate doar în Italia să mai găsești — între orașele occidentale — așezări cu trecut atât de tumultuos. O aură literară învăluie pietrificatul Bruges, atrăgînd curioșii și arheologii, iar Anversul îi cheamă pe cei dornici de aventură, prin portul său. Dar povestirile despre luptele în care gantezii și-au apărat drepturile ar putea umple o bibliotecă. Cei de aici au combătut, aproape o sută de ani, Casa de Burgundia, apoi pe cea de Austria și pe Filip II. Cînd a fost nevoie, cetățenii Gandului s-au ridicat chiar și împotriva imperialului fiu al orașului, suveranului ce stăpînea asemenea întinderi de state încît deasupra lor soarele nu apunea niciodată: Carol Quintul. Și imperialul fiu al străvechiului oraș a înecat revolta concetățenilor săi într-o singeroasă represiune, desi suveranul îi spusese, cu orgoliu, regesului său dușman, Francisc I: „Je mettrais Paris dans mon Gand”. E, aici, un frumos joc de cuvinte, fiindcă numele de Gand se pronunță aproape ca frantuzescul *gand* — care înseamnă mînușă. Suveranii aceia, de pe la 1500 și ceva, se jucau cu vorbele așa cum se jucau cu viețile supușilor. Din turnul cu clopot, despre care am mai pomenit, se pare că — într-un fel de replită, — Francisc I i-ar fi spus lui Carol Quintul, care era și stăpînul Spaniei: „Que de peaux d'Espagne il faudrait pour faire un gant de cette grandeur !” Iarăși aceiași joacă de-a vorbe: Gand și gant! Adevărul este că, de-a lungul secolelor, multe mîini hrăpărețe au vrut să-și potrivească această superbă „mînușă”.

DAR, iată, șoferul îmi atrage atenția că, în afară de regi, mai sînt și alții eroi. Spune două nume: van Artewelde și Bauwens. Despre primul — van Artewelde — aflu că încă în secolul al XIV-lea a făcut din Gand cel mai important oraș al Flandrei, înțelegînd să supună legilor economice dansul arbitrar al politicii. În acel timp — care este al „războiului de o sută de ani” — contele de Flandra se raliază Franței împotriva englezilor. Dar „perfidul Albion” — ca în multe alte împrejurări similare de mai apoi — a instituit blocada împotriva țesătorilor din Gand, și poporul s-a revoltat. În fruntea acestui popor revoltat se afla van Artewelde care, asemenea altor tribuni, a fost sacrificat chiar de ai lui, într-o clipă de rătăcire a acestora. În istoria Flandrei se spune că, dacă acest conducător ar fi fost lăsat să-și ducă sarcina și destinul pînă la capăt, minunata provincie nu ar fi devenit obiect de troc și teatru de lupte pentru Franța, Anglia, Spania, Germania, Austria. Cît despre Bauwens, el este — la 1800 — primul fondator al unei țesătorii mecanice a bumbacului. Tot el va introduce mașina cu aburi — cinci ani mai tîrziu — inițind producția intensivă. Peste puțin timp Gandul devine „Manchesterul continentului”. Toate acestea nu puteau rămîne fără urmări, aici formîndu-se un proletariat îmnetuos care în secolul al XIX-lea, a reîntinerit lupta vechilor țesători împotriva celor care-i exploatau. Așadar, nu numai stră-

vechile ziduri, dar și aceste fapte sînt tot istorie, și memoria colectivă le păstrează, cu ființa lor neștirbită, adaos strălucit la gloria scrisă în piatră.

NU ESTE însă momentul să ne oprim aici. Iată, mergînd pe malul bătrînei ape Lys — și-apoi, nu prea departe, cotînd printre case ce au cunoscut ceasuri de aspră înflorire — te apropii de scuarul elegiac din stînga intrării în castelul conților de Flandra. Stau în acest scuar plin de poezie și privesc cu uimire străvechiul castel care, spune hrisovul, a fost construit în secolul al nouălea, dar reconstruit — pe la 1180 — de Filip de Alsacia. Zidurile au fost restaurate cu abilitate, parcă nu ar fi trecut vremea peste ele — și poate că nici nu a trecut, poate că — de secole — nimic nu s-a schimbat, fiindcă la spatele meu, în vitrina unui bistrău, e un afiș care anunță: „Interzis pentru nord-africani”. Ca să fiu sincer, a fost singurul de acest fel pe care l-am văzut — săptămîni în șir — de-a lungul a sute de kilometri străbătuți prin Belgia. La urma-urmei, nu prin aceasta este cunoscut în lume Gandul, ci, mai mult decît prin țesăturile sale, prin exportul de flori. La fiecare cinci ani, horticultorii din întreaga lume se adună aici. Cea mai recentă întîlnire a avut loc anul trecut. Vor fi fost oare și nord-africani la acea sîrbătoare a florilor?

Dar să ne reîntoarcem în trecutul ce încă ni-l confesează, cu orgoliu, castelul conților de Flandra. Cruciadele și-au spus cuvîntul și în stilul acestei ziduri, ea semănînd cu construcții similare ale căror ruine pot fi vizitate, încă și azi, în Orient. Zice un cronicar din apusele timpurii că Filip de Alsacia a înălțat impozanta fortăreață pentru a „înfrînge aroganța excesivă a celor din Gand, orgoliile lor de bogăție și casele lor fortificate asemenea unor turnuri”. Castelul are poveștile lui — de glorie feudală, de decădere și moarte — printre altele, încăperi ale lui folosind drept celule pentru condamnați. Există aici și o închisoare subterană unde erau încarcerate — pînă în secolul al XVIII-lea — cei acuzați de crime grave. Documentele amintesc, între cei clausurați, de un învățător acuzat de propagandă protestantă în propria-i școală, de o femeie invinovățită de a fi tăiat gîtul a trei dintre copiii ei. Singe, crime, tocmai aici, aproape de locul unde se anunțau multumii tratatele de pace ale frumoasei Flandre. Conții de Flandra au abandonat castelul pe la mijlocul secolului al XIX-lea, stabilindu-se la „Cour de Prince” — unde, în 1500, avea să se nască viitorul împărat Carol Quintul. Dar istoria sumbră a castelului a continuat. Execuții, torturi — ale unor invinovățiti de încălcare a legilor, de vrăjitorie. Am văzut, aici, stranii instrumente de tortură, care ar fi făcut să vorbească și piatra — dar și vechi mașini de tipărit și de țesut. Trecutul feudal și cîteva dintre mașinile de preț care au dus la nimicirea lui stau aici, în penumbră, mute, indiferente la timpul care a trecut peste ele. Și aceasta înseamnă istorie.

Ies de sub arcurile de piatră în aerul pur al după-amiezii și larăși, pe lîngă Lys, mă reîntorc la podul Sfântului Mihai. Sînt din nou în prezent, în această mulțime de oameni de azi, care trec, calmi, cu grijile lor de acum, cu bucuriile lor, parcă indiferenți la multa istorie ce pulsează prin trupul străvechiului oraș.

Unde e trufașul Carol Quintul — cel care, prin propria-i voință, și-a părăsit coroanele —, dar „regele cavalier” — Francisc I? E o întrebare de poem villonian.

Șoferul îmi cere o țigară. Fumăm, o vreme, în tăcere, apoi îmi spune că ar trebui să văd și monumentul fraților van Eyck. Așezat oarecum în spatele Catedralei Baven, monumentul impresionează mai puțin prin grandoare, cît prin fericita idee de a ne înfățișa bătrîni și tineri, femei și bărbați veniți să-și omagieze pe cei doi. Am privit, la început, cu oarecare nedumerire. Te afli în fața unei lucrări ale cărei sensuri se cer pătrunse pe îndelete. „Primitivi” — spune șoferul, zîmbind ciudat. „Adică?”, întreb eu — neștiind cum să-i interpretez zîmbetul. „Adică — răspunse șoferul — aveți cumva un ghid Michelin cu Beneluxul?”. „Am. La hotel”. „Atunci — continuă șoferul, zîmbind tot atât de ciudat ca mai înainte — căutați la capitolul dedicat artelor. Veți ajunge la o pagină pe care, comparativ, de-a lungul a trei coloane, veți găsi, eșalonate pe perioade, numele marilor pictori din Belgia, Olanda, Franța. Cînd este vorba de primitivi, coloana dedicată Belgiei începe cu Jean van Eyck. În dreptul lui, coloanele dedicate Olandei și Franței sînt albe”.

Ajuns la hotel, am controlat afirmațiile de mai sus.

Șoferul spusese adevărul.

Al. Căprariu

*) Fragment din volumul în pregătire: *Prin Belgia de ieri și azi*.

Sport

Sub vrăbii și sub libelule

• CEA DINTÎI duminică a lui iulie stă la umbră în pridvorul de la Mogoșoaia, cu doi trandafiri pe genunchi și scutură ușor din cap ca să-și scoată din urechi șuierul trenurilor ce gonesc spre mare.

E cald, nimic nu mișcă, aroma finului s-a oprit pe cărări, plopii care, nu mai departe de ieri, au pus la cale un amurg ca un sfîrșit de veac, stau ascunși sub vrăbii și sub libelule.

În fructul dulce al gîndurilor mele se aprinde dorul de-a mă arunca în lanurile de griu. Clipa e înaltă și dezmiardă sufletul, ca un geam de biserică zugrăvit cu piercici. Un țipăt scurt, parc-a plesnit o floare: lată-l! Privesc.

O lampă neagră s-a aprins în miezul ca de Rucăr al cerului. Și apoi înțeleg: în zori, stingîndu-se, lucașul a scos un pui de barză și l-a uitat pe cer cu aripile desfăcute. Plutește, învelit în miresmele tîrziei ale fulgerelor ce se zvîrcoleau azi-noapte. Privit de lumea ce mișună în apa lacului, el trebuie că seamănă cu o ghilotină, dar pe mine un descîntec suind din ierburi mă face să cred că vestește nașterea unui bărbat ce-și va tăia băutura cu sabia.

Stăpînă pe doi ochi verzi, această duminică de iulie mi-asterne pe tîmple inscripții de crin.

Îmi suie-n fîntînă, nu știu de unde, un cîntec bălai. O pală de vînt a spart paharul spre fundul zării și petrecerea-ncepe cu fluturi de aur.

Fănuș Neagu

„România literară”

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Director: GEORGE IVASCU

